

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תצוה

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ד

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות עניית ברכו

- א.** אומר השליח ציבור: "ברכו את ה' המבורך" ועונים אחריו: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד", וחוזר ש"צ ואומר: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" א.
- ב.** אף מי שלא שמע אמירת ברכו מהשליח ציבור, רק ששומע מהציבור שעונים ברוך

עיונים והארות

אדם אחר שישן שינת קבע בלילה על מטון, אינה נכנסת להתיישב בגופו עד שיענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ואם אינו זוכה לכך, הולכת לה, ונחשב הוא לבמה, כמו שאמרו (בברכות יד.) כי במה נחשב הוא, אל תקרי **בְּמָה אֵלָא בְּמָה**.

ומי שהוא מתפלל ביחיד, כתב מרן החיד"א בקונטרס ציפורן שמיר (סי' ב' אות כו) לומר הברייתא, אמר רבי עקיבא, חיה אחת עומדת ברקיע, ושמה ישראל, וחקוק על מצחה ישראל, עומדת באמצע הריקיע ואומרת, ברכו את ה' המבורך, כל גדודי מעלה עונים ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ע"ש.

אמנם בבא"ח (ש"א פרשת ויגש אות יח) כתב: כשמתפלל ביחיד יאמר ברייתא זו אחר ישתבח, אמר ר' עקיבא חיה אחת עומדת ברקיע וכו'. ובספרי מקבציאל העלתי שאין להפסיק באגדה זו בין ישתבח ליוצר אפי' במקום אונס גדול, ודלא כהחסד לאלפים. אלא יאמרנה קודם עלינו לשבח. וכן בתחלת תפלת ערבית קודם הברכה. ע"כ.

א. כ"ב מרן השו"ע (סי' נז סעי' א), וסודו מבואר בזוהר חדש רות (דף נג) כי בכל בוקר אין הנשמה מתיישבת בגופו של האדם עד שיענה ברוך ה' המבורך וכו' ואם אינו עונה, פורחת נשמתו ומסתלקת, וז"ל: נשמתא דבר נש נפקת מיניה בכל ליליא וליליא. בצפרא אתהדרת ליה ושריא בחוטמא דבר נש ולא עאלת ולא אתיישבא במעוי עד דמברך להקדוש ברוך הוא ומצלי על דמיה וכו'. ואומר לה הקדוש ברוך הוא, זילי ושרי ליה בחוטמוי על מנת דיצלי צלותיה. אי מברך הוא כדקא יאות תשרי בגויה, ואי לא, פרחא וסליקת ואשתכח בר נש דחסרא מיניה ההיא קדושתא דנשמתא. וכיון דנשמתא חסרא מיניה, במה נחשב הוא, לא אתחשב לכלום, כאילו לא הוה בעלמא וכו'. ומאן דלא מברך ולא מצלי, איהו רגזן, דנשמתיה לא אתיישבא בדוכתה ואשתארת בחוטמא. והחזן אומר ברכו והוא אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, עכ"ד. וכ"כ השלמי ציבור (דף פ"ט ע"ג) וז"ל: במדרש רות דרשו על הפסוק "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא", שנשמתו של

ה' המבורך לעולם ועד, עונה יחד עמהם².

ג. אין צריכים הציבור לעמוד באמירת "ברכו", וכן אין צריכים לכרוע באמירת ברכו, ואף לא להניע ראש. ורק השליח ציבור כורע באמירת ברכו, וזוקף באמירת השם³.

עיונים והארות

לכרוע כלל בברכו. ואפשר שניענעו הראש אינו בכלל האיסור, וראה במג"א (בסי' נא ס"ק ח') שהסתפק בזה, והטוב ביותר שלא יניע ראשו כלל. ורק שליח ציבור כורע כשאומר ברכו, כמבואר במחזור ויטרי' (בסי' קסו דף ע"ה ד"ה והוא רחום), שכורע בברכו וזוקף בשם, וכן כתב בכל בו בד"ן ברכו (בסי' ח'), ע"ש.

ומאותו טעם אין לכרוע ג"כ כשמזמנים בברכת המזון בעשרה, אף שיש נוהגים לכרוע כשמזכירים את שם ה', כיון שאין לכרוע אלא במקום שאמרו חכמים (כמ"ש השו"ע סי' רפא סעי' א, וכה"ח שם). וכן לא יכרע השליח ציבור בברכת מעין שבע, כיון שלא נתקן שם לכרוע. וכן אין לכרוע באמירת בריך שמייה, כשאומר דסגידינא קמיה, כיון שאין תקנה לכרוע שם, וכן כתב בכה"ח (בסי' קיג ס"ק יב), ע"ש. ומ"מ מותר לכרוע בהוצאת ספר תורה, וכמבואר בשו"ע (בסי' קלד סעי' ב'), ואף יש נהגו לכרוע כמנין העולים, וכמ"ש בבא"ח (ש"ב פרשת תולדות אות טז), ע"ש. וצריך לומר שהיתה תקנה לכרוע שם, וכמו בעלינו לשבח שכורעים בשעה שאומרים ואנחנו משתחוים.

ועיין להגאון האדיר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' נז הלכה ט') שכתב שכן מנהג מו"ר מופת הדור מרן זצוק"ל שאינו משתחוה בעת עניית ברוך ה' המבורך.

ב. **הנה** המג"א (סי' נז סק"א) כתב, דבכהאי גוונא שלא שמע את השליח ציבור אלא רק את הציבור עונים, ואמר אחריהם אמן, כמ"ש (בסי' קלט סעי' ו' בהגה). אולם דעת שו"ע רבנו זלמן (סעי' ב) שגם מי שלא שמע מהש"ץ עונה עם הציבור ברוך ה' המבורך, וכ"כ המ"ב (סק"ב) וכ"כ מו"ר הבא"ח (שם אות יז) וכן הסכים הכה"ח (סק"א). וכן הביא מו"ר הראשל"צ בילקו"י (סי' נז הלכה ה). ועיין באול"צ (ח"ב פרק ה תשובה טז) שכתב שדוקא אם אינו חייב באמירת ברכו זה, כגון שכבר התפלל וכו' אז יכול לענות ברכו עם הציבור. אבל אם חייב באמירת ברכו זה, שדעתו להתפלל במנין הזה, ובאופן שלא יוכל לענות ברכו בסוף התפילה או ברכו שבקריאת התורה יענה אמן רק על עניית הציבור.

ג. **כתב** באול"צ (ח"ב פרק ה הלכה יג) וז"ל: אין לציבור לכרוע ואף לא להניע ראשו כשעונה לברכו, ורק שליח הציבור כורע באמירת ברכו וזוקף באמירת השם. וכתב שם בהערות וז"ל: בברכו לא נתקנה כריעה, ואף לעמוד אין צריך. וכמו שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה ט', וכיון שלא נתקנה כריעה אסור לכרוע, וכמבואר בשו"ע (בסי' רפא סעי' א') שאין לכרוע אלא במקום שאמרו חכמים, וכן כתב מרן (בסי' קיג סעי' ג'), שאם כורע הרי זה מגונה. והטעם הוא, שנראה כמזלזל, שכורע על כל דבר, וכן מנהג בני ספרד שלא

ד. אחר שענה ברכו, בין בשחרית ובין בערבית, לא יפסיק בדיבור, ואפי' לצורך מצוה ז.

הלכות ברכות ק"ש

- א. אומר ברכה ראשונה "יוצר אור ובורא חושך" כדי להזכיר מידת יום בלילה ולילה ביום, להורות שמי שברא אור הוא ברא חושך, ולהוציא מלב האפיקורסים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חושך.^א
- ב. צריך לכוין טוב בברכת יוצר אור ולומר אותה בחשק גדול ובהתלהבות עצומה, שאין בה את אות ה', לומר לך שכל המכוין בו, אין שטן ואין פגע רע ולא שום מקטרג שולט בתפילתו.^ב

עיונים והארזות

בשם רבנו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל טעם נוסף והוא שאם לא היינו מזכירים מדת לילה ביום היה נראה שהחושך רע, ואינו כן כי הכל עשה יפה בעתו, ע"כ.

וכתב הרב בשעה"כ (דף י"ח ע"ד) וכן מובא בסידור הרש"ש, דבברכת יוצר מתקשרים ועולים העולמות כולם ואנחנו עמם אל תוך שבעה היכלות שיש ברקיע עד עולם האצילות. והוא כי מ"יוצר" עד "אל ברוך" היכל לבנת הספיר, ומ"אל ברוך" עד "לא אל ברוך נעימות יתנו" היכל עצם השמים, ומשם עד "המחדש בטובו" היכל הנוגה, ומשם עד "אהבת עולם" היכל הזכות, ומשם עד "אמת ויציב" היכל אהבה, ומשם עד "גאל ישראל" היכל הרצון, ומ"ה' שפתי" הוא היכל קדש קדשים, ולכן יכין עצמו בכוונה גדולה להתקדש ולהתעלות, ותפילתו תתקבל ברצון.

ב. **כה"ח** (סי' פט ס"ק ג) וז"ל: הנה מצינו בברכת יוצר אור ובתפלת שמונה עשרה ובברכת

ד. **כן** כתב הב"י (סי' נז) וז"ל: כתוב בספר המנהיג, שדבר פשוט הוא שאחר שאמר החזן קדיש וברכו כאילו התחיל ביוצר אור, ואין לספר אף בצרכי רבים. וכו'. והביאו הרמ"א בס"ס נ"ד.

וכתב הכה"ח (סי' ג"ג ס"ק ח'), ועיין פמ"ג (א"א אות ג', ובסי' נ"ד אות ד'), שכתב דבין קדיש לברכו הוי כבין הפרקים, ובין ברכו ליוצר הוי כאמצע הפרק, דהא ברכו קאי היוצר אור יעו"ש. וכ"כ הא"ר, וכן משמע מדברי הלבוש שם. (ועיין עוד יבי"א ח"ד אוה"ח סי' ה').

א. **שו"ע** (סי' נט סעי' א). איתא בגמרא (ברכות יא): "מאי מברך, אמר רבי יעקב אמר רבי אושעיא יוצר אור ובורא חושך (ישעיה מה, ו). אמר רבא, כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום. מדת יום בלילה היכי משכחת לה, אמר אביי גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור" ע"כ. והטעם כתבו תלמידי רבנו יונה (ברכות שם) לאפוקי מההוא מינאה שאמר מי שברא אור חס ושלום לא ברא חושך. ע"כ. וכתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' נט)

ג. מיוצר עד "אהבת עולם" יכוין לקיים מצות עשה לברך את ה', גם יכוין לתקן כסא לשכינה וקבה"ו.¹

ד. צריך להפסיק מעט בין תיבת "יוצר" לתיבת "אור", כדי שלא ישמע כאומר "יוצור" ד.²

ה. כשאומר "יוצר אור ובורא חושך" ימשמש בתפילין של יד בלבד, ולא בשל ראש. כי עתה אנחנו בעולם הבריאה, ותפילין של ראש הם באצילות.³ ולא יסיר ידו מן

עיונים והארות

(מסכת תפילת הבריאה א, ז-ח) כתב, כי באמרו יוצר אור ימשמש בתפילין של יד ויכוין כי היצירה בהיותה רחוקה מהמאציל יותר מהבריאה יכולים אנו ליהנות מאורה, וכשיאמר בורא חושך ימשמש בתפילין של ראש ויכוין כי הבריאה להיותה קרובה אל המאציל יותר מהיצירה אין בנו כח לקבל אורה" עכ"ד. אמנם אנחנו אין לנו אלא דבריו המפורשים של רבנו האר"י כפי שהעיד משמו נאמן ביתו רבנו מהרח"ו, שביוצר אור ימשמש בתפילין של יד וקודם תפילת העמידה ימשמש בתפילין של ראש.

ובן הוא בכה"ח (סי' נט סק"ב) וסיים, ולא ימשמש עתה בתפילה של ראש בתחלת ברכת יוצר אור אלא רק בהגיעו לתפלת י"ח אז ימשמש בתפילין של ראש, כי שניהם באצילות. ודלא כמ"ש משנת חסידים, שכשיאמר ובורא חושך ימשמש בתפילין של ראש, אלא העיקר שלא ימשמש בתש"ר עד תפלת י"ח אחרי פסוק ה' שפתי תפתח. ולפ"ז למתנהגים ע"פ הסוד לא ימשמשו כלל בתפילין של ראש מתחילת יוצר אור

המזון יש כל א"ב חוץ מן פ', לומר לך שכל המכוין באלו השלשה, אין שטן ואין פגע רע ולא שום מקטרג אף שצף קצף וכו' שולט בתפלתו, ולא גם בסעודתו. עטרת זקנים, שלמי צבור (דף ז ע"ב), עכ"ל.

ג. **סידור** הרש"ש כת"י (ח"א דף 381).

ד. **כ"ב** הבא"ח (ש"א פ' שמות אות ג). כה"ח (שם סק"ד).

ה. **בן** כתב רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף י"ח ע"ד) וז"ל: כשמתחיל ברכת יוצר אור, ימשמש בתפילין של יד שהוא בעולם הבריאה, כנגד תפלת יוצר, שמתחלת יוצר עד העמידה הוא בעולם הבריאה. ע"כ.

ובבא"ח (שם) וז"ל: כשיתחיל יוצר אור, ימשמש בתש"י לבדו, כי תפלת יוצר בעולם הבריאה ותש"י הוא בעולם הבריאה, ולא יעשה כמנהג בורים למשמש גם בתש"ר, כי משמוש תש"ר אין כאן מקומו אלא הוא קודם תפלת העמידה, ע"כ. ואפילו שבספר משנת חסידים

התפילין של יד עד שיסיים "ובורא חושך".¹

1. ברכת יוצר יזהר לאומרה מיושב, כי היא בעולם הבריאה, שהוא מכלל חייליה וצבאיה של כנסת ישראל, וכל עניניה הם בישיבה.²
2. צריך לומר שבח "א'ל ב'רוך ג'דול ד'עה וכו' ע"פ סדר אלפא ביתא, ושבח זה הוא רומז על השכינה הקדושה הכוללת כ"ב אתוון, ובזה אנחנו ממליכים את השם יתברך.³

עינים והארות

וכ"כ בפרי עץ חיים (שער מנחה וערבית פ"ד) שכל עניניה מיושב.

וצריך לידע שלא ברכת יוצר בלבד צריכה ישיבה אלא כל התפילה מתחילתה דהיינו מפרשת העקידה והזמירות ויוצר כמו שכתב בשעה"כ (דף א ע"ג) שרבנו האריז"ל לא התפלל בקול רם אפילו סדר התפלות של מיושב כגון הזמירות וכיוצא בהם, ע"כ.

ה. בזוהר הקדוש (ויקהל רה) כתב כי בימי החול אנחנו מזכירים בברכת יוצר אור שבח "אל ברוך" על פי א"ב כשאין ריוח בין תיבה לתיבה, כי ברכה זו רומזת לעולם התחתון היא ספירת המלכות שבה כ"ב אותיות זעירות, אך בשבת קודש היא כנגד העולם העליון בינה עולם הבא כ"ב אותיות גדולות ולכן אומרים השבח "אל אדון על כל המעשים" על פי א"ב ויש ריוח גדול של כמה תיבות בין אות לאות, ע"כ.

וכתב רבנו יהודה בן יקר ז"ל (פירוש התפלות והברכות, עמוד ק"ד) ששבח זה מיוסד על ידי אדם הראשון כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק י') כאשר ברא אותו הקב"ה וקם על רגליו והיה בתואר כדמות אלהים והבריות היו מתייראין ממנו

עד העמידה, חוץ מכאשר יאמר "וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך", שצריך למשמש בשל יד ובשל ראש כמ"ש בש"ע (סי' סא סעי' כ"ה).

1. **כ"ב** מו"ר יוסף חיים בספר עוד יוסף חי (ש"א פ' שמות אות ג) וז"ל: אע"פ שכתבנו לעיל לשון רז"ל בשעה"כ שכתוב כשיתחיל ברכה זו תמשמש התש"י דמשמע שתכף ומיד יניח ידו על תש"י כשאומר בא"י וכו' הנה צריך להזהר שלא יסיר ידו מעל התש"י אלא עד שיאמר ובורא חושך משום שנתבאר לעיל בשם רז"ל דהכוונה של בורא חושך הוא על הבריאה שנקראה חושך וכנוז"ל, עכ"ל.

2. **בשעה"כ** (דף עו ע"ג) כתב ששלשה עולמות ב"ע הם חייליה וצבאיה, והן נודע כי המלכות נקראת נוקבא וכל עניניה הם בישיבה ולא בעמידה כדאיתא בזוהר הקדוש (אמור צז): ומלין דעלמא תתאה בישיבה ולא בעמידה, ע"כ. וכן כתב שם (דף נב ע"ג) שפסוק ה' שפתי תפתח הוא בחינת היכל קדש קדשים דזכורא דבריאה ולכן אומרים אותו מעומד כי כל עניני הזכורא הם בעמידה, אבל ברכת השכינו היא בהיכל קדש קדשים דנוקבא דבריאה ולכן, אין בה עמידה כי כל עניני הנוקבא הם מיושב כזכר בזוהר, ע"כ.

ח. כשיאמר "מ'שרתים ו'אשר מ'שרתיו" יכוין ראשי תיבות מו"מ והוא אחד מע"ב שמות והוא גימטריא אלהים^ט, וכשאומר "כולם א'הובים ב'רורים ג'בורים" יכוין לראשי תיבות אב"ג שגם הוא משם ע"ב, וכשאומר "ע'ושים ב'אימה" יכוין ראשי תיבות ע"ב, והמכוין בזה לא יהא ניזוק כל אותו היום^י.

ט. מנהג הספרדים לומר: "ומברכין ומשבחין ומפאריין וכו', בנו"ן פשוטה בסוף התיבות א". "בשפה ברורה ובנעימה", ומפסיק, ואחר כך אומר: "קדושה כלם כאחד" וכו', וכן דעת רבותינו המקובלים^{יב}. ואומרים "לְאֵל" ברוך נעימות יתנו, בקמ"ץ תחת

עיונים והארות

הכה"ח (סי' נט ס"ק יא).

יב. כ"ב בשעה"כ (דף נא ע"ב) וז"ל: ובנעימה קדושה צריך להפסיק בין מלת ובנעימה מלת קדושה. וכ"כ הבא"ח (שם) וכה"ח (סי' מח ס"ק א').

עוד כתב שם הרב בשעה"כ, דצ"ל "ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית" ולא טובו, ופירושו הוא כי השי"ת מחדש בכל יום את מעשה בראשית ע"י טובו שהוא אור הגנוז לצדיקים כנז' בזה"ק פ' תרומה. ואומר "בקול דברי אלקים חיים". ולא יאמר קול בדברי אלקים חיים כו'. וגם צ"ל קדושה בשורק. והענין הוא כאלו אומר כן בשפה ברורה ובנעימה כולם כאחד עונים קדושה באימה. ואומרים ביראה קק"ק ה' צבאות וכ"כ אבודרהם וגם רש"י ז"ל. והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים כו' וכן הוא נוסח האשכנזים.

ודעת מרן הב"י לומר "בשפה ברורה ובנעימה קדושה הדלת מנוקדת בחולם, ואח"כ אומר "כולם כאחד עונים" וכו', וכתב ע"ז מו"ר

ומשתחיים לפניו, אמר להם אדם, בואו אני ואתם נלך ונלביש גאות ועוז ונמליך עלינו למי שבראנו, והראה להם כי אינו אלוה, וכתב הר"י בן יקר, שלכן אנחנו מפסיקים בשבח מה רבו מעשיך ה' שהוא הפסוק שאמר אדם הראשון בראותו את כל הבריות לפניו, ומיד מתחילים לספר דברי העולם דרך אלפא ביתא אל ברוך גדול דעה זהו רמז שהתחילו הבריות להמליך ליוצרם, ע"כ.

ועיין עוד בשעה"כ (דף יח ע"ד) ובפע"ח (שער ק"ש פ"א) ובספר הליקוטים (כי תצא פכ"א).

ט. כ"ב בשעה"כ (דף יט ע"א) שיכוין באמירת יוצר "משרתים ואשר משרתיו" ראשי תיבות מו"מ שהוא שם אחד מע"ב שמות היוצאים מפסוקי ויסע ויבא ויט (שמות יד, כ-כא) והוא האחרון שבכולם והוא בגימטריא אלהים, ולכן צריך לומר ואשר משרתיו באות ו' ולא כאותם הטועים לומר אשר משרתיו, ע"כ.

י. הובא בא"ר (או"ח סי' נט ס"ק ג') בשם עטרת זקנים והביאו כה"ח (ס"ק ח').

יא. כ"ב הבא"ח (שם אות ג) "ומברכין ומשבחין" וכו' כולם וא"ו בריש תיבה ונו"ן בסופה. וכ"כ

הלמ"ד. ואומרים "למלך" אל חי וקיים, הלמ"ד בפת"ח והמ"ם דגושה י.

י. קדושת יוצר צריך לאמרה מיושב, ובישיבת "בית-אל" גם השליח ציבור היה יושב בק"ש וברכותיה י. וטוב שימתינו הציבור לחזן, כדי שיאמרו כולם קדושת יוצר ביחד טו. ואם אומרה ביחיד, יקראנה בטעמים כקורא בתורה טו.

עיונים והארות

טז. מרן השו"ע (סי' נט סעי' ג) וז"ל: י"א שהקדושה שביוצר, יחיד אומרה, לפי שאינה אלא סיפור דברים. וי"א שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בציבור. ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרה בניגון וטעמים כקורא בתורה. הגה: וכבר פשט המנהג כסברא ראשונה, ויחיד אומר אותה. וכשענין קדושה זאת אומרים אותה בקול רם. ובשו"ת יביע אומר (ח"ה או"ח סי' ז אות ב) שפסק כהרמ"א שמעיקר הדין אין צריך להגיד בטעמים, ומ"מ טוב יעשה אם יגיד בטעמים.

מדברי הזוה"ק (תרומה קלב): מתבאר, שאין היחיד אומר בין קדושת יוצר ובין קדושת ובה לציון. והובאו דברי הזוהר בבית יוסף (סי' נט). וכ"כ הרמב"ם (פ"ז מהל' ק"ש הי"ז): וקורא אחר כך שמע, ומברך לפניו ולאחריה, ומדלג קדושה מן הברכה ראשונה שלפניה, שאין היחיד אומר קדושה.

והנאון בעל הלכה ברורה שליט"א כתב דבחדושים מהרמב"ם שבראש הספר מעשה רוקח, כתב בשם רבנו אברהם בן הרמב"ם, הרבה מן החכמים חשבו שקדושת היוצר וקדושת סדר יומא הוא דבר מיוחד לציבור ואינם ראויים ליחיד לאומרם, ז"ל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה, ואבא מארי ז"ל פירש

מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פרשת שמות הלכה א) דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

ג. כ"ב בשעה"כ (שם) לאל ברוך נעימות צ"ל הלמד בקמץ ר"ל לאל הידוע שהוא ברוך יתנו לו נעימות ואם תהיה נקודה בשבא אז יהיה פירש לאל של ברוך ואין לו הבנה כי האל עצמו הוא הברוך. וכן למלך אל חי וקיים צריך לנקד אות הלמד ראשונה בקמץ כלו' למלך הידוע שהוא אל חי וקיים.

עוד כתב שם הרב בשעה"כ, זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו התיו נקוד בחיריק כנ"ל בברוך שאמר במל' בתשבחות. המחדש בטובו בכל יום תמיד כו', ולא המחדש טובו כמש"ל גבי ובטובו מחדש בכל יום תמיד. גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות קודם חתימת הברכה אלא כמנהג הספרדים.

יד. כן כתב רבנו האר"י בשעה"כ (דף לה ע"ד) ובפע"ח (שער חזרת העמידה פ"ד). ובשו"ת הרמב"ם (פריימן סי' לג) כתב על מקום אחד שבא חכם לעירם והנהיג לעמוד בקדושה דיוצר וחלק עומדים וחלק יושבים, וכתב שהוא מנהג בורים והמנהג לשבת הוא הראוי והמנהג לעמוד הוא טעות גמורה, ויש בזה משום לא תתגודדו וגם אין דרך ארץ לעמוד בין היושבים, ע"כ.

טו. בא"ח (שמות אות ב).

עיונים והארות

אותיות "שצם חנכל" [שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה], כלומר שהאויב אומר שנתן להם הממשלה ולפיכך סידרם על סדר שמך לנצח להשמיענו שהאויב נתן להם הממשלה שהיא לשמו המיוחד לנצח" ע"כ.

בפסיקתא (רבתי, פסקא ט) כתב, וכי תעלה על דעתך שיודעים מלאכי השרת היכן הוא? והלא כבר נאמר ברוך כבוד ה' ממקומו ואילו מקומו לא ראו? אלא משביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו ובשעה שיגיע כתר כל חיילי מעלה מזדעזעים וחיות דוממות ונוהמות כארי, באותה שעה עונים כולם ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, בשעה שהגיע לכסאו מתגלגלים גלגלי כסאו ומתרעשים אדני שרפרף וכל הרקיע כולם אוחזים לחלה, בשעה שהוא עובר על כל חיילי מרום וכתר שלו, פותחים פיהם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. בא וראה שבחו וגדולתו של הקב"ה בשעה שמגיע כתר לראשו מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו וכל חיות ושרפים ואופנים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד בפה אחד ואומרים ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה, ע"כ.

ובשעה"ב (דף לח ע"ד) כתב בסוד אמירת קדושה דיוצר וביאר כי השכינה היא מלכות דאצילות אין בה מצד עצמה רק שני מוחין שהם חכמה ובינה, ובקדושת יוצר אנוחנו ממשיכים לה בהיותה כאן בעולם הבריאה שלשה מוחין חכמה בינה ודעת ולפיכך היא מיושב, וכאשר תעלה אחר כך לאצילות צריכים לשלש לה שלש פעמים קדוש לתקן שלשת מוחותיה ולהיות לה

זה בקדושת היוצר, ואמר בספר אהבה, ומדלג היחיד הקדושה, וחזר בו מזה הלכה למעשה, ושמעתי מפיו וראיתי תשובה בכתב ידו למי ששאל אותו בזה הענין, שבקדושת יוצר היא ס'פור איך מקדישין המלאכים, וקדושת סדר יומא היא קריאת פסוקים כמי שקורא בספר ישעיה ובספר יחזקאל, ואין הכוונה באומרם שהקדושה לא תהא בפחות מעשרה אלא אם נקדיש אנחנו בקדושת התפילה, שאנו אומרים נקדישך ונעריצך כקדושת המלאכים, ואחר כך אנו מזכירים קדושת המלאכים ואומרים ככתוב וכו', לא שנהיה מספרים איך יקדישו המלאכים, כך הורה ז"ל ועליו אנו סומכין. ע"כ. וכן כתבו רבנו ירוחם (נתיב ג' חלק ב', דף כד ע"ד), והמהר"י אבוהב בפירושו לטור (סי' נט) בשם רבנו אברהם בן הרמב"ם, שהעיד שהרמב"ם חזר בו בזה, ופסק שהיחיד אומר קדושת יוצר. וכן הארחות חיים (דין קדושה מיושב סי' א') העיר מתשובת הרמב"ם, וכתב שנראה דקסבר הלכה ואין מורין כן, ושוב הביא תשובת רבנו אברהם בן הרמב"ם, שכתב שהרמב"ם חזר בו בזה. ע"ש.

ובטעם אמירת קדושה זו ביוצר כתב רבנו דוד אבודרהם (ברכות קריאת שמע), כדי להוציא מלבם של מכחישים שאומרים עזב ה' את הארץ ונתן הממשלה לשמש ולשאר המאורות והם עושים חפצם ככל אשר ירצו, ואינו כן שאין השמש ושאר המאורות זזים כי אם במצות בוראם יתברך שמו שהרי כל צבאות מעלה מקדישין ומיחדין אותו שהוא בורא הכל והוא מושל בכל, וזהו שאמר הכתוב (תהלים עד, י) עד מתי ה' יחרף צר ינאץ אויב "שמך לנצח". יש בו

יא. כשיאמר קדושת יוצר, י"א שינשק תש"י לבדו". ויכוין לקיים מצות עשה לקדש שמו יתברך, ולהמשיך שפע וקדושה מעולמות העליונים למלכות יי'.

יב. יתאמץ בכוונתו בברכת "אהבת עולם", כי עיקר חיי האדם בעולמו תלויים בלימוד התורה הקדושה ובקיומה. ויכוין לבקש שהתורה שהיא מקור אור נשמתנו תאיר במלוא עוזה בנשמתנו, ונזכה להשיג מעלות רמות וגבוהות בנשמה על ידי עסק התורה יי'.

עיונים והארות

תיבות א'להיך צ'יון ל'דוד ו'דור הוא אצל"ו לומר שבחזרת השליח ציבור המלכות אצל התפארת, ע"כ.

והכלבו (סי' ה) כתב וז"ל: הרב בעל האשכול ז"ל כתב בברכת יוצר אור אין אנו מזכירין אלא שבח המלאכים כשהם מקדישים הקדוש ברוך הוא ואין לנו להזכיר ימלוך יי' לעולם אחר קדושה וברוך כמו בתפלה שהיא שמשבחין ישראל והתם מזכירין ימלוך, ע"כ.

יז. בא"ח (שם אות ב). ובכה"ח (סי' נט ס"ק כה) כתב כיון שלא נזכר זה ברבנו האריז"ל, שב ואל תעשה עדיף. והוסיף עוד דא"ז כבוד שבשעה שמקדשו למלך גדול ונורא עושה דבר אחר ואפי' הוא עושה בשביל חיבוב מצוה. עכ"ד.

יה. שעה"ב (לט ע"ג).

יט. כתב הרב בשער מאמרי רז"ל (דף יט ע"א) כי התורה היא שורש הנשמות של ישראל לפיכך יש בה ששים רבוא פירושים כנגד מספר הנשמות, ע"כ.

ועיין מה שכתב הרש"ש בנהר שלום (ד"י ע"א) כי מגוף התורה מתפשטים תרי"ג מיני הארות המתלבשים בתרי"ג שורשי נשמות והשורשים

הדעת שלם וזהו קדושת התפילה להמשיך לה חב"ד משלש ראשונות שלמעלה ממנה ע"כ. ועיין בפרי עץ חיים (שער התפילה פ"ז, ושער קריאת שמע פ"ב).

המעם שאין אומרים בקדושת יוצר "ימלוך"

כתב הרב בשעה"כ (דף טל ע"ד) שהטעם הוא כי פסוק ימלוך ה' הוא כנגד התפארת, ולכן בקדושת יוצר שאנחנו בעולם הבריאה וכוונתנו להעלות את השכינה היא מלכות דאצילות מדרגה אחר מדרגה אל האצילות אם נאמר את פסוק ימלוך נוריד את התפארת למטה בבריאה ואין זה רצוננו אלא אדרבה רצוננו להעלותה אליו באצילות, אבל בעמידה שכבר עלתה אצלו למעלה אומרים ימלוך, ובקדושת ובא לציון היא יורדת חזרה אל מקומה בבריאה אנחנו מורידים את התפארת אתה, אלא שהוא מקדים אותה בירידה לכן אומרים פסוק ה' ימלוך לעולם ועד, שבפסוק זה מוקדם שם הוי"ה למילת ימלוך שהיא השכינה להורות שהוא ירד לפניה בבריאה להאיר לה, ע"כ. וכ"כ בפרי עץ חיים (שער קריאת שמע פ"ב) והוסיף עוד שם כי קדוש הוא בחכמה (זהו בא מגי'), וברוך כבוד ה' בבינה הנקראת מקום (בראשית כה) ופסוק ימלוך ה' הוא בדעת וראשי

יג. באומרו "ותן בלבנו בינה להבין להשכיל לשמוע ללמוד", יכוין לידע פירוש המצוות, "וללמד" לאחרים, "לשמור" ולזכור אותה, "ולעשות" לקיימה במעשה.^י

יד. כשיאמר "ולקיים את כל דברי תלמוד", יכוין שיזכה להיות מחזיק ביד תלמידי חכמים, כמש"כ (דברים כה, ט) "ברוך אשר יקים את כל דברי התורה הזאת". גם יכוין למחות ביד אחרים במתק לשונו שיזכו גם הם לקיים את דברי התורה ק"א.

עיונים והארות

שלא יבצר מאתנו שום אחד מארבעתם, וכאן נראה שקשה מאוד להשיג ארבעה אלה דאיצטרף לומר כמה סיבות אהבה חמלה אבינו מלכנו שמך הגדול ועוד, עכ"ד.

כא. איתא במדרש (ויקרא רבה כה, א), אמר רב אחא בשם רבי תנחום ב"ר חייה, למד אדם ולימד ושמר ועשה והיתה ספק בידו למחות ולא מיחה, להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור אשר לא יקים. רבי ירמיה אומר בשם רבי חייה, לא למד אדם ולא עשה ולא שמר ולא לימד לאחרים ולא היה סיפק בידו להחזיק והחזיק, ולא למחות ומיחה, הרי זה בכלל ברוך, ע"כ. וא"כ מאחר שאנו מתפללים ותן בלבנו להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי אם יש בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור אשר לא יקים, א"כ צריך להתפלל "ולקיים" את דברי תלמוד תורתך באהבה. כה"ח (סי' ס"א אות א).

ועיין להגאון רבי חיים פלאגי ז"ל שכתב ברוח חיים (או"ח סי' ס"ג א) שיכוין אמירתו ולקיים להיות מחזיק ביד תלמידי חכמים בסוד ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת, גם יכוין שיוכל למחות ביד אחרים במתק לשונו, ע"כ.

מתפרטים לתרי"ג נשמות כלליות וכן הלאה וכל אור הנשמות הוא התורה.

ובן כתב הרב בשעה"כ (דף נא ע"ג), גם נודע כי כל תיקון נפש האדם והשגתו הן השלמת נפשו או רוחו או נשמתו תלויים בעסק התורה וקיום מצותיה וכנזכר בשער הגלגולים בכמה מקומות (הקדמה א, ד, יא ועוד), גם בליה כשנשמתו עולה לרקיע יש שזוכה ומלמדים אותו בשמים אותו פירוש מששים רבוא פירושם שבו תלוי שורש נשמתו (שער הגלגולים הקדמה יז) וככל שיעלה במעלות התורה ויזכה להעמיק בה כך ישיג מזדרגות רוחניות רמות בנשמתו. וכן כתב מהרח"ו בשערי קדושה (ח"א ש"א וש"ב).

כ. **בשורת** בית דוד (או"ח סי' תק"י בהשמטות) כתב וז"ל: ועל זה אנחנו מתפללים שיתן הקדוש ברוך הוא בלבנו בינה להבין להשכיל ארבעה אלה בכל מצוה ומצוה, שהם ללמוד לידע פירוש המצוה וללמד אותה לאחרים, ולשמור אותה שלא תשתכח מאתנו, ולעשות דהיינו לקיים אותה במעשה, וכדי שתהא נשמעת לנו תפילה זו הקדים לומר אהבת עולם כלומר כיון שמעולם אהבתנו אהוב אותנו גם בזאת וכו' ותתן בלבנו בינה להבין כל ארבעה הנזכרים בכל מצוה ומצוה

טו. כשיאמר "והאר עינינו בתורתך", יכוין שיאיר השם יתברך את עיניו בסודות התורה.^כ וכשיאמר "ודבק לבנו במצוותיך", יכוין שיאהב לקיים המצוות. וכשיאמר "לא נבוש ולא נכלם", ישפוך נפשו בתפילה על זרעו שלא יגרמו לו בושה בעולם הזה ובעולם הבא. גם באומרו ולא נבוש ולא נכלם יכוין שיזכה לחכמת הקבלה וסתרי תורה ושיזכה להשלים תיקון נר"ן.^כ

טז. כשיאמר "מארבע כנפות כל הארץ", יקבץ ארבע כנפות הטלית בידו השמאלית, ויניח אותה כנגד ליבו.^כ

יז. כשיאמר "וקרבתנו מלכנו", יכוין בלב לקיים מצות עשה לזכור מעמד הר סיני, ושקיבלנו אותו יתברך למלך עלינו. "לשמך הגדול", יכוין בלב לקיים מצות עשה לזכור מה שעשה לנו עמלק, שבעזה"י בקרוב ימחה שמו, ויהיה השם הגדול הוי"ה ב"ה שלם והכסא שלם. "באהבה להודות לך", יכוין בלב לקיים מצות עשה לזכור מה שעשה השי"ת למורים, על שדברה לשון הרע באחיה, כי לא נברא הפה לאדם

עיונים והארות

הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תדיר, ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים לעד" ע"כ. כה"ח פלאגי' (סי"ד, אות טז) ובא"ח (ש"א שמות אות ה').

וכתב הבא"ח (שם), ובספר קשר גודל להגאון חיד"א ז"ל, ובשאר אחרונים, שיניח הציציות בין קמיצה לזרת, אך לא נמצא ד"ז מפורש בס' הכונות.

וכתב רבנו חיים פלאגי' ז"ל בספרו כה"ח (שם אות יב) כשיאמר והולייכנו מהרה יכוין על דרך 'ואת כל היקום אשר ברגליהם' (פסחים קט. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו), דיפתח ה' לנו שערי פרנסה בארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה תמיד, ויכוין בראשי תיבות אל פועל ישועות השם הקדוש של "פותח את ידך" ע"כ.

כב. רבנו אליעזר פאפו ז"ל בחסד לאלפים (ס, א). כה"ח (פ"ק א). ומספרים על מו"ר הגאון המקובל האלקי ר' שאול דויק הכהן זצ"ל כאשר היה אומר "והאר עינינו בתורתך" וכו' היו מוצאים על הרצפה שלולית של דמעות.

כג. רוח חיים (אות ד') כה"ח (שם).

כד. רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף יט ע"א), וז"ל: ובאמרך מארבע כנפות כל הארץ תכוין כי הם ארבע כנפות הציציות של המלכות הנקראת ארץ לקבצם יחד בהיותם מפוזרים כדי שיאירו ארבעתם במלכות, ולכן צריך שתעלה שני צדדי הטלית ותשימם על שני כתפייך, ואחר כך תקבץ הארבע ציציות בידך השמאלית לפי שהמלכות בשמאלא אתאחדת ושרשה משם, ותניח ידך השמאלית בהיותך אווז ארבע הציציות כנגד

כי אם להודות להשי"ת. "וליחדך", זכירת העגל י"ה.

ית. המתפלל עם הצבור תפלת שחרית, אין לו לענות אמן אחר ברכת יוצר המאורות של השליח צבור, וכן אחר ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה, וכן בתפלת ערבית לא יענה אמן אחר ברכת מעריב ערבים, וברכת אוהב את עמו ישראל. שאין לענות אמן דברכות אפי' בבין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה י"ב. ואפי' אמן דהאל

עיונים והארות

ואמנם יוה"כ נקרא שבתון ואינו מכלל המועדים כי אין בין שבת ליוה"כ אלא שזה זדונו ברכת וזה זדונו בסקילה כמ"ש רז"ל. וחנוכה ופורים הם מדרבנן. א"כ אינו רק ד' מועדים הנז'. והנה ג' הזכירות אנו מזכירים עתה כאן וזכירת יציאת מצרים נזכיר אותה בסוף פ' ציצית בפ' 'אני ה' אלהיכם' כו', וזה סדרן: מתן תורה צריך לרמוז אותה באומרו ובנו בחרת מכל עם כו' וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה, כי ע"י התורה קרבנו לשמו הגדול ובחר בנו מכל עם וקיבלנו אותו עלינו למלך וזהו וקרבתנו מלכנו. זכירת עמלק נרמזת אותה במילת לשמך הגדול כנודע כי בעבור עמלק אין ה' שלם ואין הכסא שלם ואנו מתפללין שימחה זכרו של עמלק ויהיה שמו גדול. זכירת מרים נרמזת אותה במלת להודות לך פירוש כי הלשון והפה והשפתים הם כלי הדיבור שיצר בנו הוא ית' נודה אותה בהם ולא נשתמש בהם בסיפור לשון הרע ח"ו, ונזכור לשון הרע של מרים ולא נעשה כמו שעשתה היא. וזכירת יצ"מ תתבאר במקומה בע"ה, עכ"ל.

כו. מו"ר הראשל"צ הרה"ג הרב יצחק יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (סי' נט הלכה ג). כן כתב הבית יוסף (סי' נט) בשם רבנו יונה (בפרק שלשה שאכלו), דכיון שאומר הברכות על קריאת

כה. **שעה"כ** בדרושי תפלת השחר (דף יט ע"ב) וז"ל: ובנו בחרת מכל עם ולשון כו', דע כי ארבע מצוות עשה צריך האדם לקיים בכל יום שהן ענין זכירה והן ארבע זכירות הכתובות בתורה שתלויות בזכירת הלב ואלו הן: א' היא זכרון מעמד הר סיני וקבלת התורה וכמש"ה יום אשר עמדת כו' בחורב כו' וכתוב בתריה פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך כו' (דברים ד, ט) והיא א' מרמ"ח מ"ע להרמב"ן ז"ל. זכירה ב' 'זכור את אשר עשה לך עמלק' והיא מצוה שנית. זכירה ג' 'זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים' והיא מ"ע ג'. זכירה ד' 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים' והיא מ"ע ד'. והנה ד' מ"ע וארבע זכירות אלו הן כנגד ד' ימים טובים שיש בשנה: יציאת מצרים כנגד חג המצות שבו יצאו ישראל ממצרים, מתן תורה כנגד חג השבועות שבו ניתנה התורה, זכירת עמלק כנגד חג הסוכות כמשחז"ל שעמלק היה מזנב והורג כל הנחשלים אחריו אותם שלא היו ענני כבוד מקבלן, וענני כבוד כנגד הסוכות, וזכירת מרים שדברה על משה דלטוריא הוא כנגד ראש השנה שאז כל המקטרגים והדילטורין מתעוררין, וכבר ידעת כי מרים ה"ס כל הדינים המרים והקשים והיא בגי' מנצפ"ך שהם בגי' פ"ר והנה הן חמש אותיות כפולות שהן עשר ועם פ"ר הרי ר"ץ כמנין מרים.

הקדוש ואמן של שומע תפילה לא יענה כו.

יט. העומד באמצע קריאת שמע וברכותיה ושמע ברכת כהנים, יש לו לענות אמן אחריהם. בין לאחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, ובין לאחר פסוקי הברכה. שהואיל ואין נשיאות כפים אלא בעשרה, חשיב דבר שבקדושה. וכל שכן בפסוקי דזמרה כו.

עיונים והארות

העולם כדי לצאת לכתחלה יעו"ש ודו"ק. ועיין שערי תשובה (אות ה) וערך השלחן (סי' סא אות ב). וכן כתב מטה יהודה (אות א) דלסברת מרן ז"ל לא הותר לענות אמן כלל בין בברכה ראשונה ובין בברכה שניה יעו"ש. וכן כתב ברכ"י (סי' סא אות ב).

כו. בא"ח (שם אות ו).

כת. מו"ר הראשל"צ הרה"ג הרב יצחק יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (סי' נט הלכה ט"ז). במשנה מגילה (כג:) מבואר, דנשיאת כפים הוי בכלל דברים שבקדושה שאינם נאמרים אלא בעשרה. וממילא השומע ברכת כהנים באמצע קריאת שמע וברכותיה צריך להפסיק ולענות אמן. וכמבואר דין זה בשו"ת יביע אומר חלק ז' (דף לב ע"א), שהרי ראוי ונכון שיעמוד ויקשיב בכוונה לברכת הכהנים, שהיא בכלל דברים שבקדושה.

והניף ידו שנית בשו"ת יביע אומר (ה"ח האו"ח סי' יב אות ד' ואות ה'), ושארף יענה אמן אחר הברכה ואחר כל פסוק ופסוק, וכמו שכתב כיוצא בזה הדברי חמודות (ברכות פרק ב אות כג) לענין עניית אמן אחר ברכת התורה של העולה לתורה.

המסיים ברכת השומר את עמו ישראל לעד בתפילת ערבית, ושמע אחר כך

שמע אין לו להפסיק בין הברכה והדבר שמברכין עליו. ודבר זה מבואר בכה"ח סופר (שם ס"ק כ"ו) וז"ל: דעת מרן ז"ל אין לענות אמן על שום ברכה מברכות קריאת שמע, דכתב בב"י וז"ל מכל מקום לא נהגו העולם כדברי הרא"ש ואינם עונים אמן כלל אחר שום ברכה מברכות קריאת שמע, אלא אומרים עם ש"ץ מילה במילה כל הברכה וחתימתה ושוב אין להם לענות אמן דאם כן הוי ליה עונה אמן אחר ברכותיו, וכן כתב מהרי"ק בשורש מ"ב שהוא לא היה נוהג כמנהג הרא"ש בזה עכ"ל. ופירוש דבריו הוא דלא נהגו העולם לענות אמן כלל אחר שום ברכה מברכות קריאת שמע לא אחר יוצר המאורות ולא אחר באהבה משום הפסק, דכיון שאומר הברכות על קריאת שמע אין לו להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו וכמו שכתב ב"ש בשם ה"ר יונה, אלא דלכתחלה אומרים עם הש"ץ מלה במלה וכו' כדי לצאת גם לדעת הרא"ש, שדודאי גם להרא"ש אם סיים עם הש"ץ אין לו לענות אמן משום דהוי עונה אמן אחר ברכותיו ותניא בפרק שלשה שאכלו הרי זה מגונה כמו שכתב הב"י. ומה שכתב הב"י אחר כך בשם הרמ"ה שאם אירע שסיים קודם ש"ץ עונה אחריו אמן, הוא לדעת הרא"ש, אלא רק שמביא ממנו ראייה שאין צריך למהר לסיים קודם ש"ץ ויפה עושים

כ. גם בברכות ק"ש פוסק לענות ברוך ה' המבורך, הן לברכו דקדיש הן לברכו דעליית ס"ת. וכן יענה בקדושה פסוק קק"ק ופסוק ברוך, וכן שלש תיבות של "מוזים אנחנו לך" דוקא, וכן חמשה אמנים הראשונים של קדיש. אבל שאר אמנים של תתקבל, ועל ישראל, ויהא שלמא, לא יענה כ"ט.

כא. השומע קדיש באמצע קריאת שמע וברכותיה, עונה חמשה אמנים של הקדיש עד תתקבל. ויענה "יהא שמיה רבא" עד "דאמירן בעלמא", כל הכ"ח תיבות. ויש סוד בדבר. ודעת מו"ר פוסק דורנו בעל ה"יביע אומר", לענות רק עד "לעלם ולעלמי עלמיא יתברך" ל.

עיונים והארות

ה' אות ב) שכתב כנז'. והדבר פשוט שאין לדמות נידון דידן ליחיד שמתפלל ביחד עם השליח צבור תפלת שמנה עשרה, כמ"ש (בס"ק קט ס"ב), ששם הקדושה במקומה, היחיד דינו כדין השליח צבור. וע' בשו"ת יביע אומר (ה"ב חאו"ח ס"ס ד. וה"ד חאו"ח ס"ס ז). ובשו"ת יחווה דעת ח"ו (סי' ג). בדין קדושה בפסד"ז. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ב (ס"ס ד) בדין קדושה בק"ש וברכותיה. ובשו"ת יחווה דעת שם. ומיהו המפסיק לקדושה בין ישתבח ליוצר רשאי לומר כל הנוסח של הקדושה נקדישך ונעריצך וכו'. כי לא גרע מכל דיבור של מצוה. כמ"ש בש"ע (סי' נד). ע"ש. וכמ"ש בשו"ת יביע אומר ח"ב (פי' ד). ודו"ק. עכ"ל.

ל. בא"ח (שם). כה"ח (סי' נו ס"ק לג) וז"ל: מכל מקום כיון דלפי דברי האר"י ז"ל צריך לענות עד דאמירן בעלמא כמו שכתבנו לעיל (אות כ"ט), הכי נקטינן. ולא יש חילוק בין אם מפסיק לענות בקריאת שמע וברכותיה למקום אחר, והגם שיש שחילקו בזה הוא מפני שיש מחלוקת בדברי הפשטנים ועשו הכרעה, אבל לפי דברי האר"י ז"ל לא יש חילוק אלא צריך לענות עד דאמירן

מהשליח צבור חתימת ברכה זו, או מאחד המתפללים, אם עונה אחריו אמן. דעת הבא"ח בהל' תפילת ערבית (פרשת פקודי אות ה) דאמן דברכה ז"שומר את עמו ישראל" לא יענה, כי זה אמן דברכות הוא, ואין עונים כאן אמנים דברכות. אמנם מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ה"א דף רנח) כתב שיענה אמן.

כט. בא"ח (שם אות ו'). וכן פסק מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (פרשת שמות דף צ"ט במקורות) וז"ל: ודע דפשיטא לי שהמפסיק לקדושה באמצע פסוקי דזמרה, או בקריאת שמע וברכותיה, אינו אומר כל הנוסח של הקדושה, נקדישך ונעריצך וכו', אלא רק שני הפסוקים קדוש קדוש וכו', וברוך כבוד ה' ממקומו. תדע שהרי דעת מרן הבית יוסף (סי' קכד) שאין אומרים את השאר, אלא רק השליח צבור אומר כל הנוסח של הקדושה. ואף על פי שעל פי הסוד צריך לומר כל נוסח הקדושה, כשעומד בפסוקי דזמרה יש לחוש לאיסור הפסק. ות"ח אחד חלק עלי שצריך לומר כל הנוסח. ושוב ראיתי להגרא"ח נאה בספר שנות חיים (בס"ד אות יב וס"י

עיונים והארות

בעלמא כנזכר לעיל, וכבר כתבנו לעיל (סי' כ"ה ס"ק עה) דכל דבר שלא נזכר בהדיא בתלמוד ונחלקו בו הפוסקים, דברי הקבלה יכריעו, יעו"ש. וכיון דדברי קבלה לא עשו חילוק אלא אמרו לענות עד דאמירן בעלמא ונתנו טעם בסוד הכי נקטינן ואין לחלק בין קריאת שמע וברכותיה לשאר מקומות וכמו שכתבנו לעיל אות כ"ט יעו"ש, עכ"ל.

ובן פסק מו"ר גאון הגאונים באול"צ (בח"ב פ"ו תשובה ח') וכתב שם במקורות וז"ל, בשו"ע (סי' ס"ו סעי' ג') כתב, לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפילו באמצע הפסוק. ונחלקו הפוסקים אם עונה עד תיבת יתברך או עד דאמירן בעלמא, והובא בבי"ב בסי' נ"ו. ונראה שאעפ"י שמרן בבי"ב שם כתב בשם רבנו הגדול מהרי"א ז"ל שמספק אין לענות כ"ח תיבות עד דאמירן בעלמא, אלא כ"ח אותיות, וראה עוד במג"א (שם ס"ק ט'), מ"מ כיון שלפי דברי האריז"ל צריך לענות כ"ח תיבות, וכמ"ש בספר שעה"כ דרוש הקדיש דף ט"ו ע"ד, וראה עוד ובכה"ח (שם ס"ק כ"ט), אין לפחות מכך. ובפרט שנראה שלהפסיק בק"ש וברכותיה לעניית קדיש וקדושה אין זו רשות בלבד, אלא שחייב להפסיק, וכן כתב מהר"ח פלאגי בשו"ת נשמת כל חי (חאו"ח סי' ד') ועוד אחרונים, לכן יענה עד דאמירן בעלמא. וכן פסק בבא"ח (פרשת שמות אות ו'), ע"ש, עכ"ל. וכ"פ הגאון הראשל"צ רבנו מרדכי אליהו זצ"ל בקיצור שו"ע (סי' טז ס"ק ג').

אמנם בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' קה אות נ) השיב לדחות את דברי מו"ר האול"צ וז"ל: העונה באמצע קריאת שמע וברכותיה, אמן

יהא שמיה רבא מברך, לא יענה אלא עד לעלם ולעלמי עלמיא יתברך, ותו לא. וכמו שפסק מרן הבית יוסף (סי' נו), בשם רבנו הגדול רבי יצחק אבוהב זצ"ל. ואף על פי שתמיד אנו עונים יהא שמיה רבא מברך עד דאמירן בעלמא, בקריאת שמע וברכותיה שאסור להפסיק בהן, צריך להפסיק לענות מה שמוכרח ביותר, דהיינו עד יתברך, [שהרי מנהג האשכנזים שלעולם אינם אומרים אלא עד יתברך, ויש מהם שאינם עונים אלא עד "לעלם ולעלמי עלמיא" ולא יותר. וכן דעת רבנו הגר"א מוילנא. וגם כמעט כל רבותינו הראשונים כתבו שעניית אמן יהא שמיה רבא היא עד "יתברך", ולא יותר. והלא הם, רבנו סעדיה גאון, ורב עמרם גאון, והרמב"ם, ורש"י בספר הפרדס, ובמחזור ויטרי, ובעלי התוס', והרוקח, והרשב"א, והארחות חיים, והריב"א, ורבי דוד אבודרהם. (ראה בשו"ת יביע אומר ח"א סי' ה אות א). ע"ש]. ואף רבותינו הספרדים שהולכים תמיד אחר הקבלה ועונים בדרך כלל עד דאמירן בעלמא, כאן כתבו שלא יענה אלא עד יתברך, כהוראת מרן. וכמו שהשבתי להרה"ג רבי עובדיה הדאיה ז"ל (בעל ישכיל עבדי) בתשובה שהובאה ביביע אומר חלק ו' (חלק אורה חיים סי' ח), והם, הגאון החסיד רבי יעקב ישראל אלגאזי בשלמי צבור (דף פד ע"ד), והמאמר מרדכי (סי' נו), והמנחת אהרן, עם היותו מגורי האר"י, פסק כדברינו בספרו (כלל י' סק"ל). וכן פסקו גדולי רבני ארם צובא, ומהם, הגאונים: רבי יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סי' ז), ורבי אליהו שמאע בשו"ת קרבן אשה (סי' ח), ורבי מרדכי עבאדי בספר מעין גנים ח"ב (מע' ה אות ב). וכן רבי דוד עמאר בספר

עיונים והארות

תפילה לדוד (ס"י קסג), ורבי אברהם הכהן מסאלוניקי בספר טהרת המים (בשירי טהרה מע' ע אות מד), ובספרו שו"ת מעט מים (ס"י יט). וכן פסק הגאון רבי אליהו ישראל בשו"ת עוגת אליהו (ס"י לה), והרה"ג ר' יחיא צאלח בסידור עץ חיים (דף ל ע"א), והרה"ג ר' רחמים פראנקו, גאב"ד חברון, בשו"ת שערי רחמים ח"ב (ס"א א). ע"ש. ואם הרב המחבר העלים עינו כאן מכל אלה ורצה לתקוע עצמו בדבר הלכה לחייב לענות עד "דאמירן בעלמא", אפילו באמצע קריאת שמע וברכותיה, שרא ליה מריה, ויחידאה הוא, ואנן קי"ל אחרי רבים להטות, ואסור לענות אמן יהא שמיה רבה אלא עד יתברך, ותו לא מידי. שהרי מרן הב"י עצמו הביא דברי המקובלים שכתבו שבדרך כלל צריך לענות עד "דאמירן בעלמא", ובכל זאת כתב, שבקריאת שמע וברכותיה אינו עונה אלא עד "יתברך". ובודאי דהכי נקטינן. וכבר כתב בשאלת יעב"ץ ח"א (ס"י מד), שאפילו במקום שהמקובלים כותבים נגד דברי הפוסקים, יש לפסוק הלכה כהפוסקים, כי אפילו היו הפוסקים רואים להדיא דברי המקובלים על פי סתרי תורה לא היו חוזרים בהם, כי התורה "לא בשמים היא". ע"ש.

ובן כתב לדחות את דבריו מו"ר הגאון הגדול הראש"ל צ' בספרו ילקוט יוסף (ס"י נט דף תפד) וז"ל, בספר אול"צ ח"ב (עמוד נד אות ה) כתב, דבאמצע קריאת שמע וברכותיה עונה יהא שמיה רבה עד דאמירן בעלמא. וכתב בביאורים שם, דאף על פי שדעת מרן הבית יוסף לענות עד יתברך, מכל מקום כיון שלדברי האר"י ז"ל יש לענות עד דאמירן בעלמא, כן יש לנהוג, וכמו

שפסק בבא"ת. ע"ש. ואחר המחילה יש להעיר, דהנה באול"צ שם (עמוד טז ד"ה אולם) כתב: דדוקא בדבר המפורש בדברי האר"י ז"ל עושים כמותו, אבל דבר הנרמז או המובן בדבריו, אין לקבוע הדברים כודאי, כיון שיש מקום לפרש את דבריו באופן אחר, ואפילו אם אנחנו לא יכולים לפרש, אולי יבא אחר ויפרש, ויש לילך בדברים מעין אלו כפי מה שאנו נוהגים בדברי מרן השלחן ערוך, דאזלינן בתר דבריו כאילו הם שיטת רוב הפוסקים, ויש לפסוק כדבריו. ע"כ. ולפי זה גם בנידון דידן הרי מצינו גם לכמה מגדולי המקובלים [ובהם מגורי האר"י ז"ל] שפסקו דדוקא כשאינו נמצא בק"ש וברכותיה עונה עד דאמירן בעלמא, אבל בק"ש וברכותיה עונה עד יתברך. וכיון שכן יש לתפוס כדעת מרן, אחר שקבלנו הוראותיו. ובאמת יש לתמוה למה בכל כך הרבה ענינים באול"צ פסק שלא כדעת מרן. ומה נעשה בעדותן של כל גדולי הדורות הספרדים, דור אחר דור, המעידים שקבלנו הוראות מרן, ואם מצינו בכמה מקומות בודדים שנהגו שלא כדעת מרן, וכמו במנהג הכפרות בערב יום הכפורים, וכדומה, בדברים שהאחרונים כתבו כן להדיא, למה לומר כן בהרבה הלכות ולעקור כמעט קבלת הוראות מרן. וכבר כתב הרדב"ז בחלק ד' (ס"י פ') שיש בידי כלל גדול שכל דבר שמבואר בגמ' או באחד מן הפוסקים בעלי ההלכות, אפילו שיהיה היפך ממה שכתוב בספרי הקבלה, אני מורה בו כדברי הפוסקים. ולא אחוש למה שכתבו בספרי הקבלה, ורק לעצמי אני נוהג לחומר, ואם לקולא לא אחוש לה. ע"כ. ובפרט בנידון דידן שיש לנו צירוף סברת פוסקים רבים

עיונים והארות

הסוברים שלעולם יש לענות עד יתברך, ולא עד דאמירן בעלמא.

ואפשר לבאר בדעת המהר"ח פלאגי והבא"ח והכה"ח והאול"צ דהנה מרן הב"י כתב (סי' נו) בענין הקדיש בסתם שאין לענות אלא עד "עלמאי" וכתב שכן נראה מספר הפרדס לרש"י ומדברי הרמב"ם. וכתב עוד ורבנו הגדול מהר"י אבוהב כתב שבעניית הקדיש יש מחלוקת י"א שאין אנחנו מחוייבים לענות ורק עד "עלמאי" (שהם כ"ח אותיות) וכו' וי"א שצריך לענות בקדיש כ"ח תיבות לקיים מה שנאמר "כח מעשי הגיד לעמו" וכו' וכתב שם הב"י, ונראה שמאחר שיש מחלוקת בזה עד כמה מחויב לענות, כשיפסיק בק"ש וברכותיה לענות קדיש, לא יענה אלא עד "לעלם לעלמי עלמאי" שאולי השאר הוא הפסק וכו' עיין עליו. הרי לפנינו שהב"י מחמת הספק אמר לא לענות כ"ח תיבות שלא יהיה הפסק, אמנם כל זה לדעת הב"י שזה הפסק, אמנם המעיין בדברי רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דרוש הקדיש דף ט"ו) יראה דלפי רבנו האר"י צריך בחיוב לענות כ"ח תיבות וכ"ח אותיות וכל אחד מהם יש בו כוונה אחרת וסוד אחר כי בכ"ח אותיות

ממשיכים מוחין דבינה, ובכ"ח תיבות ממשיכים מוחין דאבא, וא"כ כמו שלדעת מרן צריך לענות כ"ח אותיות בק"ש וברכותיה, כן לדעת האר"י צריך לענות כ"ח תיבות ואין בזה הפסק לפי רבנו האר"י, ולכן אין לנו כאן הספיקא שכתב מר"ן בב"י. וכבר כתבנו לעיל בשם הכה"ח דהיכא שיש מחלוקת בין הפשט לקבלה, ודבר זה לא נזכר להדיא בתלמוד, דברי קבלה יכריע, עיי"ש. אך עדיין אפשר להשיב על דברינו ולומר שכל מה שאמרנו שבכ"ח תיבות או בכ"ח אותיות ממשיכים מוחין הרי אין מכיין בזה רק החזן בלבד ולא הקהל ולכן מפני שהקהל העונים אינם מכוונים בזה ואינם ממשיכים המוחין עדיין, אפשר שכדאי שיענה רק עד "לעלם לעלמי עלמאי יתברך". אמנם ידוע מה שאמרו רבותינו "כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה" ופירוש בכל כוחו, שמכוין טוב ומכוין בכ"ח תיבות הנ"ל וממשיך הארת המוחין הנ"ל כי עוזר בזה לחזן ומחזק את דבריו מבחי' תנו עוז לאלהים וכמו שלפי הפשט צריך לענות כ"ח אותיות כן לפי הקבלה צריך לענות כ"ח תיבות והיע"א.

מאמרי הזוה"ק

פרשת תצוה

(דף קע"ט ע"ב)

(שמות כז) **וְאֵתָהּ תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגּו'. [א] וְכֵן כָּתוּב: וְאֵתָהּ תִּקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֶהֱרֵן אֶחִיךָ לְכַהֵנוּ לִי וּגּו'. אָמַר שׁוֹאֵל רַבֵּי חֵיִיא, מַאי שָׁנָא הָכָא מִבְּכָל אֶתָר מַה נִּשְׁתַּנָּה כַּאֲן מִכַּל הַמְקוּמוֹת בְּתוֹרָה שְׂכָתוּב לְשׁוֹן צִוּוּי אִו דִּיבּוּר, אִו לְקִיחָה בְּלֵא מִילַת "אֵתָהּ" וְרַק בְּפִרְשָׁה זֹו כְּתַב-וְאֵתָהּ, דְּכִתְיִב כַּאֲן כָּתוּב "וְאֵתָהּ תִּקְרַב אֵלֶיךָ" "וְאֵתָהּ" תְּדַבֵּר אֵל כָּל חֲכָמֵי לְב. "וְאֵתָהּ" תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שמות ל) "וְאֵתָהּ" קַח**

עיונים והארות

משנולד משה בכל פרשה נכתב שמו. וכתבו גורי האר"ז"ל שלכן ילמד מכאן האדם מוסר שלא יכעוס ולא יקלל עצמו אפי' בתנאי, שראינו שאפי' שמשה מסר עצמו על עם ישראל בכל זאת נענש.

וּמֵרֵן הַחִיד"א הֵבִיא מֵהַזוּה"ק ח"ב דף רס"ו וז"ל: מִי שְׂמֻקְלָל עֲצָמוֹ גֹרֵם רַעָה לְעֲצָמוֹ שְׂמֻלֵאכִי חֲבֵלָה עוֹנִים אֲמֹן וְשׁוֹמְרִים אֵת דִּיבּוּרוֹ, זֶה, וְכִמָּה מִמוּנִים נִקְרָאִים אֲוֹרֵי יוֹם נוֹטִלִים אֵת הַדְּבָר הַהוּא שְׂקִילָל הָאָדָם אֵת עֲצָמוֹ בְּרוּגּוֹז וּמְעוֹרְרִים אֵת הַס"א וּמִבִּיאִים קִלְלָה לְעוֹלָם.

א. "וְאֵתָהּ תִּצְוֶה" ת-צוה, ת-תלמד, צוה גימ' 101 ואז לא ישכח ולא יצטרך שמן זית. וז"ש הפסוק כי הוא "צוה" ויעמוד, אם לומד כמנין צו"ה אז יעמוד לעולם.

שְׂמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא נִזְכַּר בְּפִרְשָׁה כִּי יָדוּעַ שְׂמֻשָׁה אָמַר לְהַקְב"ה בְּחִטָּא הֵעֲגַל סִלַּח נָא לְעוֹוֹן הַזֶּה וְאִם אֵין מַחְנִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ וְקִלְלַת חֹכֵם אֲפִל' עַל חִינָם מִתְקִיִּימָת. וז"ש מַחְנִי נָא מִסְפָּרְךָ מִסְפָּר כ' שֶׁהִיא פִּרְשַׁת תִּצְוֶה הִיא פִּרְשָׁה הַעֲשִׂרִים וְלִכְּן לֹא נִכְתַּב שְׂמוֹ בְּפִרְשָׁה זֹו, אֲפִל' שְׁעַד עֵתָה

לְךָ בְּשָׂמִים רֵאשׁ מֶרְדְּוֹר. אֵלֶּה פְּלֵא פְּרֹא עֲלָא אֵיהּ ומתרג' כי כל הפטוקים בהם נאמרה מילת "ואתה", סוד עליון יש בהם, לְאֵכְלָלָא שְׂכִינְתָא בְּהַרְיָה לכולל השכינה עם משה יחדיו, כי השכינה נקראת "אתה" –אותיות אות ה'. וכן נודע כי השכינה כוללת כ"ב אתון מאות א' עד אות ת'. דהיינו, שאמר הקב"ה למשה –עם השכינה שכלולה עמך, תצוה את בני". כי משה רבנו הוא אות ו' של ו'אתה.

מדבר בגנות האדם הכועס שאסור להתקרב אליו כי נחשב לעובד ע"ז ר"ל

(דף קפ"ב ע"א)

רְבִי יְהוּדָה פָּתַח, (ישעיה ב) חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ כִּי בְמֶה נִחְשָׁב הוּא. הַאִי קָרָא אוֹקְמוּהָ זֶה הַפְּסוֹק כּבֵר פִּירְשׁוּ אוֹתוֹ. אֲבָל מֵאִי חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם, וְכִי אֵיחָר לִיָּה לְבַר נֶשׁ לְאַתְמַנֵּעַ מִשְׂאֵר בְּנֵי נֶשָׂא אוֹף אֲנוּן נְמִי לְגַבִּיָּה אבֵל נִפְרַשׁ אוֹתוֹ באופן אחר, מה פירוש הפסוק חדלו לכם מן האדם, וכי הנביא מזהיר לו לאדם להמנע ולהפרד משאר בני אדם. א"כ גם הם שאר בני האדם ג"כ יפרדו ממנו ולא יהיו לו חברים, יִשְׁתַּכְּחוּן בְּנֵי נֶשָׂא דְלֵא יִקְרְבוּן אֵלָיו בְּאֵלָיו לְעֵלְמִין עי"ז ימצאו בני אדם שלא יקרבו אלה לאלה לעולם, ואדרבא צריך האדם להיות דעתו מעורבת עם הבריות, ולדאוג אחד לשני ולגמול חסד וכו', ומתרג' אֵלֶּה הָא אוֹקְמוּהָ בְּמֵאן דְאֵשְׁבִים לְפִתְחָא דְחִבְרִיָּה לְמִיָּהב לִיָּה שְׁלָם הרי רבותינו העמידו ופירשו פסוק זה במי שמשכים לפתח של חבירו ליתן לו שלום לפני התפילה ונחשב עי"ז כאילו עשאו בְּמֶה. וְאֵנָּה אוֹקְמֵנָּה לִיָּה בְּקָרָא אֵיחָרָא, דְבְּתִיב ואני העמדתי

כל ענין זה בפסוק אחר שכתוב, (משלי כו) **מְבָרַךְ רַעְיוֹ בְּקוֹל גְּדוֹל בְּבִקְרַת הַשָּׁבָם, קָלְלָהּ תִּתְחַשֵּׁב לּוֹ. וְאִם עַל גַּב דְּכֹלֵא שִׁפִּיר** המברך את רעהו בברכת שלום עליכם קודם התפילה קללה תחשב לו כי נתקלל ונענש ע"ז. ואפילו שהכל אמת ויפה לפי הדרוש. **אֲכַל מַאי חִדְלוּ לְכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ** מה פירוש המילים לפי הפשט. **הָכֵא פְקִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבַר נֶשׁ** כאן בפסוק הזה ציוה הקב"ה לאדם, **וְאִזְהִיר לִיָּה לְאַסְתְּמָרָא מֵאֲנֹנִי בְּנֵי נֶשָׂא, דְּסִטּוֹ אֲרַחֲיֵיהּ מֵאַרְחַ טָב לְאַרְחַ בִּישׁ** והזהיר אותו שישמור עצמו מאותם בני אדם שנטו דרכם מדרך הטובה לדרך הרעה, **וּמִסְאֲנֵי נִפְשֵׁיהּוּ בְּהִתְחַוָּא מִסְאֲנֵי אַחְרָא** ומטמאים עצמם באותה טומאה של סטרא אחרא שמהם צריך להתרחק ולהפרד מהם ועל שאר הבריות לא הזהיר הכתוב להתרחק.

דְּהָא בַד בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבַר נֶשׁ שהרי כאשר ברא הקב"ה את האדם, **עָבַד לִיָּה בְּדִיוֹקְנָא עֲלָאָה** עשה אותו בצורה עליונה, הגולגולת - כתר. המוחין - חב"ד. הגוף והידיים - חג"ת. הרגלים והבריית - נה"י, **וְנִפְחַ בֵּיהּ רוּחָא נִשְׁמָתָא קַדִּישָׁא, דְּכִלִּיל בְּתִלְתַּת בְּמָה דְּאֹקִימְנָא** ונפח בו נשמה קדושה שכלולה בשלש בחינות נר"ן כמו שהעמדנו, **דְּאִית בֵּיהּ נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה, וְעִילָא מְכֹלָא נִשְׁמָה** שיש בו באדם נר"ן ולמעלה מכולם בחי' נשמה, **דְּאִיתֵי חִילָא עֲלָאָה לְמַנְדַּע, וְלְמַטְר פְּקוּדוּי דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** שהיא כח עליון לדעת ולשמור ע"י הנשמה את מצוות הקב"ה. **וְאִי תְּהִיא נִשְׁמָתָא קַדִּישָׁא אֲעִיל לָהּ בְּפוֹלְחָנָא אַחְרָא** ואם אותה הנשמה הקדושה מכניס אותה

בעבודה אחרת שהיא ע"ז, **האי איהו מסאיב לָהּ, וְנָפִיק מִפּוֹלְחָנָא דְמַאֲרִיָּה. בְּגִין דְּתַלְתַּת חֵילִין אֱלִין, בְּלָהוּ חַד** הרי הוא מטמא אותה ומוציאה מעבודת קונו לגמרי. היות ושלשה כוחות הללו דנר"ן כולם כח אחד, **נִפְּשׁ רִוַּח וְנִשְׁמָה מְשִׁתְּפִי בַּחְדָּא, וְהוּוּ חַד** הנר"ן משתתפים יחד ונעשים אחד, כי הנשמה כוללת את כל הנר"ן, וכשהוא מטמא עצמו בעוה"ז כולם נפגמים, **וְכִלָּא בְּגִוּוֹנָא דְרָוּא עֲלָאָה** וכולם כעין סוד העליון. (על דא נאמר (שם י"ג) הולך את חקמים וגו').

וְאִי חֲוִינֵן לְהַאי בְּרַ נֶשׁ, דְּהוּוּ בֵּיהּ אֱלִין דְּרַגִּין בְּלָהוּ ואם רואים לזה האדם שיש בו כל אלו המדרגות של הנר"ן כולם ורואים אותו שהוא עוסק בתורה ובמצוות. [ב] **עַד לָא קְיִימָא בְּקִיּוּמֵיהּ לְמַנְדַּע מֵאן אִיהוּ** מ"מ עד-שלא

עיונים והארות

הפסוק אומר והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו מעשה אורג כפי תחרה לא יקרע. ר"ש מאוסטרופוליא מפרש: הנה נודע שהס"מ מתחבר עם לילית ר"ל וביחד הם מקטרגים על עם ישראל. אמנם ישנו שם קדוש "כפ"י" שמפריד ביניהם ומבטלם ואת הקטרוגים, וזה רמוז ר"ת ל'פיו ס'ביב מ'עשה א'ורג אותיות סמא"ל, ור"ת ת'חרה י'היה לו ל'א י'קרע לילית" ומילת כפ"י מפרידה ביניהם.

צו את בני ישראל, אין צו אלא לשון זרוז, ומתי מזרזים? כשיש חסרון כיס. ופ"ל כמו שאמרו בזוה"ק, שהכועס פוגם בכל העשר ספירות ר"ת כ"ס כ"ל י' ספירות, וכע"ס ר"ת כ'ל ע'שר ס'פירות. הכועס נקרא בהמה, ר"ת ב'ערת ה'קודש מ'ן ה'בית, שע"י הכעס מוציא הקדושה ומכניס הס"א.

ב. גמרא בפסחים: אמר ר' מני בר פטיש: כל הכועס, אפ"י פוסקים לו גדולה מן השמים מורידים אותו. מנלן? מאליאב אחי דוד, שנאמר ויחר אף אליאב בדוד, וכי אזיל שמואל למשחינהו כתיב כי מאסתיהו, מכלל דהוה רחים ליה.

מעשה באדמו"ר בעל אוהב ישראל מאפטא שהיה מקפיד מאד על המצות שלו שעשאו בעצמו בהידור רב. ורק ג' מצות של ליל הסדר היה אוכל ויותר לא היה אוכל כל החג, הרבנית בא אליה איזה עני טעתה ונתנה אותם לעני ושמה לו במקומם מצות אחרות, ולאחר חודשים באו אליו זוג לשלום בית והרב קרא לרבנית וסיפר להם מה שעשתה ואמר שעד היום לא כעסתי ואפ"ל לא דיברתי.

עומדת על קיומו ומהותו לדעת מי הוא ומה המידות שלו וכו', **בְּמַאי אֲתִידַע לְקַרְבָּא בְּר נָש בְּהַדְרִיה, או לְאֲתַמְנַעָא מִנִּיה** במה תדע ויתברר לך (דְּלֵא) אם להתקרב ולהתחבר האדם אליו או להמנע ממנו, ומלמד אותנו. (ס"א בְּר נָש דְּאִית בֵּיה דְּרַגִּין אֲלִין בְּלָהו וְקִימָא בְּקִימִיה דָּא אִיהו גְּבַר שְׁלִים עֲבָדָא מְהִימְנָא דְּמֵאֲרִיה וּבְעֵי לְאֲשַׁתְּפָא בֵּיה וּלְאֲתַחְבְּרָא בְּהַדְרִיה לְמִילָף אֲוֹרְחוֹי מִנִּיה. וּבְמַאי אֲתִידַע בְּר נָש לְמַנְדַּע מֵאֵן אִיהו לְקַרְבָּא בְּהַדְרִיה או לְאֲתַמְנַעָא מִנִּיה) **בְּרוּגְזִיה מִמֶּשׁ יָדַע לִיָּה בְּר נָש, וַיִּשְׁתְּמוּדַע מֵאֵן אִיהו** בכעסו ידע אותו ויכיר בו האדם ויוודע לו בדיוק מי הוא, כמו שאמרו רבותינו, האדם ניכר בכיסו, בכוסו ובכעסו. **אִי תְּהִיָּא נִשְׁמָתָא קְדִישָׁא נָטֵר בְּשַׁעְתָּא דְּרוּגְזוֹי** אם אותה הנשמה הקדושה שמר אותה בשעת כעסו, (אֲתִיָּא עֲלִיה) **דְּלֵא יַעֲקֹר לָהּ מֵאֲתַרְהָא** שלא לעקור אותה ממקומה, **בְּגִין לְמִשְׁרֵי תַּחֲוֹתָהּ תְּהוּא אֵל זָר** בשביל לשרות במקומה אותה נשמה מס"א שנקראת "אל זר" כמו שאמר רבנו האר"י בשעה שאדם כועס מחליף נשמתו באחרת, **דָּא אִיהו בְּר נָש בְּדָקָא יָאוּת. דָּא אִיהו עֲבָדָא דְּמֵאֲרִיה, דָּא אִיהו גְּבַר שְׁלִים** זה הוא אדם יר"ש כמו שצריך להיות כראוי, זה הוא עבד של הקב"ה זה הוא אדם שלם כי הוא שולט על מידותיו.

וְאִי תְּהוּא בְּר נָש לָא נָטֵר לָהּ ואם אותו אדם לא שמר את נשמתו בשעת הכעס, **וְאִיהו עֲקֹר קְדוּשָׁה דָּא עֲלָאָה מֵאֲתַרִּיה לְמִשְׁרֵי בְּאֲתַרִּיה סְטָרָא אֲתַרָּא** והוא עקר והוציא וסילק הקדושה הזאת העליונה ממקומה להשכין במקומה את הסטרא אחרא, **וְדָאִי דָּא אִיהו בְּר נָש דְּמִרִיד בְּמֵאֲרִיה** ודאי זה הוא אדם שמרד בקונו, **וְאִסִּיר לְקַרְבָּא בְּהַדְרִיה וּלְאֲתַחְבְּרָא עִמִּיה**

ואסור להתקרב אליו ולהתחבר עימו, וְדָא אֵיהוּ זוה הוא שנאמר עליו (איוב יח) מַרְף נִפְשׁוֹ בְּאָפוֹ. שפי' אֵיהוּ מַרְיָף וְעַקֵּר נִפְשִׁיהּ, בְּגִין רִוּגוּזֵיהּ שהוא טורף ומשליך נפשו בשביל כעסו, וְאֲשָׁרֵי בְּגִיזֵיהּ אֵל זָר וְהַשְׁכִּין בְּתוֹכוֹ אֵל זָר וּאִפִּי שֶׁעֲבָשׂוּ נַח מִכַּעֲסוֹ אֲסוּר לְהִתְחַבֵּר עִמּוֹ. וְעַל דָּא בְּתִיב חֲדָלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ, דִּתְהִיָּא נִשְׁמָתָא קַדִּישָׁא מַרְיָף לָהּ, וְסְאִיב לָהּ, בְּגִין אָפוֹ וְעַל זֶה כְּתוּב חֲדָלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ, פִּי שְׁאוֹתָהּ הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁהִיָּתָה לוֹ וְהוּא לְמַד הִרְבֵּה תוֹרָה וְסִיגַל מִצְוֹת לְתַקֵּן אוֹתָהּ וְכוּ' עֵתָה טָרֵף אוֹתָהּ וְטִימָא אוֹתָהּ מִחֲמַת כַּעֲסוֹ. וְז"ש אֲשֶׁר נִשְׁמָה אֶחְלֶף בְּאָפוֹ שֶׁהִיָּתָה לוֹ נִשְׁמָה טְהוֹרָה וְטוֹבָה, וְעֵתָה הֶחְלִיף אוֹתָהּ בְּנִשְׁמָה טְמֵאָה מִסְּ"א מִחֲמַת אָפוֹ וְכַעֲסוֹ. כִּי בְּמָה נִחְשָׁב הוּא עֵתָה עֲשֵׂה בְּמָה בְּקִמְץ בְּמָה שְׁעוֹבָדִים עֲלֶיהָ. עֲבוּדָה זָרָה אֶתְחַשֵּׁיב תְּהוּא בְּרִי נִשְׁ לַע"ז נִחְשָׁב אוֹתוֹ אָדָם.

וּמֵאֵן דִּאֶתְחַבֵּר עִמֶּיהָ, וּמֵאֵן דִּאֶשְׁתַּעֵי וּמִי שֶׁמִּתְחַבֵּר עִימוֹ וּמִי שֶׁמְדַבֵּר (ס"א מִשְׁתַּתָּף) בְּתִרְיָהּ, כְּמֵאֵן דִּאֶתְחַבֵּר בְּכּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מִמֶּשׁ עִימוֹ נִחְשָׁב לוֹ מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁמִּתְחַבֵּר עִם ע"ז מִמֶּשׁ. מֵאֵי טַעְמָא. בְּגִין דְּעֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשׁ שְׁאֵרֵי בְּגִיזֵיהּ מַה הִטְעַם? לְפִי שֶׁע"ז מִמֶּשׁ שׁוֹכֵן בְּתוֹכוֹ בְּשַׁעַת כַּעֲסוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא דְּעַקֵּר קְדוּשָׁה עֲלָאָה מֵאֶתְרֵיהּ, וְשְׁאֵרֵי בְּאֶתְרֵיהּ עֲבוּדָה זָרָה "אֵל זָר" וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁעוֹקֵר הַקְּדוּשָׁה הַעֲלִיזוּנָה שֶׁהִיא נִשְׁמַתוֹ בְּכַעֲסוֹ מִמְקוּמָה וּמִשְׁכִּין בְּמִקוּמָה ע"ז שֶׁהִיא "אֵל זָר". מַה אֵל זָר בְּתִיב בִּיָּה כְּתוּב בּוֹ (וַיִּקְרָא

(יט) **אֵל תִּפְנּוּ אֶל הָאֱלֹהִים** שאסור אפילו להסתכל בע"ז, **בְּגוֹנוֹא דָא**,
אָסִיר לְאִסְתַּבְּלָא בְּאִנְפּוּי כעין זה אסור להסתכל בפניו של הכועס.

וְאִי תִימָא הָא רוֹנְזָא דְרַבָּנָן ואם תאמר הרי כעס של ת"ח שמפלפלים ורבים
 "את והב" בסופה, גם זה ח"ו מס"א. **רוֹנְזָא דְרַבָּנָן טָב אִיתּוּ לְכָל סְטָרִין**
 הכעס של ת"ח טוב הוא לכל האופנים והצדדים, **דְּהָא תַּנִּינָן דְּאוֹרֵייתָא אִשָּׂא**
אִיהִי, וְאוֹרֵייתָא קָא מְרַתְחָא לִיהִי שהרי שנינו ולמדנו שהתורה אש היא
 והתורה שת"ח לומד היא מרתיחה אותו, **דְּכַתִּיב, שְׁכַתּוּב (ירמיה כג) הֲלֹא כֹה דִּבַּרְי**
כָּאֵשׁ נְאֻם יְהוָה. רוֹנְזָא דְרַבָּנָן כְּמִלֵּי דְאוֹרֵייתָא כעס של ת"ח בדברי
 תורה. **רוֹנְזָא דְרַבָּנָן לְמִיתָב יְקָרָא לְאוֹרֵייתָא** כעס של ת"ח לתת כבוד
 לתורה כי הם מוחלים על כבוד עצמם ומקפידים על כבוד שמים, **וְכִלְיָא לְפוֹלְחָנָא**
דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא תָּוִי והכל לעבודת הקב"ה הוא ואינו מצד הס"א, **לְבַדְּךָ**
נְאֻמֵר כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא אֵל קִנְיָא (דברים ד) כלומר,
 שמביא ייסורים בעולם כדי שיחזרו בתשובה, ואין זה דין אלא רחמים, כן עושים אלו הת"ח שהם
 כועסים מקנאת ה' ותורתו כמו פינחס, ואלהיו, וגורמים נחת ורחמים על העולם [ג].

עיונים והארות

מקפיד בענין הכעס יותר מכל שאד העבירות, אפילו כשהוא כועס בשביל מצוה, וכענין משה כנזכר לעיל, והיה נותן טעם לזה ואמר, כי הלא כל שאר העבירות אינם פוגמים אלא כל עבירה ועבירה פוגמת אבר אחד, אבל מדת הכעס פוגמת כל הנשמה כולה, ומחליף אותה לגמרי, והענין הוא, כי כאשר יתכעס האדם הנה הנשמה הקדושה

ג. **נַעֲתִיק** כאן דברי מוהר"ח בשם רבינו האריז"ל בשער רוח הקודש דף י ע"ב, וז"ל: גם מדת הכעס מלבד מה שמונעת ההשגה לגמרי, וכמו שמצינו על פסוק ויקצף משה על אלעזר ועל איתמר. ואמרו רז"ל, כל אדם שכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו וכו', האמנם יותר רעה יש לו מדבר הנזכר כמו שנבאר. והנה מורי ז"ל היה

אָבֵל אִי בְּמַלְיָן אַתְרֵנִין, לָא פּוֹלְחָנָא דְקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא הָאִי

אבל אם הכעס של הת"ח בדברים אחרים ולא בעבודת ה"ת אין זו עבודה של הקב"ה,

בְּגִין דְּבַכָּל חַטָּאִים דְּקָא עָבִיד פֶּר נָשׁ, לָא אִיהוּ עֲבוּדָה זָרָה

מִמַּשׁ פְּהָאִי היות שבכל החטאים שעושה האדם לא נעשה הוא עצמו ע"ז ממש כמו זה

הכועס, כי הכעס חמור יותר מכל העבירות, **וְאָסִיר לְקַרְבָּא פְּתֻרְיָה דְּהָאִי** ואסור

להתקרב לאדם הזה אפי שנראה לעין שהוא טוב ושלם ות"ח. **וְאִי תִימָא הָא**

לְשַׁעְתָּא הָוָה ואם תאמר זה רק לשעה היה שנסתלקה ממנו נשמתו ואח"כ עשה תשובה

עיונים והארות

לעצמו. והוא כי הנה אם עשה איזו מצוה גדולה, אשר בסבתה היתה איזו נשמה קדושה של איזה צדיק ראשון מתעברת בו בסוד העיבור לסייעו כנודע, ועתה על ידי הכעס מסתלקת גם היא, וזהו ג"כ ענין טורף נפשו באפו, באופן כי מי שהוא בעל כעס, אי אפשר לו כל ימי היותו בעל מדה זו להשיג שום השגה אפילו אם יהיה צדיק בכל שאר דרכיו, לפי שהוא בונה וסותר כל מה שבנה בכל עת שכועס, אמנם שאר העבירות אינם טורפים ועוקרים הנפש ממש, אמנם נשארת דבוקה בו אלא שהיא פגומה בבחינת אותה העבירה שעושה בלבד. וכאשר יתקן הפגם ההוא לבדו יתוקן לגמרי, אבל הכעס צריך תקונים רבים והכנות רבות, לחזור להביא את נשמתו הנטרפת ממנו וכולי האי ואולי, כנזכר בזוהר בפ' תצוה הנזכר לעיל, כי לפעמים כפי בחינות ומציאות הכעס ההוא אין לו עוד תקנה כלל, ולא די זה אלא אפילו כשהייתי מלמד את אחי יצ"ו, ולא היה יודע כפי רצוני, והייתי מתכעס עמו על הדבר הזה, וגם על הדבר הזה הזהירני והוכיחני מורי ז"ל במאד מאד, עכ"ל מוהר"ח.

מסתלקת ממנו לגמרי, ונכנסת במקומה נפש מצד הקליפה, וזה סוד מה שאמר הכתוב טורף נפשו באפו וגו', כי ממש טורף נפשו הקדושה ועושה אותה טריפה וממית אותה בעת אפו וכעסו, וכמבואר בזוהר בפי תצוה דף קפב ע"ב, ועיין שם כמה מפליג בענין הכעס, עד שאומר, כי מאן דמשתעי עם הכועס כאלו משתעי עם ע"ז עצמה, וע"ש.

וּכְתַב עוד שם, ואף על פי שעושה האדם תקונים לנפשו ותשובה מעולה על כל עונותיו, ומצות רבות וגדולות, הכל נאבדים ממנו לגמרי, לפי שהרי אותה הנשמה הקדושה שעשתה כל המעשים הטובים נתחלפה בטמאה והלכה לה, ונשארה שפחה טמאה במקומה וירשה את גבירתה, וצריך שיחזור פעם אחרת לחזור ולתקן כל התקונים הראשונים שעשה בתחילה, וכן הוא בכל פעם ופעם שהוא כועס, נמצא כי בעל הכעס אין לו תקנה כלל, כי תמיד הוא ככלב שב על קיאו.

וּמוֹסִיף עוד ואמר, כי גם גורם היזק גדול אחר

ואז חזרה לו נשמתו כמו בשאר החטאים, כמו שאמרו רבותינו, אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שעשה תשובה, **דְּעֵבֶר וְהִדָּר אֶתְדָּר** שכעס ואח"כ חזר בו. **לָאוּ הָבִי, דְּכִיּוֹן דְּאַעְקָר קְדוּשָׁא דְּנַפְשִׁיהּ מִיָּה וּמֵאַתְרֵיהּ** אין הדבר כן, שכיון שעקר הקדושה של נפשו ונשמתו ממנו וממקומו והביא במקומה הס"א, **וְהָיָה אֵל זָר מְקַפֵּחַ תְּהוּא אֶתְרָא** אותו הנשמה מס"א מקפח ועושק אותו מקום של הנשמה, **אֶתְתַּקַּף בֵּיהּ, וְלֹא שָׁבִיק לִיהּ** ומתחזק בו ולא מניח אותו. **בַּר בַּר אֶתְדַּבְּרֵי בַר נָשׁ מְבַל וְכַל, וְעֵקֶר לִיהּ לְעֵלְמִין** רק כאשר אם יטהר האדם ממידת הכעס ועקר את האל חזר ממנו לעולמים ע"י שלא יכעס לעולם, **וְלִבְתָּר אֲשֶׁתִּדְּל לְאַתְקִדְשָׁא וְלֵאמְשָׁכָא קְדוּשָׁה עָלֶיהָ** ואח"כ הוא משתדל להתקדש ולהמשיך עליו קדושה עליונה ע"י שעושה תשובה, וטובל במקוה שמקוה גימ' כעס. וכן מתקדש בקדושת הציצית בארבע כנפות, כי כנף גימ' כעס, ועוסק בתורה הקדושה. **בְּדִין וְלִוְאֵי דְאַתְקִדְשׁ** אז הלואי שיתקדש וימשיך עליו את נשמתו הקדושה חזרה בשלמות כמו שהיתה טרם שפרחה ממנו. **אָמַר לִיהּ רַבִּי יוֹסִי, אֶתְקִדְשׁ מִמֶּשׁ** אמר לו לרבי יהודה שאם יעשה תשובה גדולה וכו' יתקדש ממש ותשוב אליו נשמתו כמקודם ממש.

(ס"א אָמַאי וְהָא אֶתְדַּחֵי וְאַתְקִדְשׁ).

אָמַר לִיהּ אמר לו רבי יהודה לרבי יוסי **תָּא תְּוִי, בְּשַׁעְתָּא דְּאִיהּוּ עֵקֶר קְדוּשָׁה דְּנַפְשִׁיהּ** בא תראה, בשעה שזה הכועס עקר וזרק את הקדושה של נפשו ונשמתו ממנו, **וְשָׂרְיָא בְּאַתְרֵיהּ תְּהוּא אֵל זָר דְּאַקְרִי טָמָא** והשכין במקומה אותו אל זר שנקרא טמא, **אֶסְתָּאנַב בַּר נָשׁ, וְסָאִיב לְמָאן דְּקָרִיב**

בְּהִרְיָהּ אז נטמא האדם ומטמא למי שמתקרב אצלו, **וְהָיָה קְדוֹשָׁה עֲקֶרֶת מִיָּהּ** ואותה הנשמה הקדושה נעקרת ממנו, **וְכִיּוֹן דְּעֲקֶרֶת מִיָּהּ וּמָנָא חֲדָא** וכיון שנעקרת ובורחת ממנו פעם אחת, **כְּפָה דִּי־עֵבִיד בְּרֵשׁ עוֹד, לָא תִיתוּב לְאַתְרָהּ** כמה שיעשה האדם עוד מעשים טובים ומקוה ועוד לא תחזור בשלימות

למקומה.

אָמַר לִיָּהּ רבי יוסי לר"י **אִי הָכֵי, כְּפָה מְסֻאָבִין אַנּוּן דְּמִתְדַבְּאֵן** אם כך כדבריק, הרי כמה בני אדם טמאים שנטהרו מהעוונות שלהם, ע"י שעשו תשובה ומעשים טובים נשמתם חזרה כבתחילה. **אָמַר לִיָּהּ שְׂאֵנִי מְסֻאָבִי אַחְרָא,** **דְּלָא יָכִיל לְמַעְבַּד יְתִיר** אמר לו רבי יהודה, שונה היא טומאה מעוונות אחרים שלא יכולה אותה טומאה לעשות ולקלקל יותר. **אָבֵל דָּא שְׂנִיָּא מְכֻלָּא** אבל זה החטא של הכעס שונה הוא מכולם, **דְּכָל גּוּפָא סְאִיב מִגּוֹ וּמְפַר** שכל גופו נטמא מבפנים ומבחוץ, **וְנִפְשָׁא וְכֻלָּא מְסֻאָבִי** ונפשו וכל גופו נטמא. **וְשְׂאֵר מְסֻאָבִי דְּעֻלְמָא, לָאו אִיהוּ אֵלָא גּוּפָא לְבַר בְּלַחְזוּרֵי** אבל שאר טומאות שבעולם ע"י שאר עבירות לא כך הוא, שלא נטמא אלא רק גופו מבחוץ לבד, ולכן כשחוזר בתשובה חוזרת אליו נשמתו, **וּבְגִין כִּדְ בְּתִיב חֲדָלוּ לְכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ, דְּאַחְלָף קְדוֹשָׁה דְּמֵאֲרִיָּה בְּגִין אִפּוֹ** ולפי כך כתוב חדלו לכם מן אדם הכועס היות שע"י הכעס החליף קדושת קונו בשביל כעסו, **דְּדָא אִיהוּ מְסֻאָבִי דְּמְסֻאָבִי כֻלָּא** שזו טומאת הכעס היא טומאה שמטמא כל הגוף מבפנים ומבחוץ. **כִּי**

בְּמָה נִחְשָׁב הוּא. בְּמָה עֲבוּדָה זָרָה וְדַאי נִחְשָׁב אֵיהוּ פי' הוא נחשב
 לַבְּמָה ע"ז בודאי נחשב הוא ממש.

תָּא חַוִּי בא וראה, **הָאֵי אֵיהוּ רוּנְזָא דְאֵיהוּ עֲבוּדָה זָרָה, סְטָרָא**
אַחְרָא, בְּמָה דְאִמְרֵן, דְּבַעֵי פִר נֶשׁ לְאַסְתְּמָרָא מִנִּיה
וְלֵאֲתִפְרָשָׂא מֵעֲלוֹי זה הוא הכעס שהוא ממש כעובד ע"ז וגם סטרא אחרא נדבק בו
 כמו שאמרנו שצריך האדם להשמר ממנו ולהפרד מעליו, **וְעַל דָּא כְּתִיב** ועל זה כתוב
 (שמות לד) **אֱלֹהֵי מִסְכָּח לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ. לָךְ פִּי בְּגִין לְאַכְאָשָׂא**
גְּרָמֶךָ להרע לעצמך ע"י חטא הכעס. **וּכְתִיב בַּתְּרִיחַ** וכתוב בפסוק שאחריו **אֵת**
חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר. תִּשְׁמֹר, דָּא סְטָרָא דְקָדוּשָׁה תשמור, כי זה צד
 הקדושה, **דְּבַעֵי פִר נֶשׁ לְנִטְרָא לִיה, וְלֹא יַחְלֶף לִיה בְּגִין סְטָרָא**
אַחְרָא שצריך האדם לשמור אותה ולא להחליף אותה בכעסו בסטרא אחרא. **וְאֵי יַחְלֶף**
לִיה הָא אֵיהוּ מִסְאִיב, וְסְאִיב לְכָל מַאן דְּקָרִיב בַּתְּרִיחַ ואם יחליף

אותה הרי הוא נטמא ומטמא לכל מי שמתקרב אצלו.

מאמרי הפרשה

"וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כו, כ)

מדוע משה רבינו לא הוזכר בפרשה

הפרשה לא פותחת בפסוק "וידבר ה' אל משה לאמר" כמו בכל הפרשיות, אלא "ואתה תצוה", כי בפרשת תצוה לא מוזכר שמו של משה רבינו.

הרא"ש בפירושו לתורה כותב על זה: תמצא בכל הפרשיות שבתורה, מאז שנולד משה עד תחילת משנה תורה [-ספר דברים], ששמו של משה נזכר בהן, מלבד זאת הפרשה ששמו של משה לא נזכר בה, ותמוה הוא. ושמעתי מפי הרב דן אשכנזי ז"ל להסביר, לפי שמושה אמר לפני הקב"ה על מחילת העגל דבר קשה: "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, לב), [ואפילו שמושה אמר כן, רק בתנאי שהקב"ה לא ימחל להם, והרי הקב"ה מחל להם, מכל מקום הרי] חז"ל אמרו (מכות יא.): "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה", לכן אמר הקב"ה: אעשה לך לפני משורת הדין, אמחה אותך מפרשת "תצוה" שכתבתי, וזו היא הקללה שעשתה רושם, שבפרשה זו לא נקרא שמו. עד כאן דברי הרא"ש. דהיינו שקללת חכם מרוב עוצמתה, אפילו אם היא נאמרת על תנאי, היא מתקיימת, ולכן נמחה שמו של משה מפרשה זו.

וכן כותב בעל הטורים: לא הזכיר משה בזה הסדר מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה [עד ספר דברים], אין פרשה שלא הוזכר בה, והטעם שלא הוזכר בפרשה זו, משום שאמר: "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", וקללת צדיק אפילו על תנאי, היא באה, ונתקיימה בזה. עד כאן דברי בעל הטורים.

וככה גם מפורש בזוהר הקדוש (פנחס ח"ג דף רמו ע"א) שהטעם שלא הוזכר משה בפרשת תצוה, הוא משום שכביכול קילל את עצמו ואמר "מחני נא מספרך".

והנה דבר זה נרמז במילה "ואתה" שהיא ראשי תיבות: ובעבור אמרו תמחה העלימו.

מדוע דוקא בפרשת תצוה ולא בפרשה אחרת

ומדוע נבחרה דוקא הפרשה הזו שלא יוזכר בה משה, ולא פרשה אחרת?

יש לומר, כי פרשה זו עוסקת בענייני כהונה, ומשה לא היה כהן. ויש להוסיף, מה שאמרו חז"ל (זבחים קב.) שמתחילה בחר הבורא יתברך במשה שהוא יהיה הכהן וממנו יצא זרע הכהונה, ואהרן אחיו נבחר להיות לוי, שנאמר "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא" (ד, יד), שהיה אמור להיות הלוי ולא הכהן. ורק כאשר אמר משה לפני ה' יתברך בסנה: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג) ופרש"י שם, "ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן", אזי ניטלה ממנו הכהונה, וניתנה לאהרן אחיו, ומשה נהיה לוי. וכדי שלא יתבייש משה בזה שאינו כהן, לכן לא נזכר שמו דוקא בפרשה של כהונה. (בעל הטורים. וכעין זה בפענח רזא וברבינו אפרים מהדו' גד. וראה נחל קדומים)

ומזרנו ורבנו רבי יוסף חיים זצוק"ל (עוד יוסף חי בתחילת כי תשא) נתן רמז בזה שנמחה שמו דוקא מפרשת תצוה: משה אמר "מחני נא מספרך", המילה "מספרך" היא אותיות "מספר-כ", ופרשת תצוה היא הפרשה הכ' מתחילת ספר בראשית והיא הספר הכ', [בבראשית יש י"ב פרשיות, ותצוה היא פרשה ח' בספר שמות].

טעם נוסף למה משה לא הוזכר דוקא בפרשה זו, מובא בשם הגר"א מוילנא זצ"ל (דברי אליהו): פרשת "תצוה" נקראת [כמעט] תמיד בשבוע שיחול בו ז' באדר, יום פטירתו של משה רבינו ע"ה, והיודע תעלומות ידע, כי בשבוע זה יסתלק משה למרום, ורמז לנו את זה כאן, בכך שלא הזכיר את שמו בפרשה, לקיים מה שנאמר (קהלת ח, ח): "ואין שלטון ביום המוות".

אסור לאדם לקלל עצמו

בספר ישמח משה (דוויק) כותב, שמכאן למדנו אזהרה, שאסור לאדם לקלל עצמו אפילו על תנאי. ומביא מה שכתוב בזוהר הקדוש (פנחס ח"ג דף רמו ע"א) שיש ממונה בשמים שעומד ומצפה לשמוע אדם שמקלל עצמו, ומיד מקיים את קללתו! ואומר הזוהר שעל זה אמר דוד המלך (תהלים לט, ב) "אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי". שה"רשע לנגדי" הוא אותו ממונה.

קללת חכם אפילו על תנאי היא באה

והצדיקים צריכים להיזהר כפליים, כי מאחר והבל פיהם קדוש, מרוב עסקם בתורה, ומחמת שנשמרים מדיבורים אסורים, על כן יש חשיבות מיוחדת בשמים לכל דיבור שיוצא מפיהם (לבוש יוסף). ולכן אמרו חז"ל (מכות יא.) ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה".

ומסופר בגמרא (שבת קח.) על רב, שהיה חולה מעיים, ושמואל שהיה רופא, ידע שרפואתו של רב תהיה רק אם יתאפק ולא יתפנה מיד. ולכן ביקש שמואל מבני ישיבתו, שכאשר יבוא רב לישיבתנו וישאל היכן בית הכסא, אל תגלו לו, ובכך יהיה מוכרח להתאפק ויתרפא, וכן היה. אבל מכיון שרב הצטער שלא גילו לו היכן בית הכסא, אמר: "יהי רצון שמי שמצער אותי, לא ישארו בניו בחיים!", ובגלל שיצאה הקללה הזאת מפיו של רב, נפטרו בניו של שמואל, ולמרות ששמואל התכוון לטובתו של רב, הרי מכיון שיצאה קללה מפיו הצדיק, נברא המלאך המשחית.

משה רבינו הוזכר בדרך רמז

והגאון מוילנא אומר (דברי אליהו), שמשנה רבינו נרמז בפרשה, כי בפרשה יש מאה ואחת פסוקים, כמספר מילוי האותיות של המילה "משה", **מם שינ הא**, שעולות גם כן מאה ואחת. ומספר זה הוא גם כמנין "מיכאל", שהוא שר ישראל, והוא הכהן הגדול בבית המקדש העליון (ראה גמרא מנחות קי.).

משה רבינו לא רצה להיות מוזכר בעניני כהונה

ובאמת עיקר דברי חז"ל שמשנה לא הוזכר משום שאמר "מחני נא" טעונים הסבר, שהרי משה שאמר "מחני נא", כוונתו היתה למסור נפש עבור כלל ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, זו מדרגה עליונה מאוד שאדם יכול להגיע, וכוונתו היתה לומר לקב"ה, שאם אינך מוחל לכלל ישראל, למה לי חיים, והסכים שכל מעלותיו הרוחניות יתבטלו, ובלבד שעם ישראל ינצל.

ובספר ישמח משה (דוויק) מסביר, שכוונת משה רבנו ע"ה הייתה לומר, הרי אני כנגד ששים ריבוא נשמות של עם ישראל (כמפורש בשיר השירים רבה ד ב), ולכן "מחני נא" אני לבדי במקום ששים ריבוא. וזה לימוד על גדולתו של משה רבנו, שהרי זה השיא של אהבת ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, ואם ככה, מן הראוי היה, שהקללה של משה על עצמו תתבטל, ושמו לא ימחה מהפרשה?

והתשובה היא, יש לומר, שגם לולי הקללה, היה רצונו של משה רבינו ע"ה שלא יזכר שמו בפרשת תצוה, מאחר והפרשה כולה עוסקת בדיני כהונה, בגדי כהונה, חינוך הכהנים

לעבודה ועוד, ומשום כבודו של אהרן לא רצה משה להיזכר, ולכן הקב"ה מילא אחר רצון עבדו ולא הזכיר את שמו. (אמרות טהורות. אמרי חן)

אתה תהיה המלך המצוה

ויש מפרשים שמה שלא הוזכר בצורה של "וידבר ה' אל משה לאמר", זה לא עונש למשה, אלא זה דווקא מעלה ושבח עבורו, שנתן לו הקב"ה כאן את שרביט המלכות שנאמר "ואתה תצוה", שהרי בכל מקום המלך הוא המצווה, וכאן משה נתמנה על ידי השי"ת שיהיה הוא המצוה לבני ישראל. וכך אמר מלכו של עולם למשה: הנני נותן לך את שרביט המלוכה ועתה תהיה גם אתה המצוה בדבר זה את בני ישראל ולא רק אני, וזה שנאמר "ואתה" - בתוספת וא"ו, כלומר, חוץ ממני גם אתה תהיה המצוה. משל למלך שאחד משריו ואוהביו חרף את נפשו בשביל להציל את בנו יחידו אהובו ממות, והמלך גמל עמו בכך שמינה אותו לשמש מלך על עמו, להראות לו בזה את תודתו וחיבתו אליו.

וכן הוא אצלנו, בראות ה' יתברך את גודל אהבתו ומסירותו של משה רבנו ע"ה כלפי ישראל, שמסר נפשו עליהם בחטא העגל ואמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, לב), כדי להציל אותם מכליה ח"ו, השיב לו "ואתה תצוה את בני ישראל", כלומר הנני גומל עמך וממנה אותך שתהיה אתה הנגיד המצוה לעמי ישראל.

ומלבד זאת, בהמשך הפסוק כתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", ואפילו שהשמן הוא לבית המקדש, הקב"ה לא אמר "ויקחו לי" אלא יקחו 'אליך', שיהיה השמן על שמך, כי אתה הוא זה המצוה עליהם בדבר זה. (אמרות טהורות)

"ואתה" - מילת שבה למשה רבינו

זמרון הקדוש רבי יעקב אבוחצירא זצוק"ל בספרו "מחשוף הלבן", מוסיף וכותב, שלשון 'ואתה' הוא חשיבות וגדולה: ומביא דברי הזוהר כאן (שמות דף קע"ט ע"ב) שמעיר למה התורה אומרת "ואתה תצוה" ולא בקיצור "וציווית", וכן נכתב להלן (כה, א) "ואתה הקרב אליך" ולא "והקרבת אליך" ועוד כהנה בפרשתנו, מהו ענין אריכות המילה "ואתה"?

ומבאר רבי יעקב בשם הזוהר, דמילת "ואתה", באה להורות על שלימות משה רבנו ע"ה, ועל שבחו אצל הקב"ה עד היכן מגיע, שכמו שהקב"ה נקרא "ואתה", כמו שכתוב (תהלים כב, ד): "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", וכן כתוב (נחמיה ט, ו): "ואתה מחיה את כולם", כך גם הקב"ה קרא למשה רבנו בשם: "ואתה".

”וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל” (כו, כ)

משה תיקן את נח כאשר לא הוזכר בפרשה

שמו של משה רבינו לא הוזכר בפרשה, והבאנו מה שאומרים חכמינו שזה בגלל שמשה אמר בעוון העגל (שמות לב, לב) ”מחני נא מספרך”, והבאנו הסברים לפי הנגלה. אבל לפי תורת הסוד, יש הסבר אחר למה משה לא הוזכר בפרשה.

וכדי להבין את הדבר לאשורו, צריך לחזור לפרשת נח, הנה המבול נקרא ”מי נח” כמו שנאמר (ישעיה נד, ט) ”כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ”, ולכאורה תמוה, למה קוראים למבול מי נח, הלא אדרבה, נח הוא זה שהציל את ההמשכיות של העולם, ואם כן, למה לקרוא למים המשחיתים על שמו?

ומפרשים חז”ל (זוהר פרשת נח ח”א דף סז ע”ב, ויקרא דף טו ע”א) שנח פגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילם. כמו שמסופר בחז”ל (זוהר השמטות בראשית דף רנד ע”ב. זוהר חדש נח דף לח ע”ב): ”בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החורבן הנורא, התחיל לבכות ואמר, רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על בריותיך. השיבו הקב”ה, רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת? בשעה שאמרתי לך 'כי אותך ראיתי צדיק לפני' אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם”. ולכן, נקרא המבול ”מי נח” על שמו.

ועוד אומרים רבותינו ז”ל (האריז”ל בספר הליקוטים סוף פרשת בראשית ובליקוטי תורה כי תשא, החיד”א בנחל קדומים, ומגלה עמוקות ואתחנן אופן קס”ז), שכדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם, ואמר ”מחני”, שזה אותיות ”מי נח”, תיקן את שפגם נח. והחיד”א (נחל קדומים) רמוז את זה בתיבות ”מחני נא”, שהן אותיות ”מנח אני”, ולכן משה לא נזכר בפרשת תצוה, למרות שנמחל חטא העגל, כי זה חלק מהתיקון לנשמת נח.

והנה משה רבנו תיקן את נח דוקא בחטא העגל, כי בשני המקרים הללו, דור המבול וחטא העגל, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל. אלא שמשה לא עשה כמו נח אלא עמד בתפילה לפני השם יתברך לפני צאת הגזרה לפועל, והיה מוכן ששמו ימחה מהתורה למען עם ישראל, ומסר את נפשו על עם ישראל, ובזה תיקן את חטא נח (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן, אופן ק”ז).

ולכן אמר לו הקב"ה אחרי חטא העגל לבנות את המשכן, והכוונה לומר לו בזה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש, כי במשכן כל אחד הביא את החלק והתרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד, ונמצא שהמשכן, כולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל. אבל התיבה של נח, לעומת המשכן, הצילה רק יחידי סגולה מהמבול, והכלל לא היו שותפים בו (מגלה עמוקות פרשת ויקרא האופן הי"ז).

והנה דבר זה רמז בפסוק: "ואתה תצוה", במה מתקן משה רבנו את היקום שנמחה בזמן נח? על ידי "תצוה", לשון "צוותא", להיות מאוחדים יחד כולם בלב אחד כאיש אחד, בבנית המשכן.

משה ניצוץ של נח שת והבל

ובאמת שמשה רבנו היה ניצוץ גם של הבל ושת בני אדם הראשון, מלבד נח, ומובא בספרים הקדושים (ילקוט ראובני ונחל קדומים) בשם הרב מגלה עמוקות, שהמילה האחרונה בפרשה הקודמת [-תרומה] היא "נחשת" [וכל יתדות החצר נחשת] והמילה הראשונה בפרשתנו היא "ואתה", והסמיכות הזו "נחשת ואתה" באה לרמוז שמשה היה הניצוץ השלישי של הבל, אחרי נח ושת, כי "נחשת ואתה", היינו: נח, שת, ואתה [ואתה - היינו משה].

וזה מה שנאמר בתהלים (מה, ג) "יפיית מבני אדם", שפסוק זה נאמר על משה, ו"מבני אדם" פירושו מבני אדם הראשון, דהיינו שת והבל בני אדם הראשון, שמשה בא לתקנם. והספוק מסיים "הוצק חן בשפתותיך", וזה רמזו לנח שנאמר בו "ונח מצא חן", וגם "חן" אותיות "נח".

והנה ראשי תיבות של המילה "משה" הם משה שת הבל. ולמה לא נזכר גם נח, והיה צריך לקרותו "מנשה" - שזה ראשי תיבות "משה נח שת הבל"? ומתריך בעל החתם סופר (בספרו תורת משה) שמשה על ידי שהוריד את התורה, תיקן את ענין העבודה זרה שהיתה בימי נח, ולכן נקרא משה בלי נח. אבל באמת, בימי השופטים, כאשר עם ישראל חזרו לסורם לעבודה זרה, שם מכונה משה רבינו "מנשה" (ראה שופטים יח, ל) כי מנשה ראשי תיבות משה נח שת הבל, כי שוב היה צריך לתקן גם ענין עבודה זרה שהתחילה בדורו של נח.

ויש מפרשים פירוש נפלא במה שאמר משה "מחני נא": שנח היה צריך לחיות אלף שנה וחי רק 950 כי נתן נ' שנים למשה, ואדם הראשון גם כן היה צריך לחיות אלף וחי 930 כי נתן ע' שנים למשה, ומכאן שנותיו של משה מאה ועשרים. ועל זה אמר משה "מחני נא" "נא" ראשי תיבות: נח אדם. (ליקוטים מפרדס)

וכן כתוב (שמות ג, ב) "וירא מלאך ה' אליו ה' בלבת אש", "לבת" הם האותיות שמשלימות את האותיות שבמילים ש"ת הב"ל שלא מפורשות במילה "משה", שהם ת' ב' ל', אתיות "לבת".

ואם כן ראינו עתה מדוע משה רבנו מסר עצמו למיתה עבור עם ישראל, כי בגלגול הקודם לא התפלל להציל את העולם מן המבול ועתה מתקן הדבר ומוסר עצמו למען עם ישראל, אלא שעדיין צריך עוד מעט תיקון, והוא שלא יכתב שמו בפרשת תצוה ואז נתקן הכל.

ובזוהר הקדוש הקשה (בראשית דף ס"ח ע"ב) מדוע קוראים לתיבת נח תיבה? הרי בכל מקום קוראים לתיבה בשם ספינה. בפרשת ויחי, כשמברכים את זבולון כתוב: "זבולון לחוף ימים ישכון, והוא לחוף אוניות". אצל יונה "האוניה חישבה להישבר ויונה ירד לירכתי הספינה". ואם כן מדוע אצל נוח זה נקרא 'תיבה'?

ותירץ, משום שזה "בית ה'" דהנה בציווי הקב"ה לנח בבניית התיבה, אנו מוצאים מידות מדויקות לאורכה, לרוחבה ולגובהה וכמו שנאמר (בראשית שם): "וזה אשר תעשה אותה, שלוש מאות אמה אורך התיבה, חמישים אמה רוחבה ושלושים אמה קומתה". המבנים היחידים בתורה, המתוארים במידות מדויקות כגון אלו, הם המשכן וכליו.

ומעתה יובן מדוע משה רבנו לא מוזכר בפרשת תצווה, כי הוא התיקון ל"נח". מסיים את פרשת תרומה "נחוש ואתה" - נח, שת ואתה. ושלושתם באים לתיקון בפרשה זו. למה בפרשה זו? כי היונה היא הדוגמה של משה רבנו. כמו שהיונה הביאה זית טרף בפיה, הביאה שמן לעולם, התיקון שלך זה ויקחו אליך שמן זית. נח סיים את תפקידו בתיבה כשהביאה היונה עלה זית טרף בפיה.

והנה ההמשך של משה רבנו, הוא דווקא מהמקום שבו נח הפסיק - קיבל עלה זית ולא הדליק מזה שמן, לא הדליק מנורה בתיבה של נח - משה רבנו ממשיך בנחוש ואתה, נח שת ואתה. איפה שנח עצר שם אתה מתחיל "ויקחו אליך - אליך דווקא - שמן [שת משה נח] זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד". לכן אומר הרב חיד"א (בס' דבש לפי מערכת פ"א אות ג, וכן בס' נחל קדומים אות ב) שפרשיות תרומה ותצווה הן פרשה אחת, כי זה נגמר בנחוש ואתה ומתחיל ב"ואתה", שזה החיבור של שלושתם ביחד. לכן שלושתם באים דווקא בעניין של שמן, כי זה התיקון של שלושתם ביחד.

"וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר
תָּמִיד" (כו, כ)

מעלת תפילת הנדכאים

"זך כתי" - מי הוא זך? מי שכותת וכותש ליבו לפני הקב"ה, דכתיב (תהלים נא, יט) "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". (תוספות השלם)

וכן מובא בזוהר הקדוש ("ג דף קצה ע"א), שיש שלושה מיני תפילות: "תפילה לדוד", ו"תפילה לעני", וגדולה היא תפילה לעני, שלבבו נשבר בקרבו, כי אין נשבר כלבבו של העני, ועל כן אומרים (בנשמת כל חי) "צעקת הדל תקשיב ותושיע" - הקב"ה מקבלה, וכן נאמר (תהלים לד יט) "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע".

ומסבירים (ראה באר אברהם מסלאנים ליקוטים) שהמילה "דל" היא מלשון הכתוב (ישעיה לח, יד) "דלו עיני למרום" דהיינו נשאו והורמו עיני למרום, שהעני נושא עינו למרום. והקב"ה מקבל תפילת הדל דהיינו מי שתולה תקוותו אך ורק בה' יתברך.

תפילה על רוחניות מתקבלת

ויש מסבירים (בית אברהם מסלאנים) ש"צעקת הדל", הכוונה לתפילת הדל ברוחניות, שמבקש ומתחנן להקב"ה: "דלני" - הרם אותי משפלתי הרוחנית וקרבני אליך, ואז בודאי הקב"ה מקשיב ומושיע. כי בעת שאדם מבקש על ענייניו הגשמיים, יש חשבונות למעלה, האם למלא מבוקשו והאם זה טוב בעדו, אבל כאשר מבקש רוחניות, אין ספק שזה טוב בשבילו, ועל כן נענה.

ולפי זה מבארים את הכתוב כאן: "ואתה תצוה", אם עם ישראל רוצים שאשמע תפילתם, אז "תצוה" שזה ראשי תיבות, צעקת הדל תקשיב ותושיע, שיבקשו וירימו את עיניהם למרום לכל ענין, ובפרט בענינים רוחניים.

רמזו להדלקת הנרות לנשים בשבת

"תצוה" בגימטריה "נשים צוה", מכאן למדנו הדלקת נר לנשים מן התורה. "נר תמיד" בגימטריה "בשבת". וכך משמעו: ואתה תצוה הנשים להעלות נר בשבת. (תוספות השלם בשם רבינו

(אפרים)

בזכות הנר - יזכו בבנים מניצוץ משה רבינו

יש חהעיר למה הוסיף תיבת "אליך", והרי היה יכול להיות כתוב ויקחו שמן וכו'? וכדי לתרץ את זה, נקדים את מאמר חז"ל (שבת כג:): "הרגיל בנר [שבת] יהיו לו בנים תלמידי חכמים". והנה אמרו רבותינו ז"ל (ראה תיקוני זוהר דף קיב ע"א) כל מי שהוא תלמיד חכם הוא ניצוץ ממשה רבינו ע"ה, ולכך אמרו בגמרא האמוראים אחד לשני "משה שפיר קאמרת", יען כי ניצוץ משה רבנו מתנוצץ בו.

ולפ"ז מובן בסיעתא דשמיא מה שהוסיף תיבת "אליך", שבזה רמז ה' יתברך למשה רבינו ע"ה, שמי שרוצה שבניו יהיו תלמידי חכמים, כלומר שיולידו ולד שניצוץ ממך יאיר בו, שמן זית זך - שיזהרו בהדלקת נרות שבת, ובזה יזכו לבן חכם שיתנוצץ בו האור שלך. (פני דוד) וזה שנאמר "כתית למאור". תיבת "למאור" בגימטריא "זרע", שיהיה צדיק וקדוש. וזהו "שמן" ראשי תיבות ש'תהא מ'שפחה נ'קיה, וכן "זך" ראשי תיבות ז'כרים כ'שרים, וכל זה בעבור שהיו נוהרים בהדלקת נרות שבת. (ענג שבת אדר תשס"ט)

מעשה באביו ואימו של רש"י הקדוש

ומעשה באימו של רש"י ז"ל, שהיתה צדקת וזהירה בהדלקת נרות שבת. ופעם אחת בערב שבת, לא היה להם כסף לקנות שמן. ובעלה לא היה בבית ומכרה את הצעיף שעל ראשה שהיה לה מיותר וקנתה שמן לנרות שבת, ואמר השי"ת בזכות המצוה הזאת יהיה לה בן שיאיר עיני ישראל בתורה, וזהו רש"י ז"ל שהאיר עיני ישראל באור תורתו. למדנו מהמעשה הזה שיזהרו הנשים בהדלקת נרות שבת, ויזכו לזרע נאמן תלמיד חכם.

ואגב כך נזכיר מעשה נפלא ברבי יצחק אביו של רש"י, שהיתה לו מרגלית אחת, ובא סוחר גוי לקנותה, בגלל שהיא היתה מתאימה לעין של העבודה זרה שלהם שנאבדה, ומכיון ששמע ר' יצחק שזה בשביל עבודה זרה, אמר לגוי תביא לפני שני עדים ואתן לך. והשוק היה על שפת הים, ועכאשר הלך הגוי, עמד רבי יצחק ואמר: רבונו של עולם, אני רוצה להפסיד כמה אלפים דינרי זהב בשביל שישאר העבודה זרה עיוורת ולא יעבדוה, וזו המרגלית שבידי היא הזוג של עין ע"ז בדיוק, ותיכף זרקה לים. ואז אמר השי"ת: אתה הפסדת ממון רב כדי שיהיה עיור ע"ז ושלא יעבדוה, בזכות זה תזכה לבן שיאיר עיני כל ישראל בפירוש התורה, וזכה לרש"י הקדוש ז"ל, שהכל נצרכים לפירוש.

ור' יצחק אחר שהפסיד המרגלית הלך וישב על שפת הים שהשי"ת ישלח לו פרנסתו ממקום אחר, כי לא היה לו במה להתפרנס. ראה אותו ציד אחד, אמר לו הצייד "תן לי איזה פרוטות

ואני אשוט בים ומה שיבא לידי זה מזלך", והכניס ידו ומצא כמה פרוטות ונתן לו, וטרח ולא מצא, וכשרצה לעלות. האיר השי"ת עיניו וראה תיבה והעלה והיתה מלאה מרגליות, ונתן לו עוד בשכרו, והלך ומכר ונתעשר.

וכאשר יש בן תלמיד חכם, בזכותו הוא מציל גם נפש אביו ואמו מגיהנם, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קד). "ברא מזכי אבא".

ויש לרמוז את זה במה שכתוב "להעלות נר תמיד", "נר" ראשי תיבות נ'פש ר'וח, שהשי"ת מציל ומעלה נפש ורוח אביו ואמו בזכות התורה והמצוות שמקיימים בניהם אחריהם בלימודים, לעילוי נשמתם, והולכים בדרכי התורה והמצוה, וזהו עיקר הבנים לאדם שיאמרו העולם אשרי מי שילדו וגדלו. (ענג שבת אדר תשס"ט)

"וְאֵתָהּ תְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךְ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (כו, כ)

פסוק זה רומז לתורה ולומדיה

הגמרא (ברכות נו.) אומרת: "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר: שמן זית זך כתית למאור". ו"מאור" הוא התורה, והמנורה היא משל לתורה, והיא מקור החכמה, כמו שאומרת הגמרא בבבא בתרא (כה:): "הרוצה להחכים, ידרים, שמנורה בדרום".

"כתית" אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם לילך למקום תורה. "להעלות נר" - כל מעשיהם ומחשבותיהם להעלות נשמתם שנקראת "נר" תחת כנפי השכינה. (תוספות השלם)

ובזוה"ק (ח"ג דף רמ"ז ע"א) מבואר ש"שמן זית זך" - זו התורה. "כתית למאור" - כמו שלוקחים רק את הזיתים המשובחים ממרום העץ שהתבשלו מהשמש, ולא די בזה, אלא שלוקחים רק את הטיפה הראשונה של השמן, כן התורה צריכים לעמול בה, ויכתוש האדם את עצמו עליה יומם ולילה, כדי שיוכה להבין את הכתוב בה וגם לזכור ולשמור אותה אצלו, שלא ישכח את מה שלמד.

ההגמרא (הוריות יג:) אומרת, ששמן זית מחזיר לימוד תורה שנשכח. ורבותינו עמדו כאן על החשיבות לזכור את לימוד התורה שלומד, ועל הדרכים המביאות את האדם לזכור את התורה, ובעזרת ה' נביא חלק מהדברים.

לחזור על הלימוד מאה ואחת פעמים

ועצה לזכור את התורה, היא לחזור על לימודו מאה ואחת פעמים, כמו שאמרו בגמרא בחגיגה (ט): "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים".

וזה נרמז במילה "ת-צוה" תלמד ותחזור צו"ה פעמים, צו"ה גי' 101, ואז לא ישכח ולא יצטרך שמן זית. וזה מה שכתוב (תהלים לג, ט): "כי הוא אמר ויהי הוא צוה - ויעמוד", "צוה" גימטריא 101, ללמדך שאם חוזרים 101 פעמים על הלימוד, הוא יעמוד לעולם.

וזה שאמרו רבותינו (פסחים נ. ובעוד מקומות בש"ס) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. "לכאן" - עולה בגימטריא מאה ואחת, ואז "תלמודו בידו".

וזה רמז בעל הטורים בפסוק "הנה מלאכי ילך לפניך" (פרשת כי תשא שמות לב לד) "מלאכי" - גימטריא 101, ומלאכי - זה מיכאל המיוחד לי, שמלאך מיכאל הולך לפניו קודם שימות, ולא זה בלבד אלא שמת בנשיקה, וזה הרמז "ישקני מנשיקות פיהו" גימטריא 101, לפי שהטריח פיו ושנה 101 מת בנשיקות פיהו.

ועוד פירש בעל הטורים שם: "מלאכי" גימטריא 101, "ילך" גימטריא "הלכה", כלומר, אם שנה וחזר על ההלכה 101 פעמים תלך ההלכה לפניו.

ובן נרמז בפסוק "והחכמה מאין תמצא" (איוב כה, יב) "מאין" עולה בגימטריא 101, לומר שהחכמה תמצא במי ששנה 101 פעמים.

הטעם שצריך לחזור דוקא מאה ואחד

הטעם צריך דוקא 101, אומר הרב כלי יקר (פרשת ואתחנן דברים ד, ט) כתב שהמלאך הממונה על הזכרון שמו זכר. ויש לו מאתים עשרים ושבע כוחות, כמנין "זכר". והמלאך הממונה על השכחה שמו שכח ויש לו שלוש מאות עשרים ושמונה כוחות, כמנין "שכח". נמצא שיש לו מאה ואחד כוחות יתירים על המלאך הממונה על הזכרון, ולכך השכחה גוברת על הזכרון ובכל פעם שיחזור האדם על לימודו, מבטל כח אחד מכוחות מלאך השכחה, וכשישלים מאה ואחד פעמים, הנה הוא מבטל המאה ואחד כוחות יתירים שיש לו, ולא נשאר לו שום כוח להתגבר על מלאך הזכרון ונשאר האדם תחת השגחת מלאך הזכרון ולא ישכח.

טעם נוסף כתב רבנו האר"י ז"ל בשער מאמרי חז"ל (חגיגה) שיש מלאך ששמו "מס" גימטריא 100, והוא ממונה להשכיח הלימוד, ומי שחוזר 101 פעמים, מכניע אותו ואינו שולט עליו, ולכן לא שוכח תלמודו.

פרק השיר של ציפורת כרמים

זמובא בשם רבנו הגר"א: בפרק שירת הבריאה, כל הבריאה אומרת שירה לה', ויש ציפור שנקראת 'ציפורת כרמים' שהיא אומרת בכל יום: "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" (תהלים קכא, א), ולמה דוקא את המזמור הזה?

אלא, מסביר הגר"א, על פי מה שזמובא בגמרא (שבת צ:): שהיו רודפים אחרי הציפורת כרמים, לצוד אותה, כי יש בה סגולה שעל ידה אפשר להחכים ולזכור את הלימוד.

ולפי זה יש להסביר שלכן אותה ציפור אומרת "אשא עיני אל ההרים, מאין יבא עזרי", שאם ילמדו כמספר "מאין", מאה ואחד פעמים, "יבוא עזרי", כי הלומד מאה ואחד פעמים לא משכח תלמודו, ולא יצטרכו לצוד את אותה הציפור בשביל לזכור את הלימוד.

בין עובד אלהים לאשר לא עבדו

איתא בגמרא (חגיגה ט:): אמר ליה בר הי הי להלל מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" היינו צדיק היינו עובד אלקים? היינו רשע היינו לא עבדו [כלומר, מדוע כפל הכתוב]? אמר לו: עבדו ולא עבדו שניהם צדיקים גמורים הם, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים. הלומד מאה פעמים נקרא "לא עבדו" והלומד מאה ואחת פעמים נקרא "עבדו"!

והוסיף השל"ה הקדוש (מסכת שבעות נר מצוה דף מט בהגהה) וכן במסורת הש"ס (שם בחגיגה) רמז לזה: ראשי תיבות "עובד אלקים לאשר" גימטריא 101. וראשי תיבות "לא עבדו" גימטריא 100 לרמז שמי ששונה 101 נקרא "עובד אלהים", ומי ששונה 100 פעמים, נקרא "לא עבדו".

ובאמת תמהו המפרשים, איך אפשר לומר שזה שלמד מאה פעמים נקרא "לא עבדו", וכי הוא לא עובד ה'?

כתב בעל התניא (ליקוטי אמרים פרק ט"ו): בזמן חז"ל היה רגילותם ללמוד כל לימוד ולימוד חדש 100 פעמים, ולכן נעשה להם הענין להרגל טבעי, ולא מקרי עדיין עובד אלוקים בזה. מה שאין כן בפעם הנוספת שהיא לא כטבע וההרגל, לזה שהוסיף יקרא עובד אלוקים (הובא גם בס' אגרא דכלה ועו"ס).

לחזור שוב ושוב

מובא בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהיה אומר שהדור הזה רוצה לדעת את כל הש"ס בלילה אחד, ועוד להספיק לישון באותו לילה. ובאמת זה לא הולך ככה! כי צריך לעבוד לחזור עוד פעם שוב ושוב ואז הכל מתבהר, ואז גם שמחים עם התורה, כאשר היא בהירה ומאירה.

לברך ברכת התורה בכונה

סגולה נוספת לזכור את הלימוד אומר הצ"ח בסוף מסכת ברכות (סד). וזה לשונו: "לדעתי ברכת התורה היא סגולה נפלאה שלא ישכח מה שילמוד". ומאריך הרבה בסגולה זו.

ובספר לחם לפי הטף הביא לזה רמז מהפסוקים בתהלים (קט יא, יב): "בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. ברוך אתה ה' למדני חוקיך".

והביאור הוא על פי מה שאומרת הגמרא במנחות (צט): אמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר (דברים ד ט): "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים", וכדרכי אבין אמר רבי אלעא שאמר "כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה", רבינא אמר "השמר ופן שני לאוים נינהו", רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשלשה לאוין שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים".

ולפי זה יש לפרש ככה: בלבי צפנתי אמרתך - התורה, ולא אשכחנה מלבי, "למען לא אחטא לך" לעבור על השמר לך וכו'. ואם תאמר הלא השכחה טבע היא באנוש, ובמה תזכה לשמור התורה לבל תשכחנה? לזה השיב, זאת אני עושה: "ברוך אתה ה' למדני חקיך", שאברך על התורה תחלה, וכדברי הצ"ח הנ"ל.

לימוד בפה ובשמחה

ועוד עצה לזיכרון רמוזה כאן בפסוק הבא: "בשפתי ספרתי כל משפטי פיך", שילמד בפה ולא בלחש.

ועוד עצה רמוזה כאן: "בדרך עדוותיך ששתי" וכו', שאני לומד בתורתך בשמחה ובששון, ומתוך שאני לומד בששון ובשמחה "בפקודיך אישיחה ואביטה אורחותיך" שאני מביט ומסתכל לעומק הדבר, ועוד "בחקתיך אשתעשע" אני לומד בחשק ושעשוע, ובוה "לא אשכח דבריך". (להתעדן באהבתך)

התפעלות מכל דבר תורה

שאלו את החתם סופר כיצד הוא זוכר ולא שוכח כל מה שלמד, ואמר: גם למי שאין זיכרון חזק, אם הוא רואה משהו פלאי, הדבר נחקק היטב בזכרונו. ואצלי כל דבר שאני לומד הוא פלאי, שאיני יכול שלא לזכור אותו, וזה מה שאמר דוד המלך (תהילים קיט קכט): "פלאות עדוותיך על כן נצרתם נפשי" (תולדות החת"ס).

כמה עצות לזכור את הלימוד

ובספר "לחם לפי הטף" אסף כמה סגולות ועצות לזכור את מה שלומד:

- א. ללמוד בקול.
- ב. ללמוד תורה לשמה.
- ג. לשנות פרקו מאה ואחת פעמים.
- ד. ללמוד בחשק ושעשוע.
- ה. ללמוד בזמרה כי הזמרה מעוררת הזכרון (כן כתבו התוספות ז"ל בסוף מסכת מגילה, לב. ד"ה והשונה), והרמז בזה הוא ש"זמרה" במילוי ז"ן מ"ם רי"ש ה"ה בגימטריא "מזכרת", שהזמרה מזכרת את לימודו.
- ו. לברך בתורה תחלה בכוונת הלב (כמו שהעלה הצ"ח הנ"ל בסוף מסכת ברכות).
- ז. ללמוד מילתא בטעמא, שהטעם מעורר הזכרון, (כדאיאת בגמרא בנדה כד: "אמר אביי, צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה - מדכר").
- ח. ילמד בענוה.

כ"א סגולות לזיכרון מפי ספרים וסופרים

ואשים לפני הלומד הנכבד איזה סגולות לזכרון שכתבתי אותם בצעירותי מפי ספרים ומפי סופרים שהם מועילים מאוד לזכרון וכדי לזכות את הרבים ולעודד הלומדים נביא הדברים כדלהלן:

- א. יאמר קודם הלימוד רמ"ב פעמים **אריאל**, לעולם גימטריא "זכירה", ויועיל גם להארת נשמתו ולהשגה גדולה.
- ב. בספר מראה הילדים (מערכת ז אות י) כותב בשם האר"י ז"ל, שיתענה ג' ימים רצופים יום ולילה, וביום ג' קודם השקיעה ימלא אשישה יין טוב, ויפתח ארון הקודש ויקרא בטעמים

ובדקדוק את הפסוק (שמות טז ג): "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת" וכו', ויניחנה שם עד ליל שבת, ויעשה מזה קידוש והבדלה, והיו לפלא לזכרון.

ג. אמירת כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו הנביא במוצאי שבת קודש.

ד. יאמר במוצאי שבת קודש מ"ט פעמים "זכרו תורת משה".

ה. סגולת הפיכת הערלה בברית מילה אחר החיתוך: כיצד יעשה? יכין פסוק "אשרי תבחר" וכו', ויחלק במחשבתו כל שני אותיות בנפרד, א"ש ר"י ת"ב וכו', ואז ישים הערלה על האצבע הנקרא קמיצה של שמאל, ויהפוך אותה עם זרת של ימין ושל שמאל, ואח"כ ישים הערלה בעפר.

ו. בכל לילה קודם הלימוד יאמר ג' פעמים פסוק: "ושם בת אשר סרח" ישר והפוך.

ז. כשיקום בבוקר יאמר ג' פעמים "מיכאל השר" ויכוין לשם נעורירו"ן.

ח. יאמר עשרה פעמים פסוק (תהלים קיט מט) "זכר דבר לעבדיך" וכו'.

ט. יאכל בבוקר פת חיטים נקיה, וביצה מגולגלת בלא מלח, ובעת אכילתו יאמר שבעה פעמים את פסוק (תהלים קיט קה) "נר לרגלי דבריך".

י. ישים על עצמו אבן השוהם (אחד מאבני החושן).

יא. את שם הוי"ה שבברכת שים שלום, יכוון בניקוד שורוק.

יב. שיתפלל במחשבתו על הזיכרון, בשעת הקידוש בעת אמירת "זכר למעשה בראשית".

יג. יתפלל לשם "אהיה אשר אהיה". (עבודת הקודש להגאון חיד"א - חלק יוסף בסדר סימן ז).

יד. הגמרא במסכת הוריות (יג): מביאה ה' דברים המועילים לזיכרון: א. אכילת ביצה מגולגלת בלא מלח. ב. הרגיל בשמן זית. ג. הרגיל ביין ובשמים. ד. שתית מים של שיורי עיסה. ה. הטובל אצבעו במלח ואוכל.

טו. ביצת הדוכיפת וכן לשון הדוכיפת מופלא לשכחה.

טז. אכילה ושתיה מעשב הנקרא "לשון שור" שאם ישתה אדם מהמיץ שלו או יאכל כל בוקר, יתחזק הזכרון.

יז. יאכל אנ"א קרדינייא, ויקח חלק שמינית מן אונץ על סכין ולא יותר ויאכל אליבא ריקניא. ויעשה כך כמה ימים אבל לא רצופים ובכל פעם רק חלק מן אונץ כנ"ל.

יח. יאכל בכל בוקר אליבא ריקניא דבש דבורים.

יט. יתוש צימוקים מנוקים מגרעינים, ולבונה זכה, וכורכום, ויכתשם, ויערבם יחד, ויקח בכל יום כשיעור אגוז, וזה יסיר השכחה ויפסוק הליחה ויחדד הראות והשכל.

כ. יקח שבע חיטים, ושבע שעורים, ושבעה פלפלין, וישים אותם בקדרה [-סיר או קערה] חדשה, ויכסה הקדירה היטב ויעמיד על האש עד שתתלבן הקדרה והגרעינים שבתוכה יהיו אפר ודשן. ויקח מים מתוקים בכלי חדש וישים בתוך המים שמן זית זך, ויפזר את האפר הנ"ל בתוך המים, וירחץ בהם ראשו. ויעשה כל זה ביום רביעי, וטוב לכוין שיהיה בזמן שליטת כוכב.

כא. כתב בספר מדרש תלפיות (ענף זכירה): יכתוב אלו השמות על עלי הדס וימחק מיד במעט יין וישתה, ואלו הם השמות: **התרכא הרמינס ללמס אדינסצ.**

"ויקחו אליך שמן זית זך פתית למאור להעלות נר תמיד" (כז, כ)

שמן זית משל לעם ישראל

חז"ל (עי' שמות רבה פרשה לו סי' א) מסבירים, מדוע זכה שמן הזית שממנו ידליקו המנורה, ומבארים שעם ישראל נמשל לזית כמו שכתוב (ירמיה יא טז): "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך" משום ששמן הזית ממל מסמל את התכונות של עם ישראל בג' דברים:

א - שמן הזית אינו מתערב עם שאר המשקים, נבדל מהם וצף תמיד למעלה, כך עם ישראל ייעודו להיות נבדל מהעמים, ויחד עם זאת נאצל ועליון על כל האומות, כנאמר (דברים כח, א): "ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ". וכעין זה במדרש אחר: מה הזית הזה בכל משקה שתערבנו הוא מפריש עצמו ונעשה עליון, כך ישראל כל זמן שהם עושין רצון בוראם ומפרישים עצמם מאומות העולם הם נעשים עליונים שעולים תמיד למעלה.

ב- השמן מביא אור לעולם, כך עם ישראל ייעודו להביא את החכמה לעולם, כמו שנאמר (ישעיה ב, ג): "כי מציון תצא תורה", וכן נאמר (ישעיה ס ג): "והלכו גוים לאורך".

ג - השמן תחילתו מר ובוסר וסופו מתוק ומהנה, כך ישראל תחילתם דרך קשה, ייסורים, מכאובים ורדיפות, ואחריתם - מתיקות, הצלחה וישועה, כנאמר (איוב ח ז): "והיה ראשיתך מצער [-קטן ודל] ואחריתך ישגה מאוד [יגדל, יפרח וישגשג]". וכעין זה במדרש אחר "מה הזית תחילתו מר וסופו מתוק, כך ישראל, מר להם במלכיות להמתיק להם במשיח, ישראל

בנפש מרה בעולם הזה כדי שיקבלו שכר לעולם הבא", ועוד שהזית נהיה מתוק ע"י שדופקים וכותשים אותו והשמן יוצא, כן ישראל אפילו שעוברים על רצונו יתברך, הקב"ה כותש אותם כזית ואז משלים את הנשמה הטהורה שלהם - שחוזרים למוטב ומפיקים אורה.

ד - מה שמן זית ראש לכל השמנים, כך ישראל ראש לכל האומות.

ה - מה זית אין נושרין עליו לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין פוסקים מן הצדקות.

ו - מה הזית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתישה, כך ישראל, אין עושים מצות וצדקות אלא על ידי יסורין, וכן כתוב (תהלים עח לד): "אם הרגם ודרשוהו ושבנו ושחרו אל". וכאשר מגיעים אליהם היסורים מתגלה האור שלהם - שחוזרים בתשובה ויוצא האורה. וכן ישראל עד שהן חוטאין ונדבקים בקשיותם יהיו מתמרמרים בצרות, וכשעושיין תשובה נענין ונשענים בבוראם, שנאמר (דברים ד ל) "בצר לך ומצאוך וכו' ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו". (תורה שלמה)

מסירת התורה היא בדקדוק כמו השמן של המנורה

אמרו במנחות (פו): "אליך ולא לי". ובספר טעם ודעת ביאר, כי נרות המנורה רומזים לתורה, לפיכך צותה התורה שהבאת השמן תהיה אל משה רבנו דוקא, ללמדך, כי לימוד התורה הוא דוקא קבלה איש מפי איש עד למשה רבנו עליו השלום, ואין לאדם לחדש בתורה מעצמו דרכים חדשות שידוע בעצמו שלא קבלם מרבו.

והדוגמא לזה הוא השמן להדלקת הנרות, שצריך להביאו אל משה דוקא, וכשם שהדלקת המנורה היא רק על ידי משה, כך מסירת התורה ולימודה הוא בדקדוק רב על פי מה שקבל משה רבנו מסיני.

חותמת על השמן

"ויקחו אליך" - שיהיה חותמך עליו או חותמו של כהן גדול. (תורה שלמה בשם כת"י מדרש הביאור)

המנורה האירה בכל ירושלים

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא ורשא סי' ג) כיון שהיו מדליקים מן המנורה, כל חצר בירושלים היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר "ויקחו אליך שמן זית זך כתיבת".

אופן הכתישה

"שמן זית זך כתית למאור" - שנו רבותינו הזיתים שהיו עושין פירות יפים היו ניכרים להם, היו נוטלין אותם וכותשין אותם, השמן הראשון שהיה יוצא היו מפרישין אותו למנורה.

השמן למשכן הגיע מגן עדן

ובספר שי לתורה (מלר, כאן) הביא את דברי רבי יונתן בן עוזיאל בפרשת ויקהל (להלן לה, כח), שאומר שאת השמן למאור הביאו העננים מגן עדן.

הגאולה הרביעית תהיה בזכות משה

האור החיים הקדוש (כאן) מפרש את הפסוק: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד", על פי הזוהר חדש (פר' בראשית דף ה. כ) כי ד' גלויות של ישראל כל אחד מהם נגאלו בזכות אחד מהאבות הקדושים: גלות ראשונה - בזכות אברהם, השנייה - בזכות יצחק, השלישית - בזכות יעקב, והרביעית - תלויה במשה רבנו שיבוא ויגאלנו וזה יהיה רק בזכות עסק התורה [וכך כתב האור החיים בפר' ויחי (על הפסוק שם כנס ביין לבושו), והוסיף שלעתיד לבא יתחברו נשמת משה עם נשמת משיח בן דוד]. לפי זה אומר האור החיים הקדוש: "ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מהתורה".

זהו רמז הכתוב "ואתה תצוה את בני ישראל", אתה משה עתיד להתחבר עם בני ישראל בגאולה העתידה ויהיה "תצוה" מלשון "צוותא והתחברות".

אבל תנאי יש בדבר "ויקחו אליך שמן זית זך", שיעסקו בתורה שנמשלה לשמן המאיר לעולם, ודקדק לומר "שמן זית זך", להורות שצריך לעסוק בתורה בטהרה ובקדושה כמו שמן זך בלי שמרים", דהיינו תורה לשמה ולא על מנת לקנטר או לשם כבוד. ואמר עוד: "כתית למאור" שצריכים לכתת גופם וכוחם, וכמו שדרשו חז"ל (ברכות סג:) על הכתוב (במדבר יט יד) "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", ש"אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה".

ההבדל בין ז' באדר ל"ג בעומר

והנה לפי דברי האור החיים הללו, ניתן ליישב את ההערה הידועה, מדוע יום ז' אדר הוא יום של אבל ולא יום שמחה כמו ל"ג בעומר? ומעתה לפי דברי האור החיים הקדוש, יש לומר, שהיות שמשה רבנו היה הגואל לעתיד לבוא, וידוע מהספרים את גודל הצער של מלך המשיח שאינו יכול להיות השליח לגאול את ישראל אם לא לומדים תורה, והרי הדבר בידינו

לגרום לכך שיקום לתחייה ויגאלנו גאולת עולם. ולכן ביום זה שנפטר משה רבנו אנו מרבים בצער ובתשובה על עוון ביטול תורה, שבגללו "אין משה חפץ לגאול עם הבטלנים מן תורה". ובזכות התשובה יתקיים בנו מאמר חז"ל (יומא פו:): "גדולה תשובה שמביאה את הגאולה", במהרה בימינו, אמן.

"כתית למאור" - "כתתו עצמכם על דברי תורה"

אם אדם רוצה להאיר באורה של תורה כמו שכתוב (אסתר ח, טז) "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", "אורה זו תורה" (מגילה טז:): כתית - תכתת את עצמך על דברי תורה.

וביאור רבי שלום שבדרון (לב שלום): את מה שנאמר (אסתר ח, טז) "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", הדבר הראשון הוא "אורה". ואורה זו תורה, לקדוח ולהכניס אור, אם יש תורה, נכנס אור, ומשם ואילך יש כבר את הכל. שמחה, ששון ויקר. כי חודר באדם פנימה - אור!

ואיך תאיר לך את האור. כיצד קודחים להכניס אור מהתורה? "כתית למאור" - כתתו עצמכם על דברי תורה" הפשטות היא - להתגע בעמל התורה "לעסוק בדברי תורה".

כתית למאור - ולא כתית למנחות

רש"י מביא כאן את דברי הגמרא (מנחות פו.) שרק להדלקת נרות צריך "זך כתית", אבל למנחות אין צריך "זך כתית" מהטיפה הראשונה. ואומרת הגמרא שזה חידוש בגלל שהמנחות אוכלים אותם ומרגישים את הטעם ואילו את השמן של ההדלקה לא אוכלים ולמרות זאת, למנחות שהם לאכילה לוקחים מהשמן הפחות משובח, ולהדלקה את היותר משובח.

ורבותינו (חתם סופר בתורת משה ועוד) דרשו בזה רמז לחיי האדם בעולם הזה, שיהיה "כתית למאור" שיכתות עצמו רק בשביל התורה והמצוות, "ולא כתית למנחות" שזה רומז לפרנסה שלא יכתות עצמו לצורך פרנסה.

מעשה הבעש"ט עם רבי שבת

מספרים על הבעל שם טוב שהוא הרי לימד את תורת החסידות והדריך אנשים ללכת בדרך של קדושה וטהרה, ולימד גם כן את החסידים שלו, שבלייל שבת אחרי הסעודה צריך לנצל את הזמן ולשאוב מקדושת השבת על ידי לימוד התורה, והוא עצמו היה מוסר שיעור בלייל שבת.

פעם אחת באמצע הלימוד הוא קם והתחיל לרקוד ואחר כך חזר והמשיך את הלימוד, ואחרי כמה זמן, שוב קם באמצע, ורקד ואחר כך המשיך ללמוד, החסידים שלו התפלאו מדוע הוא רוקד באמצע הלימוד אבל לא אמרו כלום.

במוצאי שבת אמר הבעש"ט לתלמידיו שיכינו את הסוס והעגלה ליסוע, הם הכינו לו, והוא ירד ואמר שרוצה ליסוע לעיר פלונית, הגיעו לשם, ובני העיר ההיא ראו שהבעל שם טוב הגיע לעירם, ושמחו לקראתו והזמינו אותו לבוא ללון אצלם, אבל הוא אמר להם שקודם כל הוא צריך ללכת אצל אחד שנקרא רבי שבת, כולם התפלאו מה יש לו מרבי שבת שהיה יהודי פשוט, אבל הוא הלך אצלו.

כשהגיעו סמוך לביתו של רבי שבת, אמר הבעש"ט לתלמידיו: עכשיו אספר לכם מדוע רקדתי בשבת, היהודי הזה רבי שבת, הוא בעל הבית שירד מנכסיו, ולא רצה להנות מבני אדם, ואף על פי כן הוא המשיך את מנהגו לענג את השבת כמו שנהג בימי עושרו, וכל שבוע היה מוכר מחפציו כדי שיהיה לו לקנות בשביל שבת. השבוע הזה, כבר לא היה לו מה למכור, שכבר מכר את הכל, וביום שישי בבוקר חזר מבית הכנסת ואכל קצת ורצה לצאת ללמוד, אבל חשש שבזמן שלא יהיה בבית, אשתו תבקש צדקה מאחרים, והוא לא רצה להנות מהצדקה, ולכן חזר לביתו אמר לאשתו שתבטיח לו שלא תקח כלום מאחרים והם יסתפקו היום בלחם ומים, ואז הלך לבית הכנסת ללמוד ונשאר שם עד השבת.

ובינתיים אשתו היתה בבית ולא היה לה מה לעשות שהרי לא בישלה כלום, החליטה שתעשה קצת סדר בבגדים הוציאה את הבגדים הישנים וסידרה אותם, ופתאום נפל מכיס של אחד הבגדים חתיכת זהב, היא שמחה על המציאה הזו ולקחה את הזהב והלכה לצורף והוא העריך את זה בשווי גדול והביא לה חלק מהכסף, ואמר לה שאת שאר הכסף יתן לה אחר כך, לקחה את הכסף והלכה וקנתה כל טוב בשביל השבת, ומיד בישלה ואפתה והכינה את הכל והדליקה נרות ובעלה לא ידע מכלום.

אחרי התפילה הוא חיכה קצת בבית הכנסת, כי התבייש שיראו אותו חוזר לביתו והבית שלו חשוך, וכשחזר לבית ראה מרחוק איך שהבית מואר, והתפלא איך יתכן שיש אצלו בבית כזה אור, הוא המשיך הלאה ונכנס לבית וראה על השלחן יין משובח והרבה מעדנים, חשש שאשתו התפתתה ולקחה צדקה מאחרים אבל לא אמר כלום, ואמר 'שלום עליכם' וקידוש בשמחה ואחר כך נטלו ידים ואשתו הגישה לו מהדגים, הוא התפלא ואמר לה מהיכן הדגים

האלה, היא התחילה לספר לו את מה שהיה שמצאה בבית חתיכת זהב, וכששמע כן קם והתחיל לרקוד, ושניהם שמחו שמחה גדולה על שהקב"ה זיכה אותם לענג את השבת, אחר כך אשתו הגישה לו עוד מנה, ושוב הוא קם ממקומו והתחילו לרקוד ולשמוח על הזכות שלהם. ובוה פנה הבעש"ט לתלמידיו ואמר להם שבאותה שעה שהם רקדו כמה שמחה היתה בשמים, וגם אני קמתי פעמיים ורקדתי באותו זמן. שאת כל זה הוא ראה ברוח קדשו, ולכן עכשיו בא לבקר את ר' שבתי אחר שנודע לו שהוא אדם צדיק כל כך.

ורבי שבתי הזה שהיה צדיק בסתר ליבו קיים את "כתית למאור ולא כתית למנחות", שהלך ועסק בתורה שהיא המאור במשך כל היום וריכז את כל המחשבות שלו בתורה ולא בפרנסה שלו, ושכח מהכל והלך ללמוד, והקב"ה עזר שהיה לו בסוף הכל.

ובזה אפשר לפרש עוד: "כתית למאור - ולא כתית למנחות", שאדם אי אפשר לו לכתוש עצמו על שני הדברים גם על התורה וגם על הפרנסה, ולכן תכתוש עצמך רק על המאור ולא על המנחות, והקב"ה כבר ישלח לך את הברכה ויהיה לך גם פרנסה, וכמו שהיה אצל הדורות הראשונים שעשו מלאכתן עראי ותורתן קבע וזה וזה נתקיימו בידם.

"וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

הדלקת המנורה נלמדת מהיונה של נח

בטעם המצוה להדליק נרות המנורה בשמת זית, אומר המדרש (ילקוט שיר השירים רמז תתקפד בסופו): "הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים" (שיר השירים ד א) - אמר הקב"ה לישראל: דוגמא שלכם דומה ליונה, דכתיב בפרשת נח (בראשית ח יא) "ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה", מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה תביאו שמן זית והדליקו ותאירו לפני. עד כאן דברי המדרש.

והמדרש צריך ביאור, כי לא נתבאר איך היונה הביאה אורה לעולם, בעלה זית אשר טרף בפיה? ועוד מה עניינו אל מצות המנורה והשמן בהם אנו עוסקים?

ואפשר לפרש בדרך רמז, על פי מה שפירשתי (ראה דברי יואל מועדים שמחת תורה) בדברי הגמרא (ביצה לב:): "אמר רבי נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה לשולחן אחרים, עולם חשך בעדו", ההכוונה על מאור עיני השכל, שנחשך מלראות האמת, מפני שנעשה משוחד לנשות לטובת דעת המחזיקים אותו על שולחנם, כי השוחד יעור עיני פקחים, מלראות את האמת.

ועל דרך זה פירשנו גם (ראה דברי יואל משפטים) את מתניתין סוף פאה (פרק ח משנה ט), "כל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין, אינו מת מהזקנה עד שעניו כהות, שנאמר (שמות כג, ה) כי השוחד יעוור פקחים", והקשו המפרשים שם, הרי רואים בחוש כמה מקבלי שוחד שלא נתעוורו בימי זקנותם? ויש שתירצו הכוונה על עין הנשמה בעולם הבא, אולם פשטות הלשון אינו סובל פירוש זה, שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה, אינו מת מהזקנה וכו', משמע שיענש בעוורון בעולם הזה לפני מיתתו. אמנם, לדרכנו הכוונה על עיני השכל, שיהיו עיניו כהות ולא יראה האמת, ואף כאשר ידון בדין שלא קיבל בו שוחד, לא ישיג בו דרך האמת מפני שחשך מאור שכלו.

ובזה יש לפרש דברי המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם, דהנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא (עירובין יח:): "והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה, מוטב שיהיו מזונותי מרורים כזית בידי הקב"ה, ולא מתוקין כדבש ותלויים בידי בשר ודם". שכל מי ששם מאמר זה נגד עיניו תמיד, ובוטח רק על מתנתו יתברך ולא לשולחן מתנת בשר ודם, יראה אור לעולמים, ולא ילקה בעוורון עיני השכל. וזה שכתב המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם בעלה הזית שטרף בפיה, כי לימדה בכך לבני האדם איך יזכו לאורה ולא יחשיך מאור עיניהם, שלא יצפו לשלחן אחרים. והנה ענין המנורה והשמן ירמוז לחכמת התורה [כמו שאמרו (ב"ב כה:): "הרוצה להחכים ידרים - מנורה בדרום"], ועל כן הסמיכו חכמינו ז"ל דרשה זו שהיונה הביאה מאור לעולם, להדלקת המנורה שרומזת לחכמה, שבדרך זו תהיה חכמת התורה מתקיימת. (דברי יואל)

מעשה נורא על רבי חיים כפוסי שנפקחו עיניו

ואגב פירוש הדברי יואל, לא אמנע מלכתוב כאן, מה שכתב הרב חיד"א זצ"ל בספר "שם הגדולים" (ח"א מערכת גדולים ערך ר' מאיר גאביוון) מעשה נפלא שאירע עם אחד מדייני מצרים הגאון רבי חיים כפוסי זצ"ל, שהיה חכם גדול וחסיד מאוד, והיו קורין אותו 'בעל הנס' משום מעשה שהיה, וכדלהלן:

לעת זקנותו חלה רבי חיים ז"ל בעיניו ונתעוור רח"ל, והיו הקהל מרגנים אחריו לאמר כי ח"ו היה נוטל שוחד, כי השוחד יעור וכו'. ושמע רבי חיים את הדברים ונתרעם, ועמד על רגליו בתוך קהל ועדה, והכריז: "כי שמעתי דיבת רבים יחדיו ירננו שלקחתי שוחד, ועתה אם אמת היה הדבר כמו שאומרים, כן יהיה תמיד הענן יכסנו [כלומר, שאשאר סומא לעולם], ואם אני הייתי נזהר מזה מאוד, יאירו עיני כבתחילה". וכן היה, ונתקבלה תפילתו ונתרפאו עיניו וירד מן התיבה.

ומעיד החיד"א "עד היום הנשבע שבועה לשקר על קברו מיד נענש!" ומסיים: "ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור, והיה חותם מאומד וכמעט אין האותיות ניכרות, כמי שלא ראה. וראיתי חתימתו אחר כך "ה' נסי חיים כפוס", כתובה מאושרה, תנצב"ה זכותו יגן עלינו זלה"ה, עד כאן לשונו.

שמשון בנקמתו בפלישתים התברר שלא לקח שוחד

ורבנו הגדול רבי יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהוידע (על מסכת סוטה י). מביא את המעשה הזה של רבי חיים כפוס בשם החיד"א, וכתב, שעל פי זה יש להסביר, את מה שביקש שמשון מה' לאחר שניקרו פלישתים את עיניו, שיזכה לנקום על זה, כמו שכתוב (שופטים טז כח): "ויקרא שמשון אל ה'... זכרני נא וחזקני נא... ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלישתים", וכתוב בגמרא (סוטה י). שתפילתו היתה: "זכרה לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום". והרי שמשון חטא בעיניו (כמבואר בגמרא שם דף ט:) ומה יעזור לו הזכות ששפט את ישראל.

אלא אומר רבינו יוסף חיים, שהיה חשוב מאוד לשמשון לנקום על שתי עיניו, וזאת משום שחשוב היה לו להוכיח לעם ישראל, ששפט ביושר ולא לקח שוחד, ומה שניקרו את עיניו זה לא בגלל שלקח שוחד אלא בגלל שחטא בעיניו, ולכן ביקש שבזכות ששפט עשרים שנה ביושר, יתן לו הקב"ה שיצליח בדרך נס לנקום מהפלישתים. ואכן כך היה, שנעשה לו ה' נס ונקם מפלישתים על כך, ואם היה לוקח שוחד, לא היתה מתקבלת תפילתו ולא היה מצליח לנקום.

מעשה נורא בר' מתיא בו חרש בענין שמירת העינים

בילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמז קס"א ד"ה זבולון) איתא: מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומה לחמה, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם. פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אמר אפשר אדם כמו זה לא חטא? אמר לפני הקב"ה: רבנו של עולם רבי מתיא בן חרש מהו לפניך, אמר לו: צדיק גמור הוא, אמר לפניו: תן לי רשות ואסיתנו, אמר לו: אין את יכול לו [לא תצליח להסיתו], השיב השטן, אף על פי כן, אמר לו הקב"ה לך.

הלך השטן ונדמה לרבי מתיא בן חרש כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין, שטעו בה מלאכי השרת שנאמר (בראשית ו ב) "ויראו בני האלהים את

בנות האדם", עמד לפניו, כיון שראה אותו הפך פניו לאחוריו, שוב בא לפניו ועמד לו על צד שמאלו הפך פניו לצד ימין, והיה מתהפך לו מכל צד, אמר: מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק? קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו ואמר לו לך והבא לי אש ומסמר, הביא לו מסמרין ונתנם בעיניו, כיון שראה השטן כך נודעזע ונפל לאחוריו.

באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל המלאך אמר לו לך ורפא את רבי מתיא בן חרש, בא ועמד לפניו אמר לו מי אתה, אמר לו אני הוא רפאל המלאך ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך, אמר לו הניחני מה שהיה היה, חזר לפני הקב"ה ואמר לו, רבש"ע כך וכך אמר לי מתיא, אמר לו, לך ואמור לו אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע, מיד ריפא אותו, מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים, ועל אחת כמה וכמה באשת חבירו, אין יצר הרע שולט בו, עד כאן דברי המדרש.

ולפי המעשה הזה, יש לפרש את דברי הכתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", שתצוה אותם לעשות מצוה מן המוכרח בהידור. ואם תחשוש שהשטן יתקנא בהם להחטיאם, על זה אמר "כתית" - שיכתת עצמו כמו רבי מתיא בן חרש שעשה כן ולא יחשוש על מאור עיניו שהקב"ה יביא את המלאך רפאל שירפא אותם שוב. ואם תאמר הרי לאו כל שעתא מתרחיש ניסא, על זה נאמר "להעלות נר תמיד" - שאני ערב שיהיה לכם מאור תמיד, וכפי שהובטח לרבי מתיא ששוב לא ישלוט בו יצר הרע.

ובאמת ידוע שהרמ"ע מפאנו בס' גלגולי הנשמות (מערכת מ' אות ה') אמר שרבי מתיא בן חרש היה גלגול של פלטי בן ליש, שאירס את מיכל בת שאול, ונעץ חרב בינו לבינה ולא נגע בה שנים רבות (ראה גמרא סנהדרין יט:), אך מראייתה הוא כן נהנה, ובגלגול זה של רבי מתיא, הוא תיקן את פגם הראייה.

רבי אפרים הכהן זכה בדרך לקיים מאתים מצוות

מעשה בחכם המקובל רבי אפרים הכהן ע"ה שבא לישיבה והיה גר בשכונת בקעה ובא ברגל משם, ואמר שהוא קיים עכשיו בדרכו מאתיים מצוות, שהרי נאמר (במדבר טו, לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ואנו מצווים לשמור על קדושת הראיה, וא"כ כשהייתי בדרך והודמנו בערך מאתיים פעמים כל מיני הסתכלויות אסורות ונהרתי ולא הסתכלתי לאותו צד, א"כ ע"י שמירת העינים בכל הפעמים האלו זכיתי למאתים מצוות.

תתבוננו במעשה הזה: וכי סבורים אתם שהוא בא להתפאר ולהשתבח על צדקתו וחסידותו, ודאי לא כן הוא, אלא אמר את זה לצורך לימוד - לדעת שאדם שהולך בדרך אסור לו ללכת ולהסתכל לכל צד אלא צריך לשמור על עיניו, אמנם לא נדרש מהאדם לעשות מעשים משונים וללכת ברחוב בעצימת עינים, אבל צריך לדעת לא להביט לכל צד אלא ללכת כדרכו ולסלק לצד כל מראה שאסור לראות, וכמו שראינו אצל רבי מתיא בן חרש שהפך עצמו לצד אחר כדי שלא ישל, ובזכות שזוהר בזה כ"כ כל ימיו זכה שזיו פניו היה דומה לחמה וקלסתר פניו למלאכי השרת. (מפי רבנו יהודה מועלם וצוק"ל)

”וְעִשִּׂיתָ בְּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתוֹ: וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת בְּגְדֵי אַהֲרֹן לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֲנֵנוּ לִי” (כח, ב-ג)

ועשית בגדי קודש - בגדים רוחניים

בספר מי מנוחות [בירדוגו], מעיר, מדוע בתחילה תלה עשיית הבגדים במשה, שאמר ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך, ואחר כך, בפסוק הבא, תלה את העשיה בחכמי לב, כמו שכתוב "ואתה תדבר אל כל חכמי לב... ועשו את בגדי אהרן"?

מתרץ המי מנוחות, על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה דף לה:): כי בית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה, והקדמנו בפרשת תרומה, כי כל דבר גשמי הנעשה למצוה, נעשה דוגמתו דבר רוחני למעלה על ידי כוונה טובה, כי מהמחשבה נעשה הדבר הרוחני, ומהמעשה נעשה הדבר הגשמי, ומתלבש הרוחני בגשמי, וכמו שכתב מהר"ם אלשיך זצ"ל בפרשת בהעלותך (שמות פרק ח), באופן שעל ידי הכוונה הטובה ועשיית הבגדים בקדושה גדולה, נעשים בגדים רוחניים, ומלבישים את הבגדים הגשמיים.

ועליהם רמז באמרו: "ועשית בגדי קודש", שבכוונתך הטובה ובידיעתך בסודות האלו למעלה, ועשיית כל בגד לתקן שורשו במקום עליון - נעשים בגדים רוחניים, וזהו ועשית בגדי קודש, כי קודש הם, ועל בגדים אלו נאמר "לכבוד ולתפארת", כי אין כבוד ותפארת יותר מזה שילבש בגדים רוחניים. ואחר כך אמר "ואתה תדבר אל כל חכמי לב ועשו" - היינו הבגדים הגשמיים.

"וַעֲשׂוּ אֶת הָאֵפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה הַשֵּׁב: שְׁתֵּי כִתְפֵת חֲבֵרֶת לֹא אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִבְרָ" (כח, ו-ז)

כנגד משיח בן דוד ומשיח בן יוסף

בספר תוספות השלם (אות ב') הובא, שפסוק זה רומז לגאולה העתידית:

"שתי כתפות חוברות" - רומז כנגד ישראל ויהודה, ושתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ושני משיחים. שיתחברו שני משיחים וגם ישראל ויהודה יהיו חברים, יתחברו הגלויות ויתקבצו.

"חוברת" [כלי וא"ו - כמו שכתוב בספר תורה]: בגימטריה "התורה".

"יהיה לו" - יהיה ל"ו צדיקים.

יהיה לו אל - סופי תיבות "אליהו".

"אל שני קצותיו וחובר" - אותם שבמזרח יתחברו אל אותם שבמערב ויקבצו ויבואו לירושלים, ושמים וארץ נוגעים יחד ומתחברים על ידי חותם של השם.

שתי כתפות חוברות - העולם הזה והעולם הבא

עוד יש לפרש, שהכתוב רומז על עולם הזה והעולם הבא:

הנה הגמרא (מנחות כט:) אומרת על הפסוק (ישעיה כו ד) "בטחו בה' עדי עד כי בי-ה ה' צור עולמים" - אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד באות ה"א ואחד באות יו"ד [רמוז במילה ב"יה' ה' צור עולמים], ואינו יודע אם העולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א, או העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"א, כשהוא אומר (בראשית ב ד) "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", אל תקרי "בהבראם" אלא בה"א בראם, הוי אומר העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא ביו"ד.

וכל אדם צריך לדעת שכשם שאי אפשר להפריד בין יו"ד לה"א, כך אי אפשר להפריד בין העולם הזה לעולם הבא, שאך ורק על ידי העולם הזה, אדם יכול לזכות לעולם הבא, שהעולם הזה הוא הפרוזדור של העולם הבא [כדאיתא באבות (פרק ד' משנה ט"ז)] "רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין", ועל ידי שמכין את עצמו בפרוזדור זוכה לטרקלין של העולם הבא.

ועל זה רומז הכתוב כאן "שתי כתפות חוברות", זה העולם הזה והעולם הבא, שהם חוברות ואי אפשר להפריד זה מזה וצריך לשניהם יחד כדי לזכות.

"וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יְהוָה" (כח, ח)

חשיבות המלבוש הרוחני לפי המעשים בעולם הזה

יש לומר שבא הכתוב לרמוז מוסר לאדם:

האדם בעולם הזה צריך להכין את הבגדים הרוחניים לנשמתו בעולם הבא, וזהו "וחשב אפודתו אשר עליו" - "חשב" מלשון "חשיבות", שחשיבות אפודתו הרוחנית של האדם, "כמעשהו ממנו יהיה" - תהיה לפי מעשיו של האדם. וכמו שלבוש גשמי יהיה תפארתו לפי החומר ממנו הוא נעשה, כך גם הלבוש הרוחני, יהיה לפי מעלת ואיכות המעשה, שאם המעשה שלו יהיה לשמה בלי תערובת, אז גם הבגדים הרוחניים שלו יהיו מושלמים ויקרים, אבל אם לא עושה את המצוה בשלמותה כגון שעושה אותה בעצלות או בשביל כבוד, אז גם הבגדים שלו יהיו אותו דבר.

ולכן יתכן שיהיו שני אנשים שיעשו את אותה המצוה אבל לאחד מהם יהיה יותר שכר מהשני, כי לפי המעשה המחשבה וההשתדלות כך יהיה השכר.

וכמו המעשה שמסופר (ראה בתי מדרשות עמ' 322) על רבי אליעזר ורבי יהושע שראו מלאך ובידו חלוק מזריח כשמש ולא היה שפה לפיו סביב, ואמר להם המלאך שחלוק רוחני זה מיועד לאיש אחד מאשקלון שמו יוסף הגנון, והם הלכו אל יוסף הגנון מאשקלון שהיה עני והיה מרבה בצדקה, ויאמרו לו, דע שהקב"ה ירבה שכרך מאד, כי ראינו ביד המלאך חלוק רוחני לכן ומגוהץ, ואמר לנו המלאך כי שלך הוא, אבל דע לך שלאותו חלוק היה חסר שפה לפיו, לכן באנו להודיעך כי ואולי תוסיף בזכותך, כדי להשלים השפה. מה עשה? הציעה אשתו שהיא תמכור עצמה לשפחה, ומכסף יתנו עוד צדקה, וכך הוה שמסרו נפשם כל כך למצוות צדקה (עיין שם כל המעשה), ולאחר שפדה את אשתו יצאה בת קול מבשר מן השמיים: נשלם החלוק שלך, וחלוק של אשתך גדול משלך, ומאז זכו לחיי עושר ורווחה. (רבינו יוסף חיים באדרת אליהו ובעוד יוסף חי)

הסגולות הטמונות באבני החושן

היות ובשנת תש"ן לערך בהיותנו עוסקים בסוגיית האבנים, חקרנו על האבנים ועל סגולותיהם עם הלומדים במסגרת דף היומי, ובפרט עם ידידנו שהיה מלומדי השיעור ר' ברוך בנבנשתי הי"ו, ואספנו הסגולות מהספרים: רבינו בחיי, שלטי הגיבורים (הרופא) דברי חכמים, מעם לועז, מדרש תלפיות. ואמרתי להביא הדברים לפני הלומד אולי יעזרו לאיזה ידידים והיה זה שכרי:

קושי האבן	סגולתה
רובי – 9	אדם – אם כותשים אותה יפה ואוכלים אותה במאכל, גורמת לאשה עקרה שתתגבר ותלד וסגולתה דומה לזו של הדודאים, ואשה שנושאתו אינה מפלת לעולם.
טופז – 8	פסדה – טובה לחולי העיניים, ובטבעו מתנגד לתאוות המשגל, מקרר מאוד בסגולתו, ומקררת הגוף.
גרנט – 7	ברקת – קריסטל מחכימת פתי ומאירה עיניים בתורה.
אמרלד – 8	נפן – הסמיראלדן יועיל בסמים הממתים – שמונה גרעיני שעורה כנוש היטב – יציל החולה מהמוות אם תלוי על הצואר או קשור בטבעת שומר האדם מחולי הנפל, יועיל לזכירה ולעניינים, וטוב להעשיר, ומלמד האדם לדבר בחכמה ולהבין חידות נעלמות, ושכמעט יביא האדם לידי נבואה.
ספיר – 9	ספיר – טוב לבריאות העיניים וכל הגוף, וגם לנפש, ועוזרת לאדם לעבודת ה' ולחגות בתורתו ובמצוותיו ויתועיל לרדיפת השלום והמנוחה, שומרת נושאו מגרב ומזיעה רבה, ותצהיב ותיטיב הפנים, ותיטול הפחד והרעדה, והמרה השחורה. מסירה ארסיות ממורסא בזמן מגיפה הבאה ע"י שינוי האויר, מרפא במגע ממש.
יהלום – 10	יהלום – הנושאו בזרוע השמאלי ינצח האויבים, והענקים והחיות הרעות. ויועיל להסיר הכשפים והפחד והרעדה. וטוב למי שמבקש שלום, ויועיל גם כן להעשיר, וירפא חולי המרה שחורה, ומגיש אנשי דמים ומרמה ורוחות רעות, והמזיקין בעת השינה, וישמור נושאו מטענות מריבות ויקשרו בכסף או בזהב.
אופל – 6	לשם – אטופסי, ובו פרוץ אדם מהופך, כשם שהפכו שבט דן את הקערה על פיה. סגולתה לשמור האדם מחסכנות, ולחזק הלב ולהאיר העיניים ולעשות שהאיש הנושא האבן הזאת יהיה שמח וטוב לב כל הימים.
טורקוז – 6	שבן – מצנן את הגוף, מביא שינה מנוחה ושמחה על הנושאו, ויועיל ללב החלש, וישמור האדם מכל רע בזמן מגיפה ושינוי האויר אם יתלהו על הצואר וירד למרום מושב הלב, טוב להעשיר, וימצא חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו לאדם שנושאו, ויועיל לחכמה.
אחלמה – 7	אחלמה – מביא דאגה פחד ורעדה, וירבה החלומות המבהילים והקטטות והמריבות והמלחמות שמביא עליו הנושא אותה, וכן כתב הרד"ק ז"ל בשורש חלם.
תרשיש – 7.5	תרשיש – יועיל לאברי הנשימה, ולרכות הלבב, ולמרה השחורה. והוא מנגד לסכלות, מגרש ומפריח הרוחות – רעות, מחכים פתאים ונותן בהם דעה בינה והשכל, ומונע חלומות רעים ומרפא פחד ורעדה – והנושאו עליו הוא מוצא חן בעיני כל רואיו, ויצליח בפרקמטיא ופקח בעסקי עולם.
אניקס – 7	שהם – השחור עם רשומים לבנים הוא הטוב, הנושאו בצווארו או בזרועו או באצבעו מביא לידי דאגה ופחד וירבה המריבות והקטטות, וחלומות של בהלה, ומרבה הרוק והנויילה לכתניו וכתבו חכמים שהמדובר באחלמה.
אשפר – 7	נשפה – ישמור האדם מסמים הממיתים, והנושאו לא ימות ויחנק בשטיפת הימים והנחלים ומרפא במגע חולשות האיטומכא. נוטה לעצור הדם במגע השותת מרפה הרחיים והטחורים ומחזק ראות העיניים, ומסיר תאוות המשגל הבלתי נכון באדם, ויועיל לאשה המקשה ללדת.

סגולות אבני החושן

בפרשתנו מנויות אבני החושן, אותן נשא הכהן הגדול על לבו. ורבנו בחיי מאריך ומפרט את סגולותיהן המופלאות של האבנים, הכוחות הפלאיים שהבורא יתברך נטע בהן.

היקרה שאיבדה את ערכה ברגע

ובהקשר זה - פעם בא אדם נרעש לפני הגאון הקדוש משינאווא, בעל "דברי יחזקאל" זצ"ל, ילדו חלה במחלה מיסתורית, והרופאים נילאו מלמצוא לה תרופה. אמר לו הרבי: "שמעני ואספר לך סיפור". תמה האב: בנו מתייסר במכאובו, הולך ודועך - מה לו ולסיפור? אבל הרבי פתח וסיפר:

פעם ביקש הברון רוטשילד, גדול העשירים בתקופתו, להזין עיניו באוצרותיו. ירד לחדר הכספות והוציא את תיבות אבני החן ומשכיות החמדה. עודו משתעשע בהן - ודלת הפלדה נסגרה בנקישה. הוא מצא עצמו לכוד בחדר בלא מוצא. בחרדה נקש, דפק, צעק, ואיש לא שמע. עבה היתה הדלת, ובמעמקי המרתף. בני הבית חשבו שיצא לעסקיו, משלא חזר בערב סברו שנסע לגיחת עסקים. כעבור כמה ימים החלו לחשוש לגורלו, החיפושים אחריו העלו חרס. באין ברירה הוכרז כנעדר, ובניו ירדו לחדר הכספות לאמוד את העיזבון שהותיר אחריו. שם מצאו את אביהם בלא רוח חיים, ובדם שהקזו מאצבעו כתב: "אני, גדול עשירי העולם, מתתי מרעב"...

כבלות ימי האבל חילקו את הרכוש. בכל הגיעו לעמק השווה, עד שהגיעו לאבן היקרה, גדולה כביצה וזוהרת בשלל גוונים, שטובי המומחים לא יכלו לאמוד את שוויה. אמרו: השולטן התורקי הוא בעל אוסף אבני החן המושלם בעולם, ומומחה מאין כמותו, רק הוא יוכל לקבוע שוויה, ואולי אף יקנה את האבן ויצרפה לאוספו. קמו האחים ונסעו לתורקיה, לשאול לדעת השולטן. הגיעו לאיסטנבול בירת הממלכה, והשיגו ראיון עם השולטן. הראוהו את האבן, ועיניו ניצתו בברק חמדה: אבן כה מושלמת הבהוקת בגוונים כה זוהרים, תהיה גולת הכותרת באוצרו!

"**מוזכן** אני לתת תמורתה חצי מליון פרחים" - זו המטבע העותומנית של אותם ימים. אבל הם, כסוחרים ממולחים, אמרו: "מליון ובישליק לא פחות!"

קדרו פני השולטן, אילו היו נתניו היה עורף את ראשם. עם השולטן אין מתמקחים! אמר:
 "הצעתי לכם מחיר ברוחב יד. טוב ממנו לא תשיגו. ועתה, לכו!" והם, כסוחרים ממולחים,
 יצאו מן הארמון. ידעו שאם אספן נלהב מפריט החסר לו, ישלם כל מחיר עבורו!

עלו למרכבה וציוו על הרכב לשוב על עיקבותיו. בטוחים היו שהשולטן ישלח אחריהם את
 אנשיו. אבל השולטן איש של כבוד היה, ולא החזירם מדרכם. כשעברו את הגבול פנו
 לאכסניה וישבו לחשב את דרכם. בכיו של תינוק הפריע לשיחתם. עוללו של האכסנאי חולה
 היה, וקדח מחוס. אי אפשר היה להרגיעו. נתנו לו את האבן היקרה והנוצצת שישחק בה.
 השתעשע בה הילד, נרגע ונרדם, והאחים יכולים היו לשוחח בשלוה. הגיעו למסקנה שתכסיסם
 נכשל, והשולטן צדק: מחיר גבוה יותר לא ישיגו. וכסוחרים ממולחים הסיקו את המסקנה. ניגשו
 אל הילד הישן ונטלו את האבן מבין אצבעותיו, עלו למרכבה והורו לרכב לחזור לאיסטנבול.
 באו לפני השולטן, והודיעו על הסכמתם.

"פעלתם בחכמה", הפטיר השולטן, "הראוני את האבן" - הורה.

**נטלה, התבונן בה, ושאל בחומרה: "האמנם מבקשים אתם להונות את השולטן?! הראוני את
 האבן המקורית!"**

החליפו מבטים תמהים, וקראו: "זו האבן ואין בלתה!"

קצף השולטן: "לא תוליכוני שולל! זו אבן פשוטה!" אך ניכרים היו דברי אמת, והוא החל
 לחקרים: האם החליפה האבן ידיים, האם הראוה למישהו שעלול היה להמירה באבן
 מזוייפת.

**"לא ולא", ענו "רק אצל התינוק היתה - הוא לבטח לא החליפה, וגם לא היתה בסביבתו שום
 אבן אחרת."**

**שמע על התינוק החולה וקרא: "אכן נודע הדבר!" והסביר: "אבן זו סגולתה לרפאות מחלה
 פלונית, הנחשבת כחשוכת מרפא. כשהגעתם ומסרתם לידי העולל את האבן, שאב ממנה
 כל כוחה והתרפא, ועתה איבדה כל ערכה - אינה שווה אפילו פרח אחד..."**

"והוברר" - סיים הרבי משינווא את סיפורו, "שהבורא יתברך, מסובב כל הסיבות, הסדיר כל זאת כדי שאותה אבן מופלאה תגיע לאותה אכסניה נידחת, ותרפא שם תינוק חולה הזקוק לה נואשות... ועתה שוב לביתך, ותייחל לישועתו יתברך!"

זיק תקוה התעורר בלב האב, ופנה לשוב לביתו. בדרך נודע לו באקראי שרופא המלך עובר דרך עירו. בא לפניו וביקשו שיבקר אצל בנו. הגיע הרופא, איבחן את המחלה - והוציא את התרופה מציקלוננו!... (מעין השבוע)

וַיִּרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתּוֹ מִטְּבַעְתָּיו אֶל טְּבַעַת הָאֶפֹד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהִיּוֹת עַל חֹשֶׁן הָאֶפֹד וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֹד (כח, כח)

צריך שיהיו פיו ולבו שווים

כתב בספר דגל מחנה אפרים, שציווי "ולא יזח החושן מעל האפוד", מנאוהו מפרשי התורה בכלל ורמ"ג מצוות, שאדם מישראל מחויב לקיימן תמיד. ואיך יקיים אותה עכשיו שאין בית המקדש?

ויש לומר שהמצוה הזאת נוהגת גם בזמן הזה, שהחושן רומז ללב [שהיה מונח על לב אהרן], ואפד [בכתיב חסר כך נכתב בתורה] בגימטריא "פה". וכל אחד מאיתנו מצווה ועומד לבל יזח החושן מעל האפוד, דהיינו שלא ייחלק הלב מעל הפה, אלא יהיו תמיד פיו ולבו שווים.

לא להתגאות על חבריו

ולא יזח - לשון נתוק [לא יזח = לא יתנתק], ולשון ערבי הוא, כדברי דונש בן לברט (רש"י)

בפסוק זה נצטווה הכהן הגדול, שהחושן והאפוד חייבים להיות מחוברים. וכדי להבין את זה נסביר איך היה בנוי האפוד: כתפיות עלו מהאפוד מאחורה לאורך הגב עד הכתפיים, ועל הכתפיות באיזור הכתפיים היו מחוברות שתי אבנים עם שמות בני ישראל והם אבני השוהם [הנקראות גם "אבני האפוד"], והכתפיות ירדו מכתפיו עד איזור גובה הלב, ומשם היו שרשרות זהב מחוברות לקצה הכתפיות שעליהן תלו את החושן. והחושן גם היה מוחבר בתחתיתו בחוטי תכלת אל חגורת האפוד. על זה נאמר: "ולא יזח החושן מעל האפוד", "יזח" לשון נתוק הוא. אך גם לשון גאווה - 'זחה דעתו עליו'.

רבי אשר זעליג קרמר, בספרו "פרפראות", מבאר: תפקידו של האפוד לכסות מהמתנים ומטה, את החלק האחורי של הגוף. החשן, לעומת זאת, נמצא למעלה, מלפנים, על החזה והלב, במקום החשוב ביותר. האפוד נעשה מחומרים יחסית פשוטים, והחשן היה עשוי מזהב משבץ באבנים יקרות. ובחושן היה שם המפורש!

החושן היה עלול, כביכול, להתגאות מול האפוד: "מי אתה שתעז לעמד לידי?!" באה התורה ואומרת: אתה "גדול" אתה באמת חשוב, אבל אין לך במה להתגאות על זולתך! הוא עושה את תפקידו, ואתה?

אומרת התורה לאדם: אתה בעל כשרון, עשיר, הקב"ה נתן לך כלים רבים וחשובים, ואפשרויות רבות בידך. כלום עושה אתה את הטוב ביותר שביכולתך, עם כלים אלו?!

זהו שנרמז כאן: "ולא יזח [-יתגאה] החושן מעל האפוד".

ידוע משלו המפרסם של המגיד מדובנא: כאשר היו הסוחרים נוסעים ליריד, היו קונים את הסחורה בהקפה, ולא משלמים עד השנה שלאחר מכן. בחלף השנה היו באים ומשלמים, ואז היו קונים סחורה חדשה.

שנים נסעו יחד ליריד, אחד בעל מכלת קטנה, שבא וקנה שק אחד בלבד מכל סוג של סחורה. השני היה בעל רשת ארצית של חניות כליבו ענקיות, והוא מילא רכבות שלמות בסחורה שקנה. בעת שחזרו יחד לעירם, לעג בעל הרשת לחנוני הזעיר: "זה מה שקנית?! לא חבל לנסוע ליריד בשביל לא-כלום כזה?!!" ענה לו החנוני: "אל תלעג לי, כי אמנם אתה קנית יותר סחורה, אך אתה גם חייב יותר לאלו שקנית מהם!"

אומר המגיד מדובנא: בחושן יש שם המפרש, וגם שאר מעלות, אבל הוא "חייב" יותר! רמז הוא לכל אחד מאתנו: "לא יזח החשן מעל האפוד". (הובא בס' מעיין השבוע)

"וְנָתַתָּה אֶל הַשֵּׁן הַמְשֻׁפֵּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֵן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ה' וְנָשָׂא אֶהְרֵן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבּוֹ לִפְנֵי ה' תְּמִיד אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, ל)

כיצד שואלין באורים ותומים

חז"ל אומרים: (ראה גמרא יומא עג. ורמב"ם הלכות כלי המקדש פרק י הל' יא) תנו רבנן, כיצד שואלין באורים ותומים? הכהן עומד ופניו כלפי הארון, והשואל עומד מאחוריו ופניו לאחורי

הכהן, השואל אומר "אעלה או לא אעלה?" ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בליבו, אלא שואל בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקודש לובשת את הכהן, והוא מביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה, "עלה" או "לא תעלה" באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו, ומשיב לשואל ואומר לו עלה או לא תעלה, ואין שואלין שני דברים כאחד.

ובמדד הגדול מרחיב את הדברים: (חלק מן הדברים מופיע בגמרא יומא עג:) תנו רבנן כיצד אותיות נראות [כאשר הן באות לומר הוראה], רבי יוחנן אומר בולטות, ורבי שמעון בן לקיש אומר מצטרפות. כיצד בולטות? בזמן שאומרים לו מן השמים "עלה", בולט עי"ן של יעקב, למ"ד של לוי, ה"א של יהודה, והכהן קוראן "עלה", ובזמן שאומרים לו מן השמים "אל תעלה" בולט אל"ף של אברהם, למ"ד של לוי, ת"ו של נפתלי, עי"ן של יעקב, למ"ד של זבולון ה"א של יהודה, והכהן קוראן "אל תעלה". וכיצד מצטרפות, נעקרות אותיות אלו ונעשות זו אצל זו תיבה אחת. והיינו ביאור מה שנחלקו אם בולטות או מצטרפות.

והלכה כרבי יוחנן שבולטות, וכשבולטות אין בולטות כולן כאחת, אלא אות אחר אות כדי שידע התיבה כמו שהיא, לפי שיש שמות אותיות שוות ואין הגיון שוה, כמו אליעם - עמיאל, נתנאל - אלנתן, ודומה להן. ואילו היו בולטות כולם כאחת אינו יודע איזה שם הוא. ואין שואלין אלא בכהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו. ובבית שני אף על פי שלא היתה שם רוח הקדש עשו אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואף על פי שלא היו נשאלין בהן.

השם הקדוש שהיה כתוב באורים ותומים

הנה יש הרבה דעות איך היו אורים ותומים, אבל כתב הרמב"ן ז"ל, כי הם סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה או היו מעשה שמים. ולכך לא הוזכר בהם ציווי "ועשית", ולכן הוזכרו בה"א הידיעה "האורים" "התומים", דהיינו הידועים. ומשה לקחם והניחם שם בחושן המשפט בסוד גדול, אחרי שהלביש את אהרן, את האפוד והחושן כאמור.

וזה לשון רש"י כאן: את האורים ואת התומים - "הוא כתב שם המפורש, שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" [ולכן נקרא "אורים" ו"תומים"]. ומעין השבעת שמות בדבר ה'.

והנה לך רמז מה שכותב בעל הטורים, כי "אפוד" גימטריא "מלאך", שהיה כהן מלובש בו כמלאך ה' צבאות, והבן. וכן גימטריא צ"א, גימטריא "אמן".

וראה תרגום יונתן ז"ל כאן שכתב [מתורגם ללשון הקודש]: ותתן בחושן המשפט את האורים' - המאירים דבריהם ומגלים רזין וסודות של בית ישראל, ואת ה'תומים' - שגומרים מעשיהם לכהן גדול השואל דבר נבואה מלפני ה' בהם. כי בהם היה חקוק ומפורש שם הגדול והקדוש שבו נבראו שלש מאות ועשרה עולמות. וחקוק ומפורש באבן שתיה שבה חתם אדון העולם פי תהום רבא מן בריאת עולם. וכל מי שמזכיר אותו השם הקדוש והגדול בשעת צרתו, ניצול על ידו, וסודות שהם טמונים מתגלין. והיו כולם על לב אהרן בו בזמן כואו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד, עד כאן דברי התרגום יונתן. (מעשה הגדולים, אבידני)

הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים

כתב בספר שי לתורה חלק א': מה שהיו האורים ותומים מונחים על לב אהרן, הוא בבחינת מידה כנגד מידה, והדבר מפורש ברש"י (שמות ד, יד) על הפסוק "וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבך", שבזכות זה זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב, והוא ממדרש רבה (שמות ג יז) "אמר רבי שמעון בן רבי יוסי הלב ששמח בגדולת אחיו, ילבש אורים ותומים". וזה מידה כנגד מידה, שתשלום השכר על המצוה, הוא במכוון לאותו אבר שעשה את המצוה, וכן הובא בילקוט שמעוני (מקץ קמ"ח): "יוסף משלו נתנו לו, הפה שלא נשק לעבירה - 'על פיך ישק כל עמי', צואר שלא דבק בעבירה - 'וישם רביד הזהב על צוארו', ידיים שלא משמשו בעבירה" וכו', עיין שם. וכן מצינו בתשלום העבירה, מידה כנגד מידה, כמו שאמרו בגמרא (סוטה ט:): "שמשון הלך אחר עיניו, לכן נקרו לו פלשתים את עיניו, אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו".

וכן מצינו לגבי איזבל שקיבלה שכר מידה כנגד מידה, שכתוב עליה "וילכו לקברה ולא מצאו בה כי אם הגלגלת והרגלים וכפות הידים" (מלכים ב' ט, לה) וכתב רש"י שם "אמרו רבותינו שהיתה מרקדת לפני חתנים בידיה וברגליה ומכשכשת בראשה" (הוא עך פי פרקי דרבי אליעזר פרק יז), ובזכות מצוה זו, איברים אלו הובאו לקבורה. עד כאן דברי השי לתורה.

האורים ותומים - הוראה מחייבת

ברש"י - "הוא כתב שם המפורש שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו".

יש לפרש בזה, שמתמם את דבריו היינו שמשלים את הדבר, והשאלה שעליה באה תשובתם של האורים והתומים אין לשאול אותה ולהסתפק בה עוד, אבל אם יעלה בדעת מישהו חס

ושלום לשאול שאלה באורים ותומים, ואין כוונתו למלא אחר דבריהם, אלא שאחר כך יוסיף לשקול על פי דעתו אם לקבל או לדחות, לא יענוהו האורים והתומים.

וידוע שגם בזמן הזה יש אופן שאפשר לשאול מן השמים שיפשוטו לאדם דברים שנסתפק בהם אם לעשות או לחדול, אם אין לו בהם דרך אחרת לפשוט אותם, כמו גורל הגר"א. וידוע שגם קדוש ה' החפץ חיים שאל בגורל הגר"א דברים שנסתפקו לו, והיה רגיל הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זכר צדיק לברכה, לומר, שגורל זה יענה רק למי שמקבל על עצמו למלא אחרי דבריו מבלי נטות ימין ושמאל.

גם מי ששוטה את ספקותיו לפני צדיקי חכמי ישראל, לשמוע את עצתם על פי רוח ה' אשר מנוססת בהם, וגם בדורות האחרונים לא אלמן ישראל מצדיקים אשר כל דבריהם כדברי האורים, אם השואל כוונתו למלא אחרי דבריהם, יש להם הסייעתא דשמיא לתת עצה כאשר ישאל איש בדבר האלקים, אבל מי שבא רק כדי לקבל חוות דעת לא מכרעת, תהיה גם התשובה שיקבל לפי ערך שאלתו. (טעם ודעת)

וידוע שבמלחמת תש"ח השתמשו גם כן בגורל הגר"א לזיהוי שלושים וחמשה חיילים ה' ינקום דמם שנפלו בדרך לכפר עציון, ודבר זה נעשה על ידי הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל שהיה יודע כיצד לעשות הגורל.

מדרגת אורים ותומים למעלה מבת קול

הרמב"ן פירש כי האורים והתומים נקראו כך, משום ש"אורים" הם שמות קדש שמכוחם יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל. ו"תומים" הם שמות הקודש אחרים, שהיה מכוון בהם כדי לדעת את סדר האותיות שהאירו, ולכן נקראו "תומים" כי מכוחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו, מה הסדר והכוונה שלהם. ומדרגה זאת לדעת את סדר האותיות שהאירו ואופן צירופן, יוכל לעשות כן רק על ידי רוח הקודש, וזאת מדרגה ממדרגות רוח הקודש, שהיא למטה מהנבואה ולמעלה מבת קול.

ולפי דברי הרמב"ן פירש הגר"א (קול אליהו) את המעשה של עלי הכהן וחנה, כמו שכתוב (שמואל א' א, יג): "וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה". שעלי חשב שהיא שיכורה. וחנה השיבה לו: "לא אדוני אשה קשת רוח אנוכי ויין ושכר לא שתיתי" (שם פסוק טו), ומסבירה הגמרא (ברכות לא:): שהיא התכוונה לומר לו "לא

אדוני, לא אדון אתה בדבר זה, גילית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאינני שיכורה".

ומקשה הגר"א, למה באמת עלי חשד בה שהיא שיכורה ולא דן אותה לכף זכות? ועוד קשה, איך התברר לה שאין לו רוח הקודש?

ומתריץ הגר"א על פי דברי הרמב"ן הנוזכרים, שכאשר עלי ראה אותה מתפללת וקולה לא נשמע, הוא מייד שאל באורים ותומים מה פשר הדבר [כי עד אז לא היו מתפללים בלחש], והאירו לו האותיות ש' כ' ר' ה', ועל כן חשבה לשיכורה. וזה בגלל שלא היה לו רוח הקודש לכוון בשמות של התומים, ולדעת שהצירוף הוא לא "שכרה" אלא "כשרה", שהיא אשה כשרה. עוד אומר הגר"א באופן אחר, שהיה צריך עלי לקרוא את האותיות "כשרה" מלשון "כמו שרה" [אמנו]. ולפי זה לכן אמר לה עלי הכהן [אחרי שהבין שטעה] שלשנה הבאה יהיה לה בן, והיינו כשרה אמנו שכך בשרו לה המלאכים.

"וְעִשִּׂיתָ אֶת מַעֲלֵל הָאֶפֹּוד כְּלִיל תְּכַלֶּת: וְהָיָה פִי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפָּה יְהִיָּה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרָג כְּפִי תַחְרָא יְהִיָּה לוֹ לֹא יִקְרַע" (כת, לא-לב)

משה לבש מלבוש כמו מלאך

הגמרא במסכת תענית (יא:): אומרת: במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים [שהרי לא יכל היה לשמש בכגדי כהנה כיון שלא היה כהן]? אמר רב כהנא בלוק לבן שאין בו אימרא.

אבל שאר כהנים לא ישמשו בו, לפי שהמלאכים משמשים בחלוק לבן שאין בו אימרא, ואם ישמשו בו הכהנים, יתקנאו בהם המלאכים ויקרעוהו, ולכן ציווה על המעיל ששפה יהיה לפיו כדי ש"לא יקרע" - שהמלאכים לא יקרעו אותו. (תוספות השלם)

כפי תחרא - שם קדוש

ובאותו ענין כתב ר"ש מאוסטרופלי הנה נודע כי כשהס"מ מתחבר עם "לילית" יוצא מהם קליפות קשות מאוד, והם מקטרגים ביחד על עם ישראל, אמנם יש שם קדוש כפ"י שמפריד ביניהם ומבטלם.

ומקור יפה לדבר הזה מביא רבי שמשון מהפסוק כאן: "ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת, והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע".

והמילים: לפיו סביב מעשה אורג ראשי תיבות סמא"ל. תחרה יהיה לו לא יקרע ראשי תיבות לילי"ת. ומה מפריד בניהם? שם כפ"י.

ולפי זה מסביר מהר"ש עוד פסוק: בפרשת כי תשא (להלן לג כב) כתוב: "ושכותי כפי עליך עד עברי", ואומר על זה רש"י "מכאן שניתנה רשות למחבלים לחבל", וצריך להבין מה הקשר? אבל לפי מה שנתבאר, זה מובן, כי "כפי" מגן מפני המחבלים, וכיון שניתנה רשות לחבל, לכן צריך את השם "כפי" שיגן מהם. (דבש לפי מערכת כ' אות י"ז בשם ארץ החיים על התהלים מזמור ל"ב)

שפה בפי המעיל כדי שלא יוכל הס"מ לקורעו

בספר אמרי נועם (לרבי יעקב מבעלי התוספות) איתא: "ובמדרש אמר, כשכהן גדול נכנס ביום הכפורים להקטיר קטורת, בא השטן ואוחזו בבית צווארו לעכבו, ולכן יהיה שפה לפיו שלא יקרע [המעיל מאחיזת השטן]". (מובא גם תוספות השלם)

ובמדרש תלפיות (אות ב, ענף בגדי כהונה ד"ה ובוה ניחא) כותב: "קבלתי מרבי הקדוש, שטעם טבילת כהן גדול אחר צאתו מבית קודש הקדשים הוא, משום שהכהן הגדול בעבודתו מחליש את הס"מ, ולכן הס"מ ברוב כעסו ממתין לו ומבקש אופנים שיוכל לפגוע בו, ובצאת הכהן הגדול היה הס"מ אוחזו בבגדיו שעליו לקורעו, ולכן גם ציוה הקב"ה לעשות שפה בפי המעיל, כדי שלא יוכל הס"מ לקורעו".

ובילקוט ראובני הביא בשם פרקי היכלות, על הפסוק "פעמון זהב ורמון" וגו' (פסוק לד): "ידוע זה הטעם [לפעמונים והרימונים] כדי שלא יפגעו בו [בכהן גדול] מלאכי אלהים, כי דרך בני הבית להיות יוצאים ובאים ויורדים בבית אדוניהם, ולכן מלאכי השרת היו כבני בית בבית המקדש, והזהיר זה דוקא בכהן גדול לרוב מעלתו".

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על חנוכת המזבח ושבעת ימי המלוואים, וזה מענין הפרשה שמסופר בה על שבעת ימי המילואים.

תוכן ההפטר

ה' אומר לנביא יחזקאל שיגיד לישראל את תוכנית הבית שראה בנבואה. ואם יראה שנכלמו מעוונותיהם על שגרמו לחורבן הבית אז יגיד להם את צורת הבית, את גבולותיו את התאים והלשכות ואת הפתחים והחדרים.

ואם יעשו תשובה אז יזכו לעמוד בתחייה ויעשו אותם בעתיד, והכוונה לבית השלישי.

כי הרבה דברים נאמרו בבניה זו, שלא היו בבנין הבית השני ואמר לו שכל הר הבית יהיה קודש קודשים, וכל ירושלים תהיה קודש.

גם הראה לו את מדות המזבח.

גם בישר לו שיקום בתחייה. וכאשר תושלם מלאכת הבניה, יתן לכהנים להקריב קרבנות לחנוכת המזבח.

והוא יחזקאל שהיה כהן, יזרוק את הדם ויכפר על המזבח. וכאשר ישלימו את שבעת ימי המילואים, אז יגשו הכהנים מבני צדוק להקריב קרבנות עולות ושלמים וה' ירצה אותם.

יחזקאל פרק מ"ג פסוק י' - סוף הפרק

אַתָּה בֶּן־אָדָם יחזקאל הנביא הַגִּיד אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבְנֵי הַגּוֹלָה אֶת־תַּכְנִית

הַבַּיִת [א] השלישי שראית בנוי ומשוכלל, כדי שע"י כן וַיִּכְלְמוּ ויתביישו מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם

שגרמו לחורבן בית המקדש (רד"ק) ועי"ז ימהרו לחזור בתשובה, ואז יתראה בית המקדש העתידי בכבודו

וּמְדַדוּ ואז ימדדו על ידיך **אֶת־הַתְּכֵנִית** (מלבי"ם) [תוכן חשבון הבנין (רש"י)]: **יֵאָמֵר** ראית

נְכַלְמוּ שנתביישו **מִכָּל־הָעוֹנוֹת** **אֲשֶׁר־עָשׂוּ** [ב] אז תתאר להם את **צוֹרַת־הַבַּיִת**

עיונים והארות

כששמע דברים אלו רבי נפתלי נחה דעתו, והוא נאות להכנס לבית המדרש.

ואם נכלמו מכל אשר עשו - כתב רבינו בחיי (ס"פ ויקהל): ודע כי הסיפור בענין המשכן וכליו והחקירה בתכונת צורתיו ומובאיו ושיעור אורכו ורחבו וקומתו, אע"פ שאיו בית המקדש קיים, מצוה גדולה היא, עד שמים יגיע שכרה, ותורה היא וללמוד אנו צריכין וכו'. וה"ה בסיפור עניני המשכן והמקדש שיש לנו זכות עצומה ושכר רב כאשר נהגה בהם ונשתדל להבין פשוטיהם ונגליהם, עאכ"ו אם נזכה להשיג תוכם להשכיל אחד מרמזיהם. וזה שכתב הרמב"ם בראש ספר עבודה על הכתוב (תהלים קכב, ו) "שאלו שלום ירושלים" ישליו אוהבין. כי כיון שפתח הרמב"ם לכתוב שם הלכות בית הבחירה, בהם דיני ופרטי הבית מוצאיו ומובאיו, קדם לזה כי חיוב הוא לשאול שלום ירושלים, "הודע אותם". ויתבאר זה ביותר עם מה שאמרו ז"ל (מס' ד"א פרק שלום הל' ט): אמר ריב"ל אמר הקב"ה לישראל, גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני, היו שואלין בשלמותה ואני מוחל לכם, הדא הוא דכתיב שאלו שלום ירושלים. והענין מבואר כהנ"ל כי העוסק בלימוד צורת הבית, הרי הוא מתקן לעוון חורבן הבית. וכל המתאבל על ירושלים, בגינן; "אני מוחל לכם", והרי הוא "אוהבין" וזוכה ורואה בשמחתה.

א. הגד את בית ישראל את הבית - בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונתו ומוצאיו, אמר הקב"ה, הגד את בית ישראל את הבית. אמר לו יחזקאל, מרי, וכי עכשו הם בונים שאמרת וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם. אמר לו לאו, אף על פי שאינם עושים אותו עכשו יהיו קוראים בצורת הבית, ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר, ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית, וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו (ילמדנו).

ב. ואם נכלמו מכל אשר עשו - מסופר על רבי נפתלי מרופשיץ, שבערב יום הכפורים באחת השנים, נכנס אל חדרו לאחר סעודה המפסקת ולא יצא לתפלת "כל נדרי", בבית המדרש המתינו החסידים לרבם, ומשראו שבושש הוא לבוא, ביקשו מבנו ר' אליעזר שיקרא לאביו. כשנכנס ר' אליעזר לחדר אביו, שאלו מדוע אינו יוצא לבית המדרש לתפילת "כל נדרי", השיב לו אביו בקול בוכים, שמתבייש הוא להכנס לבית המדרש, כיון שבמשך השנה הבטיח בכל יום לחזור בתשובה ולהיטיב מעשיו, והנה עברה השנה ועדיין לא חזר בתשובה, וגם עתה בערב כפור עדיין לא חזר בתשובה. הפציר והתחנן בנו ר' אליעזר: בטוחני שעכשיו בעת "כל נדרי" תחזור בתשובה שלמה.

גבולות הבית וגם מה שלפנים מחומת הר הבית וּתְכוֹנְתּוֹ חשבון התאים והלשכות (רש"י) וּמוֹצְאָיו
 וּמוֹבְאָיו הפתחים שיוצאים ובאים בהם וְכָל-צוֹרְתּוֹ (צוֹרְתָיו קרי) צורת כל חדר
 וחדר בפני עצמו וְיָאת פֶּלֶל-חֻקְתָיו⁹ מה שראוי להשתמר בבתיים ובשלחנות ובלשכות
 וְכָל-צוֹרְתּוֹ (צוֹרְתָיו קרי) צורת הפיתוחים שעל הקירות וְכָל-תּוֹרְתּוֹ
 (תּוֹרְתָיו קרי) חלקי העזרות, עזרת הכהנים, עזרת ישראל, ועזרת נשים הוֹרַע אוֹתָם
 את תכונת הבית וצורתו וּבְתָב הכל על הספר לְעֵינֵיהֶם וַיִּשְׁמְרוּ בלבם אֶת-כָּל-
 צוֹרְתּוֹ צורת הבית וְאֶת-כָּל-חֻקְתָיו מה שראוי להשתמש בכל חדר וְעָשׂוּ אוֹתָם
 ואז יזכו לעמוד בתחיית המתים ויעשו אותם לעתיד (מיד): יב וְזֹאת תּוֹרַת לִימוֹד הַבַּיִת הַנִּזְכָּר
 לעיל עַל-רֹאשׁ הָהָר כָּל-גִּבּוֹ סָבִיב | סָבִיב יִהְיֶה קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים
 כי ירושלים כולה תהיה קודש וההר עצמו מקום המקדש והמזבח והדביר יהיה קודש הקודשים (רד"ק)
 הִנֵּה-זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת שצריך ללמוד כדי שיבנה בבי"א: יג וְאֵלֶּה מִדּוֹת
 הַמִּזְבֵּחַ [ג] הוא מזבח העולה שהראהו לו שמידותיו בַּאֲפוֹת גדולות, שבכל אִפְּהַ יש

עיונים והארות

שפתה סביב זרת האחד אלו קרנות, וזה גב המזבח, זה מזבח הזהב. ר' מאיר סבר זה באמה בת חמשה, הא כל אמות הכלים באמת בת ששה, ור' יהודה סבר כזה יהיו כל אמות הכלים, אלא חיק האמה בגובהה אמה רוחב כניסה גבולה אל שפתה סביב (גבהה). לא שנא הכי ולא שנא הכי מזבח כמה הוה חמשין ותמניא, פלגיה דמזבח כמה הוה עשרים ותשעה, מקרנות ועד סובב

ג. ואלה מדות המזבח - ר' מאיר אומר כל אמות שהיו במקדש בינונים חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב והיסוד. ור' יהודה אומר אמת בנין ששה טפחים ושל כלים חמשה, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטופח וחיק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח. חיק האמה זה היסוד, אמה רוחב זה סובב, וגבולה אל

אִמָּה וְטַפָּה כי באמה של חול יש חמשה טפחים ובאמה של קודש ששה טפחים, אמנם **וְחֵיק**

וגובה היסוד היה במידת **הָאִמָּה** הפשוטה בת חמשה טפחים **וְאִמָּה-רְחֵב** וכן רוחב כניסת

הסובב היא באמה פשוטה, וכן **וּנְבוּלָה אֶל-שִׁפְתָּה סָבִיב** הקרנות שהיו בגבולות המזבח

בארבע פינות **וְזֵרֵת הָאֲחֶרֶת** מאמצע הקרנות היו מודדים זרת שהוא חצי אמה לכל צד, וא"כ היו

אמה על אמה מרובעות, מודדים אותם באמה בת חמשה טפחים **וְזֵה** ובמדה זו של אמה בת חמשה טפחים

נמדד גם שטחו של **גֹּבַהּ הַמִּזְבֵּחַ** [מקום המערכה (רד"ק)], וכן גב מזבח הזהב היה באמה בת חמשה

טפחים (רש"י): יד ומתחיל לבאר מידות המזבח: **וַיַּחֲזִיק הָאָרֶץ** מתחילת יסוד המזבח שהוא בארץ

עַד-גַּג הָעֶזְרָה הַתַּחְתּוֹנָה [מלבן התחתון] היינו הכניסה הראשונה שנכנס המזבח אמה

והתחיל הסובב, דהיינו מן היסוד עד דפוס בנין המזבח היה גובה היסוד **שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרַחֵב**

של היסוד **אִמָּה אֶחָת** מן הסובב, כי היסוד שהוא המלבן הראשון היה לב' על לב' אמות והמלבן

השני שעליו [הסובב] היה ל' על ל' אמות, הרי עלה שתיים וכנס אמה **וַיִּמְהַעֲרָה הַקַּטְמָה** מגג

היסוד, היינו מהכניסה התחתונה שהוא דפוס הראשון **עַד-גַּג הָעֶזְרָה הַגְּדוּלָּה** עד הכניסה

העליונה שנכנס אמה למעלה מן הסובב, היה גובהו **אַרְבַּע אַמּוֹת וְרַחֵב** כניסת הסובב

הָאִמָּה הרי עלה ארבע וכנס אמה [והתחתון קורא קטנה לפי שאין בגבהו אלא שתיים והעליון גובהו

עיונים והארות

עשרים ותלתא, כמה בציר לפלחיה דמזבח שיתא, ונתן אם עשה מרגליו ולמטה אפילו אמה אחת כשרה. דיקא נמי דקתני וחיק האמה ואמה רוחב. שמע מינה. (ילק"ש).

ארבע] (רש"י): טו וְהֵרָאֵל וגובה גב המזבח מן הסובב ולמעלה (רש"י) אַרְבַּע אַמּוֹת [ד] וּמַהֲאֲרֵאֵל (וּמַהֲאֲרֵאֵל קרי) וּלְמַעַלָּה מגג המזבח ולמעלה היו תְּקַרְנֹת אַרְבַּע בארבעת המקצועות (ט"ד): טז וְהֵאֲרִיאֵל (וְהֵאֲרִיאֵל קרי) שטח המזבח מקום המערכה מאמצעיתו לכל רוח, היו שְׁתֵּים עָשָׂרָה אַרְךָ בְּשֵׁתִים עָשָׂרָה רְחֵב שְׁמֵאֲמַצְעֵיתוֹ היה מודד י"ב לכל רוח וא"כ היה רְבֹועַ אֵל אַרְבַּעַת רְבָעִיו [צדדיו (ט"ד)] נמצא כי כל שטחו היה כ"ד אמות על כ"ד אמות (רש"י): יז וְהֵעֲזָרָה דפוס גג המזבח מקום הלוך רגלי הכהנים, היה אַרְבַּעַת עָשָׂרָה אַרְךָ בְּאַרְבַּעַת עָשָׂרָה רְחֵב ומודדים זה מאמצעיתו לכל רוח, וא"כ היה כל שטח הלוך רגלי הכהנים כ"ח אמה על כ"ח אַל אַרְבַּעַת רְבָעֵיהָ וְהִנְבֹּלַל והקרנות שהיו בגבולה סָבִיב אוֹתָהּ מסביב לה בארבע המקצועות, מידתן חֲצֵי הָאֲמָה לכל רוח, כי מאמצעיתם היו מודדים חצי אמה לכל רוח, וא"כ היו אמה על אמה וְהִחִיקְלָהּ הוא יסוד המזבח, בלש אֲמָה סָבִיב (רש"י) וּמַעֲלֵתָהּ הכבשים שעלו אל המזבח שלשה היו, אחד כבש הגדול, ואחד פנה ליסוד, ואחד פנה לסובב, והם היו פְּנֹת קָרִים

עיונים והארות

"אריאל" מואב, דרשו שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. וע"ש ברש"י ד"אריאל" קאי על שני מקדשות. ודלא כהתוס' דדרשו "אריאל" כלפי שני אנשים, דוד ושלמה. [ועי"ש בצל"ח בזה]. ויונתן (ש"א שם) תרגם: ית תרין רברבי מואב. וע"ש ברד"ק דהיא מלה מורכבת מן "ארי" ומן "אל". ו"ארי" יש לו גבורה, ו"אל" הוא לשון חוזק.

ד. וההראל ארבע אמות - הא דתרגמו יונתן וההראל, מדבחא, הנה במתני' דמדות (פ"ד מ"ז) הסבו זה על ההיכל, שהיה צר מאחוריו ורחב מלפניו ודומה לארי, שנאמר (שם כט, א) הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד. מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו, אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו. ובגמ' ברכות (יח:) גבי בניהו בן יהוידע דכתיב ביה (ש"ב כג, ט) הוא הכה את שני

כולם היו פונים למזרח (מ"ד): **וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה**
אֱלֹהֵי חֲקֻנֹת מִשְׁפָּטֵי הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ שדהשלים מלאכתו ועשיתיו, ויהא
 הגון וראוי **לְהַעֲלֹת עֲלָיו עֹזָה וְלִזְרֹק עֲלָיו דָּם:** יט ואתה תעמוד **וְנִתְּתָה**
אֶל-הַפְּתָנִים הַלְּוִיִּם [ה] הבאים משבט לוי (רש"י) **אֲשֶׁר הֵם מִזְרַע צְדוֹק**
 הכהן **הַקְּרִבִּים אֵלַי** שלא עבדו עבודה זרה **נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה לְשָׂרְתָנִי** בבית

עיונים והארות

ונאמנו מאד דברי מרנא רבינו יוסף חיים ז"ל (ס' עוד יוסף חי מראות יחזקאל): אזכיר על זכייטנו אנחנו אנשי מדינת בגדאד יע"א, להיות קרובים למצבת אדוננו הצדיק הקדוש זיע"א, כי מעירנו בגדאד עד עיר חלה יע"א יש מהלך ט"ב שעות בשיירה ברכיבה על בהמות, ומהלך י"א שעות בעגלה שמושכים אותה ע"י בהמות, ומן עיר חלה יע"א עד כפר כפיל שבו המצבה של אדוננו זיע"א, יש מהלך שש שעות ברכיבה על בהמות.

ושם: כי מערת אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה וזיע"א וכו' עשויה בידי אדם שחפרו בארץ מרתף עמוק, ושמה למטה קברו את הצדיק זיע"א, ובנו על קברו מצבה וכו'. וזו המצבה העליונה כנגד המצבה התחתונה כיון ממש, כדי שהאיש המשתטח על העליונה נחשב לו כאילו נשתטח על מצבה התחתונה שעומדת על קברו ממש, שהיא קרובה לגוף הצדיק הקדוש זיע"א. וכן העיד הגאון רד"ל ז"ל בביאורו לפדר"א פל"ג (אות קיז) זידוע מקום קברו בבבל עוד היום. וראה בס' ממלכת כהנים (להגאון הרי"ח טוב ז"ל) סדר הלימוד לבאים על קבר יחזקאל הנביא זיע"א.

ה. ונתתה אל הכהנים הלויים - וקרא דקאמר: "ונתתה", ליחזקאל גופיה הוא אומר. וביאר הרד"ק דאמר כן השי"ת ליחזקאל הכהן, שהוא יתן הקרבן לכהנים להקריבו, והוא יזרוק הדם ויכפר על המזבח. ושם: כי לעתיד יהיה הוא כהן גדול, ואע"פ שיהיה אהרן שם. אז יהיה הוא משנה לו. וגם זה הפסוק יורה על תחיית המתים לעתיד. ולדברי רז"ל שאמרו כי זה הוא המזבח אשר עשו בבית שני, אפשר כי יחזקאל היה מעולי הגולה, אלא שאומרים בקבלה שקברוהו בארץ בבל וכו'.

ומש"כ דיחזקאל יהא כהן גדול לימות המשיח, כ"כ גם הרשב"ץ ז"ל (ס' מגן אבות ח"ג). ומש"כ הרד"ק והרשב"ץ כי כן הלא בקבלה דמצבת קבורת יחזקאל הנביא בבבל, ראה בהלק"ט להמרדכי (תפילין ס' תתקסט) דשלחו כתב מ"ארץ ישראל" שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים וכו'. וכ"ה בסמ"ג (עשין כב) ובהגה"מ (פ"ג מהל' תפילין אות ג). ולשון הרי"ו (נ"ט ח"ד): ובא"י נפלה "שם" בימה של קבר יחזקאל וכו'. וראה עדות בס' אוצר הגדולים. (ערך רב שלמה בן חסדאי ראש גלות), ע"ד מלך שרצה לחפור קבר יחזקאל, וכל מי שחפר שם נפל ומת.

המקדש תתן להם **פֶּרֶךְ בֶּן־בֶּקֶר** שיקריבוהו **לְחֻטָּאת** ובישרו שיעמוד בתחיית המתים ויהיה החינוך נעשה על ידו (מלבי"ם): **כִּי וּלְקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וּנְתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו** של המזבח **וְאֶל־אַרְבַּע פְּנּוֹת זְרוֹת הָעֶזְרָה** של גג המזבח (רש"י) **וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב סָבִיב** היסוד **וְחֻטָּאת אֹתוֹ** ובה תשחר את המזבח (מ"ד) **וְכִפַּרְתְּהוּ** תכפר עליו בשפיכת השירים ליסוד (מלבי"ם): **כִּי וּלְקַחְתָּ אֶת הַפֶּרֶךְ הַחֻטָּאת וְשָׂרְפוּ** למי שמסרת לו הוא שורפו **בַּמִּקְדָּשׁ הַבַּיִת** [במקום המופקד ומוכן לצורך הבית לשרוף שם את הנשרפין (מלבי"ם)] מקום שהבית נגמר, והוא **מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ** (מ"ד): **כִּי וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תִקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחֻטָּאת וְחֻטָּאוֹ** וזורקי הדם יטהרו **אֶת־הַמִּזְבֵּחַ** בזריקת דם השעיר **כַּאֲשֶׁר חֻטָּאוֹ** טהרו אותו ביום הראשון **בַּפֶּרֶךְ** בזריקת דם הפר (מ"ד): **כִּי בְּכֹלֹתֶךָ מִחֻטָּא** כאשר תשלים לטהר את המזבח בזריקת דם השעיר ביום השני **תִּקְרִיב תְּבִיאוּ אֶל הָעֶזְרָה פֶּרֶךְ בֶּן־בֶּקֶר תָּמִים בְּלֵי מוֹם** (מ"ד) **וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תָּמִים: כִּי וְהִקְרַבְתֶּם** על המזבח **לְפָנַי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַפְּהָגִים עֲלֵיהֶם מֶלַח** כדכתיב על כל קרבנד תקריב מלח **וְהֵעֵלוּ אֹתָם עֹלָה לַיהוָה** שיהיו כליל לאישים (מ"ד): **כִּי שִׁבְעַת יָמִים תִּעֲשֶׂה** כדרך שעשו ביום השני עד כלות שבעת הימים **שְׂעִיר־חֻטָּאת לַיּוֹם וּפֶרֶךְ בֶּן־בֶּקֶר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תָּמִימִים יַעֲשׂוּ** לעולות (מ"ד): **כִּי שִׁבְעַת יָמִים יִכְפְּרוּ** יקנחו אותו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה (מ"ד) **אֶת־הַמִּזְבֵּחַ** בדם השעיר **וְטָהְרוּ אֹתוֹ וּמְלֹאוּ**

יָדוּ (יָדָיו קָרִי) בהקרבת העולה ובוזה יחנכו אותו (מלבי"ם): כַּז וַיִּכְלֹוּ כאשר ישלימו הכהנים
 אֶת־שִׁבְעַת הַיָּמִים על זה הסדר וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ
 הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֵמֵיכֶם וְרָעִיתִי
 אֶתְכֶם אהיה מרוצה לכם על ידי הקרבנות הללו (מ"ד) כי מעשיכם יהיו רצויים לפני (רד"ק) נֶאֱמַר
 אֲדַנִּי יְהוָה:

שאלות ברש"י על הפרשה

א. הסבר איזה שמן כשר למנורה ואיזה למנחות ואיך נעשה תהליך הזקוק של שני סוגי השמנים?

תשובה

ב. הסבר: להעלות נר. תמיד.

תשובה

ג. מה השיעור ששיערו חכמים לתת שמן מערב עד בוקר?

תשובה

ד. הסבר: חושן. אפור. מעיל. כתנות. תשבץ. מצנפת. אבנט.

תשובה

ה. זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור-הסבר איך שוזרים את כל המינים הללו.

תשובה

ו. הסבר: מעשה חושב.

תשובה

ז. הסבר: וחובר.

תשובה

ח. הסבר: כתולדותם.

תשובה

ט. הסבר: לזכרון.

תשובה

י. הסבר: האורים והתומים.

תשובה

י"א. הסבר: פי ראשו (של המעיל).

תשובה

י"ב. הסבר: ציץ.

תשובה:

י"ג. הסבר היכן היה מונח תפילין של ראש של כהן גדול?

תשובה

י"ד. הסבר על מה מרצה הציץ.

תשובה

ט"ו. הסבר: והיה על מצחו תמיד. מה היא המחלוקת?

תשובה

ט"ז. ולבני אהרון תעשה כותונות - רק כותונות?

תשובה

י"ז. לקח פר אחד - לאיזו מטרה?

תשובה

י"ח. לחם מצות וחלת מצות ורקימי מצות - כמה הביאו מכל סוג?

תשובה

י"ט. משוחין בשמן - מתי מושחין אותן בשמן ואיך?

תשובה

כ'. ואת אהרון ואת בניו תקריב ורחצת אותם במים - איך רוחץ אותם?

תשובה

כ"א. הסבר: נזר הקודש.

הוא הציץ.

כ"ב. הסבר: ריח נוח.

תשובה

שאלות מספר בן איש חי שנה ב'

- א. האם הכהנים אומרים מעצמם את תיבת: יברכך או שהחזן מקריא להם גם תיבה זו?
תשובה
- ב. מה עושים כאשר אין כהנים לעשות נשיאות כפיים? ומה עונים הקהל?
תשובה
- ג. לאן יביט הש"ץ כשמקריא כל מלה ומלה של ברכת כהנים?
תשובה
- ד. על כמה מצוות עשה עובר כהן שלא עולה לדוכן לברך?
תשובה
- ה. היכן צריכים הכהנים לעמוד ולברך? והיכן אסור לעמוד?
תשובה
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה
- ו. האם יכולים הכהנים לעלות לדוכן עם נעליים?
תשובה
- ז. האם צריכים הכהנים ליטול ידיהם לפני ברכת כהנים? הרי נטלו כבר בבוקר! ואיך נוטלים הכהנים את ידיהם לפני ב"כ?
תשובה
- ח. מתי צריך הכהן לעקור רגליו ללכת לכיוון הדוכן? ומה הדין אם לא עקר רגליו אז?
תשובה
- ט. אם התחיל הש"ץ החזרה בעשרה ויצאו מהם קודם ברכת כהנים, האם צריך הש"ץ לומר או"א ברכנו בברכה המשולשת וכו'? ומה צריכים הכהנים לומר לאחר שענו מודים דרבנן? ומתי יסיימו אמירה זו?
תשובה
- י. האם צריך שיהי שם ס"ת כדי שיאמרו ברכת כהנים? ומתי אומר הש"ץ: כהנים ומתי לא?
תשובה
- יא. מה הוא סדר הגבהת ידיהם של הכהנים בעת ב"כ? וסדר אצבעותיהם?
תשובה
- יב. מה יענו הקהל כששומעים שם השם בברכת הכהנים? ומה יענו בסיום כל פסוק? והאם הש"ץ גם עונה עמהם?
תשובה

